

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επαγγελματιών Υγείας

Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία:

«Στάσεις και αντιλήψεις των ανήλικων που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου για το αλκοόλ».

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ: ΚΑΡΟΥΖΟΥ ΕΙΡΗΝΗ-ΑΡΙΑΔΝΗ

ΠΛΙΑΚΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΡΟΚΟΠΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Copyright@ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.

<https://sw.hmu.gr/>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων, Καρούζου, Πλιάκα, του επιβλέποντα καθηγητή Προκοπάκη Εμμανουήλ και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ

Καρούζου Ειρήνη – Αριάδνη

&

Πλιάκα Αλεξάνδρα

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΣΕ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

Όνοματεπώνυμο

Όνοματεπώνυμο

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την εκπόνηση της πτυχιακής μας εργασίας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε πρωτίστως τον επιβλέποντα καθηγητή μας κ. Προκοπάκη Εμμανουήλ κι έπειτα τις οικογένειες μας για την στήριξη και την υπομονή που υπέδειξαν. Επίσης ευχαριστούμε θερμά όλους τους συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα για την θετική τους ανταπόκριση, την προθυμία να συμμετέχουν και την εμπιστοσύνη που μας υπέδειξαν.

Ειρήνη Αριάδνη Καρούζου

Πλιάκα Αλεξάνδρα

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο. Αλκοόλ	11
1.1. Ορισμός του αλκοόλ.....	11
1.2. Ιστορική αναδρομή του αλκοόλ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο. Αλκοολισμός.....	14
2.1. Ορισμός αλκοολισμού.....	14
2.2. Αιτιολογία αλκοολισμού	15
2.2.1. Ψυχολογικοί παράγοντες.....	16
2.2.2 Κοινωνικοί παράγοντες.....	20
2.2.3 Βιολογικοί – γενετικοί παράγοντες.....	22
2.2.4 Πολιτισμικοί παράγοντες.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο. Πολιτισμός	25
3.1. Ορισμός πολιτισμού.....	25
3.2. Η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας.....	26
3.3. Πολιτισμικές διαφορές για το αλκοόλ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο. Αλκοόλ και νέοι.....	30
4.1 Κίνδυνοι – συνέπειες – επιπτώσεις.....	30
4.2 Πρόληψη – αντιμετώπιση.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο. Στάσεις και αντιλήψεις	41
5.1 Ορισμός των στάσεων.....	41
5.2 Οι λειτουργίες των στάσεων.....	41
5.3 Διαμόρφωση των στάσεων.....	43
5.4 Οι τρεις διαστάσεις των στάσεων.....	47
5.5. Ορισμός των αντιλήψεων	48
5.6 Οι πολιτισμικοί παράγοντες διαμόρφωσης των στάσεων και των αντιλήψεων.....	50
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο. Μεθοδολογία	53
6.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	53
6.2. Ερευνητικά ερωτήματα.....	53

6.3.	Μεθοδολογικά εργαλεία.....	54
6.4	Επιλογή δείγματος	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο. Αποτελέσματα έρευνας.....		59
7.1.	Αντιλήψεις για το αλκοόλ.....	59
7.2.	Στάσεις για το αλκοόλ	63
7.3.	Πολιτισμικοί παράγοντες	65
7.4.	Προσωπικά βιώματα.....	69
7.5.	Πρόληψη και αντιμετώπιση	71
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		81

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών είναι ένα διαχρονικό και πολυδιάστατο φαινόμενο, που χρήζει υψίστης σημασίας. Διαχρονικό, διότι η χρήση των ουσιών πραγματοποιείται από την αρχαιότητα, έως και σήμερα. Πολυδιάστατο, γιατί αφορά και ασκεί επιρροή σε όλους τους τομείς της κοινωνίας και στην ζωή του εξαρτημένου ατόμου.

Σύμφωνα με τον J. Delay στο (Giancarlo, 1978, σ.13) από φαρμακολογική άποψη οι εξαρτησιογόνες ουσίες είναι κάθε χημική, φυσική ή τεχνητή ουσία, που μεταβάλλει την ψυχολογία ή την νοητική δραστηριότητα των ανθρώπων. Από νομική άποψη η χρήση, το εμπόριο και η κατοχή μερικών ουσιών θεωρούνται παράνομα, ενώ για άλλες ελέγχονται αυστηρά και περιορίζονται στην ιατρική χρήση, λόγω αυξημένου κινδύνου.

Μια από τις εξαρτησιογόνες ουσίες είναι το αλκοόλ, το οποίο ανήκει στην κατηγορία των κατασταλτικών ουσιών, καθώς επηρεάζει το Κεντρικό Νευρικό Σύστημα και θα αποτελέσει το κεντρικό αντικείμενο της πτυχιακής μας εργασίας. Η ιστορία κατανάλωσης του αλκοόλ χάνεται στις απαρχές όλων των αρχαίων πολιτισμών. «Από το 6000 π.Χ. παράγονται μύρες και κρασιά από την ζυμωτική δράση των μυκήτων της μαγιάς πάνω σε ορισμένα σάκχαρα. Όμως, μόνο το 800 μ.Χ. παρήγαγαν για πρώτη φορά την αιθυλική αλκοόλη, το δραστικό συστατικό των οινοπνευματωδών, σε πιο συμπυκνωμένη μορφή». (Jaffe, Paterson & Hodgson, 1981, σ.100)

Τα αλκοολούχα ποτά είναι τόσο δημοφιλή κυρίως λόγω της νομιμότητάς τους. Μπορεί να τα προμηθευτεί κανείς σχεδόν από παντού και σε τεράστιο εύρος τιμών. Στην Ελλάδα, η κατανάλωση αλκοόλ επιτρέπεται μόνο από άτομα που έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι άτομα μικρότερης ηλικίας δεν καταναλώνουν αλκοόλ, έστω και παράνομα. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που παράγει η ίδια διάφορα αλκοολούχα ποτά, όπως κρασί, ούζο, τσίπουρο, ρακί κ.ά. και οι περισσότερες κοινωνικές εκδηλώσεις και ανθρώπινες συναθροίσεις συνοδεύονται από αυτά. Η κατανάλωση αλκοόλ έχει ταυτιστεί με την διασκέδαση, την καλοπέραση, την χαρά, την ανθρώπινη αλληλεπίδραση και γι' αυτό είναι και τόσο ελκυστική.

Συχνά, παρατηρείται υπερκατανάλωση και κατάχρηση της ουσίας αυτής. Σε αυτή την περίπτωση, οι επιπτώσεις που προκαλούνται, ξεπερνούν σε επικινδυνότητα ακόμη

και τις επιπτώσεις από την χρήση των «ναρκωτικών». Οι επιπτώσεις αυτές αφορούν τόσο το εξαρτημένο άτομο, όσο και την κοινωνία στην οποία ανήκει. Πιστεύεται ότι σήμερα ευθύνεται για τους περισσότερους θανάτους από οποιαδήποτε άλλη ουσία, προκαλεί σωματική και ψυχική εξάρτηση, καθώς και το πιο σοβαρό και έντονο στερητικό σύνδρομο που συνοδεύεται από τρομώδες παραλήρημα, σύγχυση, αποπροσανατολισμό, ψευδαισθήσεις, διαταραχές ύπνου κ.ά. Η μέθη επίσης είναι υπεύθυνη για διάφορα κοινωνικά προβλήματα καθώς προκαλεί άρση των αναστολών, παραβατική συμπεριφορά, τροχαία ατυχήματα και σεξουαλικές επιθέσεις σε βάρος γυναικών (Κασσέρη, 2020).

Σύμφωνα με τους Jaffe et al. (1981, σ.104-105), «πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι η ποσότητα του πιστού επηρεάζεται από το φύλο, την εθνικότητα, το επάγγελμα και τη χώρα που ζει το άτομο, καθώς και από την τιμή και την διαθεσιμότητα του πιστού». Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι η χρήση του αλκοόλ, καθορίζεται με βάση ορισμένους βασικούς παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί χωρίζονται σε πολιτισμικούς, βιολογικούς-γενετικούς, ψυχολογικούς και κοινωνικούς τους οποίους και θα μελετήσουμε στην παρούσα εργασία.

Σύμφωνα με το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΨΥ) και την Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών έρευνα που διεξήχθη σε 3.500 άτομα, ηλικίας 12-64 ετών έδειξε ότι το 2004 η συχνή κατανάλωση οινοπνευματωδών είναι περισσότερο διαδεδομένη στον ανδρικό πληθυσμό των ημιαστικών και των αγροτικών περιοχών (50,1%), ακολουθούν οι υπόλοιπες αστικές περιοχές (37,9%) και η Θεσσαλονίκη (37,7%), ενώ στη περιοχή της πρωτεύουσας παρατηρείται συγκριτικά το χαμηλότερο ποσοστό συχνής κατανάλωσης (30%). Στις γυναίκες η Θεσσαλονίκη (20,3%) εμφανίζει τα υψηλότερα ποσοστά συχνής κατανάλωσης και ακολουθούν τα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα (13,9%), ημιαστικές/αγροτικές περιοχές (12,7%) και η περιοχή της πρωτεύουσας (12,6%) (Κοκκέβη, Κίτσος, Φωτίου, 2007, σ.24).

Σύμφωνα με μια άλλη έρευνα του ΕΠΨΥ που έγινε στην Ελλάδα το 2015 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα τουλάχιστον 1.500 ατόμων από τον γενικό πληθυσμό ηλικίας 18-64 ετών, σε σχέση με τα άτομα στο κοινωνικό περιβάλλον που πίνουν υπερβολικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 16,9% του δείγματος ανέφερε ότι έχει κάποιον γείτονα που πίνει υπερβολικά, το 17,2% έχει κάποιον συνάδελφο, το 18,3%

έχει σύντροφο ή συγγενή που δεν ζει μαζί τους, το 23,3% ότι έζησε ως παιδί ή ως έφηβος με «βαρύ» πότη στο νοικοκυριό, το 53,8% έχουν φίλους ή γνωστούς που πίνουν υπερβολικά και το 68,1% γνωρίζουν άτομα στο κοινωνικό τους περίγυρο που πίνουν υπερβολικά. (Κοκκέβη, Φωτίου & Καναβού, 2017)

Ο Κωστής Μπάλλας στο (Τσαρούχας, Κ., 2000, σ.33) επισημαίνει: «Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχουμε δει μια αλλαγή από την παραδοσιακή κουλτούρα του κρασιού. Οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν το οινόπνευμα μαζί με το φαγητό σε παρέα, την ώρα που συζητούσαν. Τώρα χρησιμοποιούνται απεσταγμένα ποτά, τα οποία καταναλώνονται με τρόπο άκριτο και άλογο, κυρίως από τις νεότερες γενιές. Αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό της νέας χρήσης οινοπνευματωδών ποτών στην Ελλάδα. Όλο και περισσότεροι νέοι, χρησιμοποιούν απεσταγμένα ποτά, τα λεγόμενα σφηνάκια, για να την βρουν. Για να κάνουν κεφάλι.

Σε αυτό το σημείο βασικό είναι να αναφέρουμε ότι το ενδιαφέρον μας στο ερευνητικό μέρος της πτυχιακής μας εργασίας θα εστιάσει στις στάσεις και τις αντιλήψεις των ανηλίκων που κατοικούν σε αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου απέναντι στο αλκοόλ εστιάζοντας κυρίως στους πολιτισμικούς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, επιθυμούμε να ανακαλύψουμε αν οι απόψεις των ανηλίκων ηλικίας 15 έως 18 ετών, διαμορφώνονται και επηρεάζονται ανάλογα με το φύλο, τις ιδεολογίες, τα ήθη και τα έθιμα, την θρησκεία, την κοινωνική θέση, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, καθώς και την ιστορία και την εξέλιξη της κοινωνίας, όσα δηλαδή συνθέτουν ένα πολιτισμό.

Οι λόγοι που θεωρούμε ότι είναι ενδιαφέρον το θέμα μας και μας ώθησαν να επιλέξουμε και να εξετάσουμε τις στάσεις και τις αντιλήψεις των ανηλίκων απέναντι στο φαινόμενο του αλκοόλ, είναι η διερεύνηση των παραγόντων που τους οδηγούν στην χρήση ή μη του αλκοόλ και των επιπτώσεων που έχει αυτό στην ζωή των χρηστών και στην κοινωνία γενικότερα. Επίσης, το γεγονός ότι στο νησί της Κρήτης, το ποτό συνοδεύει σχεδόν κάθε κοινωνική συναλλαγή, μας κεντρίζει το ενδιαφέρον ακόμα περισσότερο να ανακαλύψουμε πώς αυτό επηρεάζει τα ανήλικα παιδιά. Τέλος, λόγω της νομιμότητας του αλκοόλ και κατ' επέκταση της κοινωνικής αποδοχής του, οι περισσότερες έρευνες που έχουν γίνει, αφορούν περισσότερο τις παράνομες ψυχοδραστικές ουσίες, αγνοώντας τους αυξημένους κινδύνους που μπορεί να προκαλέσει το αλκοόλ. Αυτό λοιπόν μας δίνει ένα παραπάνω έναυσμα να ερευνήσουμε

εμείς το θέμα αυτό, ιδιαίτερα όσων αφορά νέους που ζουν σε αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου, όπου η χρήση αλκοόλ είναι κάτι φυσιολογικό ακόμη και για ένα μικρό παιδί.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο θεωρητικό μέρος και στο ερευνητικό μέρος. Τα κύρια θέματα με τα οποία θα ασχοληθεί η παρούσα εργασία στο θεωρητικό μέρος είναι τα παρακάτω. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο θα παραθέσουμε τον ορισμό του αλκοόλ, καθώς και μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία του. Στην συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στον ορισμό του αλκοολισμού και θα καταγράψουμε τους παράγοντες που οφείλονται για την κατάχρηση του αλκοόλ (ψυχολογικούς, κοινωνικούς, βιολογικούς – γενετικούς και πολιτισμικούς). Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά σε βασικές έννοιες, οι οποίες θα βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα την έννοια του πολιτισμού και με ποιον τρόπο αυτός διαφοροποιεί την κατανάλωση του αλκοόλ από χώρα σε χώρα. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τους κινδύνους και τις συνέπειες που έχει ο αλκοολισμός στους νέους, καθώς και ορισμένους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τις έννοιες των στάσεων και των αντιλήψεων και θα εξηγήσουμε πως οι πολιτισμικοί παράγοντες συμβάλλουν στην διαμόρφωσή τους.

Έπειτα θα ακολουθήσει το ερευνητικό μέρος της εργασίας, που θα πραγματοποιηθεί με ποιοτική έρευνα. Η ποιοτική έρευνα, συμβάλλει στην διερεύνηση, κατανόηση και ερμηνεία σε μεγαλύτερο βάθος των ανθρώπινων πεποιθήσεων, συμπεριφορών, στάσεων και αντιλήψεων, εμπειριών, αξιών, απόψεων, σκέψεων και γνώσεων. Θα γίνει η περιγραφή της μεθοδολογίας της έρευνας και στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που θα αφορούν τις στάσεις και τις αντιλήψεις των ανήλικων που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου για το αλκοόλ με βάση τους πολιτισμικούς παράγοντες.

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο. Αλκοόλ

1.1. Ορισμός του αλκοόλ

Το αλκοόλ προέρχεται από την αραβική λέξη "al kohl". Το αλκοόλ που βρίσκεται στα αλκοολούχα ποτά ονομάζεται αιθυλική αλκοόλη ή αιθανόλη, η οποία είναι και η κυρία ψυχοδραστική ουσία που εμπεριέχεται σε αυτά (BeStrong.org.gr, 2014). Τα αλκοολούχα ποτά και η αιθυλική αλκοόλη που περιέχουν, παράγονται από τη ζύμωση δημητριακών και φρούτων (Ίδρυμα για ένα κόσμο χωρίς ναρκωτικά, 2009). Τα στοιχεία της αιθυλικής αλκοόλης είναι ο άνθρακας, το υδρογόνο και το οξυγόνο (BeStrong.org.gr, 2014). Τα οινοπνευματώδη ποτά κυρίως, μετά την ζύμωση δέχονται απόσταξη. Επίσης, τα οινοπνευματώδη διαφέρουν από τα αλκοολούχα ως προς το βασικό δημητριακό ή οπωρικό που αποτελεί την πρώτη τους ύλη και έχουν μεγαλύτερη περιεκτικότητα σε αλκοόλ. Όπως, τονίζει η Μαλλιώρη (2009), το οινόπνευμα, σπάνια μπορεί να συντεθεί και με χημικό τρόπο, π.χ. από πετρέλαιο.

Όσον αφορά την επίδραση του αλκοόλ στον ανθρώπινο οργανισμό, αυτό δρα κυρίως στο κεντρικό νευρικό σύστημα (Κ.Ν.Σ.). Η φαρμακολογική δράση του αλκοόλ στο Κ.Ν.Σ. είναι κατασταλτική και όχι διεγερτική, γι' αυτό και όταν η συγκέντρωση του αλκοόλ στο άτομο είναι μεγάλη, το κατασταλτικό αποτέλεσμα είναι εμφανές. Προκαλείται εξασθένηση της μνήμης και της προσοχής, ήπιες διαταραχές του λόγου, διαταραχές στην εκτέλεση λεπτών χειρισμών και ελάττωση της αντίδρασης σε αισθητηριακά ερεθίσματα (BeStrong.org.gr, 2014). Για αυτό το λόγο, στις περισσότερες χώρες υπάρχει επιβολή αδειών ή έλεγχος της παραγωγής και της πώλησης οινοπνεύματος μέσω της φορολογίας. Τα αλκοολούχα ποτά που παράγονται παράνομα, ιδίως τα οινοπνευματώδη, συχνά περιέχουν δηλητηριώδεις ουσίες (π.χ. μόλυβδο) (Μαλλιώρη, 2009).

1.2. Ιστορική αναδρομή του αλκοόλ

Η αρχή της χρήσης του αλκοόλ δεν έχει εντοπιστεί ακριβώς χρονικά, ούτε μπορεί να συνδεθεί με ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες. Έχει καταγραφεί ότι ποτά προερχόμενα από ζύμωση (όπως η μπίρα) υπήρχαν τους προϊστορικούς χρόνους στην Ασσυρία, τη Βαβυλωνία και την Αίγυπτο [5000 - 2500 π.Χ.] (Τσαρούχας, 2000), ενώ υπάρχουν ενδείξεις για την ύπαρξη αλκοολούχου ποτού στην Κίνα περίπου το 7000 π.Χ. (Ίδρυμα για ένα κόσμο χωρίς ναρκωτικά, 2009). Στην Ινδία, απόσταξαν το

οινοπνευματώδες ποτό σούρα, από ρύζι και το χρησιμοποίησαν μεταξύ 3000 και 2000 π.Χ. Στην Αίγυπτο οι Φαραώ ήλεγχαν και προστάτευαν τη βιομηχανία της μύρας (Τσαρούχας, 2000). Οι Κινέζοι απέσταξαν ένα ποτό από μύρα ρυζιού γύρω στα 800 π.Χ. Οι Ανατολικές Ινδίες απέσταξαν το αράκ από καλαμοσάκχαρο και ρύζι και οι Άραβες κατάφεραν να υλοποιήσουν απόσταξη ποτού από κρασί (BeStrong.org.gr, 2014). Στην Ελλάδα, το διαδεδομένο υδρόμελο, προέκυπτε από τη ζύμωση μελιού με νερό (Ίδρυμα για ένα κόσμο χωρίς ναρκωτικά, 2009).

Στους λαούς της Β. Ευρώπης η ζυθοποιία έγινε γνωστή από τους Ρωμαίους, ενώ η απόσταξη ποτού στην Μεγάλη Βρετανία υπήρχε πριν από αυτούς. Μετά τον 8ο αιώνα η Ισπανία, η Γαλλία και η υπόλοιπη Δ. Ευρώπη, εξαιτίας της επαφής τους με τους Άραβες εκτέλεσαν παρόμοια απόσταξη ποτών. Κατά το μεσαίωνα, στην Ευρώπη και περισσότερο στην Γερμανία ιδρύθηκαν πολλές βιοτεχνίες μύρας, οι οποίες αναπτύχθηκαν και έγιναν σύγχρονες βιομηχανίες με μεγάλη απήχηση, χωρίς όμως να λείπει ο έλεγχος από την κυβέρνηση. Το 1864 ιδρύθηκε στην Αθήνα το πρώτο βιοτεχνικό εργαστήριο μύρας από τον Ιωάννη Λουδοβίκο Φιξ. (BeStrong.org.gr, 2014).

Στην αρχαία Ελλάδα, οι Έλληνες φιλόσοφοι ανέφεραν μια χονδροειδή μέθοδο απόσταξης. Ο Διόνυσος που ήταν θεός του κρασιού και γιος του Δία και της Σέμελης, στο ταξίδι του, ως την Ινδία, συνάντησε πολλούς ανθρώπους και τους έμαθε με ποιον τρόπο να καλλιεργούν και να παράγουν κρασί. Ακόμη, όσοι δεν έτρωγαν ψωμί και δεν έπιναν κρασί, θεωρούνταν βάρβαροι, όπως και ο κύκλωπας Πολύφημος, ο οποίος τρεφόταν μόνο με κρέας και γαλακτοκομικά. Στην αρχαία Ελλάδα, η κατάλληλη αναλογία νερού και κρασιού σύμφωνα με τον Ησίοδο και τον Πλούταρχο ήταν 3 προς 1 (Τσαρούχας, 2000). Οι Αλχημιστές ήταν εκείνοι που παρήγαγαν πρώτοι ποτά με μεγάλη περιεκτικότητα σε αλκοόλ. Σύμφωνα με τον Ζευγώλη (1982) σε ένα ακόμη ταξίδι του Ξενοφώντα που καταγράφει στο βιβλίο «Ξενοφώντα Κύρου Ανάβαση, Η κάθοδος των Μυρίων» αναφέρει ότι στην επιστροφή του Ξενοφώντα με τους Μύριους από την Περσία παρατήρησαν ότι στην χώρα της Αρμενίας έπιναν ποτά από κριθάρι, όπως και οι Σκύθες, οι Θράκες και οι Κέλτες.

Όσον αφορά τις χρήσεις του αλκοόλ είναι ποικίλες και διαφέρουν ανάλογα με τον πολιτισμό και την θρησκεία. Οι Σουμέριοι και οι Αιγύπτιοι ιατροί χρησιμοποιούσαν την μύρα και το κρασί σαν συστατικό στοιχείο των ιατρικών συνταγών

(Μπικηρόπουλος, 2015). Οι γεωργικοί πολιτισμοί είχαν το νερό σαν το σημαντικότερο αγαθό για την πραγματοποίηση σπονδών στις διάφορες λατρευτικές τελετουργίες. Το νερό αργότερα αντικαταστάθηκε από τα γάλα, το μέλι και το κρασί ή τη μύρα. Πολλές θρησκείες συνδύαζαν τα αλκοολούχα ποτά με την πραγματοποίηση έκστασης στους ιερείς. Αυτό προέκυπτε λόγω της παρουσίας υπερφυσικών πνευμάτων και θεών. Επίσης, με βάση την θρησκεία το κόκκινο κρασί, ταυτιζόταν πνευματικά με το σύμβολο του αίματος του Χριστού και αποτέλεσε συστατικό στοιχείο στο χριστιανικό μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας (BeStrong.org.gr, 2014).

Η χρήση του αλκοόλ όμως δεν έχει μόνο θετικές επιπτώσεις, όπως είναι η δημιουργία ευφορίας και ευχαρίστησης, αλλά μπορεί να προκαλέσει βλαβερές και επικίνδυνες επιπτώσεις στο άτομο και στην κοινωνία. Για αυτό το λόγο, οι πρώτοι κίονες πολιτισμοί θέσπιζαν νόμους για την παραγωγή, την χρήση και την πώληση οινοπνευματωδών και αλκοολούχων ποτών (BeStrong.org.gr, 2014). Ο κώδικας του Χαμουραμί κατέγραψε θεσμούς που οργάνωναν τον κανονισμό λειτουργίας των «οίκων οινοποσίας», καθώς και τις βλαβερές συνέπειες του αλκοόλ (Τσαρούχας, 2000).

Ακόμη, στις αρχές του 18ου αιώνα το Βρετανικό κοινοβούλιο έβγαλε νόμο που προωθούσε την παρασκευή αποσταγμένων ποτών, με αποτέλεσμα την υπερβολική χρήση του αλκοόλ, όπου είχε βλαβερές συνέπειες για το άτομο και την κοινωνία. Τον 19ο αιώνα εξαιτίας της αυξημένης κατάχρησης, το αντιαλκοολικό κίνημα άρχισε να διαδίδει την κατάλληλη οριοθέτηση της χρήσης του αλκοόλ. Τέλος, τον 20ο αιώνα οι ΗΠΑ δημιούργησαν νόμο με βάση τον οποίο απαγορευόταν η παρασκευή, η πώληση, η εισαγωγή και η εξαγωγή των οινοπνευματωδών ποτών. Αυτό είχε σαν συνέπεια την τεράστια αύξηση του παράνομου εμπορίου αλκοόλ, το οποίο μέχρι και τώρα οφείλεται για τους θανάτους από τροχαία ατυχήματα (Ίδρυμα για ένα κόσμο χωρίς ναρκωτικά, 2009). Η ειδική επιτροπή του Βασιλικού Κολεγίου Ψυχιάτρων της Μ. Βρετανίας αναφέρει ότι το οινόπνευμα και οι άλλες ψυχοδραστικές ουσίες, σε πολλές χώρες αποτελούν κίνδυνο για τη ζωή της κοινωνίας και του καθενός ατομικά, ενώ ταυτόχρονα άλλες χώρες θεωρούν είναι ότι είναι πηγή ευχαρίστησης και ευφορίας και όχι κάτι επικίνδυνο (BeStrong.org.gr, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο. Αλκοολισμός

2.1. Ορισμός αλκοολισμού

Η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκε ο όρος αλκοολισμός, ήταν στο τέλος της δεκαετίας του 1840 από τον σουηδό γιατρό Magnus Huss, στην προσπάθειά του να περιγράψει τις σωματικές επιπτώσεις που έχουν τα άτομα που πίνουν μακροχρόνια και σε υπερβολικό βαθμό. Πολλές είναι οι προσπάθειες που έχουν γίνει από ειδικούς ερευνητές για την εξεύρεση ενός κατάλληλου ορισμού για τον αλκοολισμό. Υπήρξαν όμως πολλές δυσκολίες στην εξεύρεση ενός λειτουργικού όρου όπου θα είναι κοινά αποδεκτός και θα περιγράφει με ακρίβεια τα άτομα που παρουσιάζουν προβλήματα με την χρήση ή την κατάχρηση του αλκοόλ. Ο Αμερικανός γιατρός Jellinek το 1960 (στο Ποταμιανός, 1991) υποστήριξε ότι ο όρος «αλκοολισμός» δηλώνει «διαφορετικές καταστάσεις» σε διαφορετικά «πολιτισμικά περιβάλλοντα», ενώ ο Keller το 1960 (στο Ποταμιανός, 1991) είπε ότι «...κανένας μονοδιάστατος ορισμός του αλκοολισμού δεν είναι κατάλληλος για όλους τους ερευνητικούς σκοπούς...». Με λίγα λόγια η δυσκολία εξεύρεσης ενός λειτουργικού ορισμού προκύπτει από μια σειρά ερωτημάτων που δύσκολα μπορούν να απαντηθούν μέσα σε έναν γενικό ορισμό. Πώς ορίζεται λοιπόν η υπερβολική και πώς η φυσιολογική κατανάλωση; Όλοι οι αλκοολικοί παρουσιάζουν τα ίδια συμπτώματα; Είναι το «μέγεθος» της κατανάλωσης που διαφοροποιεί τον αλκοολικό από τον κοινωνικό πότη;

Η έλλειψη ακρίβειας του όρου οδήγησε το 1979 μια Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του ΠΟΥ¹ να προτιμήσει τη στενότερη διατύπωση του συνδρόμου εξάρτησης από το αλκοόλ όπου είχε επινοήσει δύο χρόνια νωρίτερα οι G. Edwards και Gross 1976 (στο Ποταμιανός, 1991). Το σύνδρομο εξάρτησης από το αλκοόλ αποτελεί μια δέσμη συμπεριφοριολογικών, γνωσιακών και φυσιολογικών φαινομένων που μπορούν να εμφανιστούν μετά από επαναλαμβανόμενη χρήση οινοπνεύματος. Τα φαινόμενα αυτά περιλαμβάνουν συνήθως έντονη επιθυμία για λήψη της ουσίας, μειωμένο έλεγχο της χρήσης της, επιμονή στη χρήση παρά τις βλαπτικές συνέπειες, παραχώρηση μεγαλύτερης προτεραιότητας στη χρήση της ουσίας παρά σε άλλες δραστηριότητες και υποχρεώσεις, αυξημένη ανοχή² και σωματική αντίδραση στέρησης στη διακοπή της ουσίας. Όπως αναφέρει ο Ζαβός (2015), στο ICD-10 η διάγνωση του συνδρόμου

¹ ΠΟΥ – Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας.

² Ανοχή – Μείωση της απόκρισης στη δόση ενός φαρμάκου ως αποτέλεσμα συνεχούς χρήσης (Μαλλιώρη, 2010)

εξάρτησης τίθεται σε περίπτωση που τρία ή περισσότερα από τα έξι παρακάτω κριτήρια εκδηλώθηκαν στη διάρκεια ενός έτους:

1. Δυνατή επιθυμία ή αίσθηση ανάγκης για κατανάλωση αλκοόλ.
2. Εμφανής μείωση της ικανότητας για έλεγχο της κατανάλωσης, δυσκολία στην διακοπή της ή δυσκολία στο να ελεγχθεί το επίπεδο κατανάλωσης.
3. Σύνδρομο στέρησης ή κατανάλωση αλκοόλ ώστε να αποφευχθεί (ή να μειωθεί) η συμπτωματολογία του συνδρόμου στέρησης. Στην δεύτερη περίπτωση, το άτομο γνωρίζει την αποτελεσματικότητα αυτής της συμπεριφοράς.
4. Παρουσία ανοχής.
5. Προοδευτική αδιαφορία για άλλα ενδιαφέροντα, διασκέδαση και άλλες συμπεριφορές προς όφελος της χρήσης αλκοόλ.
6. Επιμονή στην κατανάλωση αλκοόλ παρ' όλη την εμφανή παρουσία αρνητικών συνεπειών.

Ο όρος «αλκοολισμός» όμως, παρά την διφορούμενη έννοιά του, συνεχίζει να χρησιμοποιείται καθημερινά ως διαγνωστικός και περιγραφικός όρος. Για παράδειγμα το 1990 η Αμερικανική Εταιρεία Ιατρικής της Εξάρτησης όρισε τον αλκοολισμό ως «πρωτοπαθή, χρόνια νόσο, όπου γενετικοί, ψυχοκοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες επηρεάζουν την ανάπτυξη και τις εκδηλώσεις της. Η νόσος είναι συχνά προϊούσα και θανατηφόρος. Χαρακτηρίζεται από συνεχή ή περιοδικό μειωμένο έλεγχο³ της χρήσης, προσκόλληση στην ιδέα του οινοπνεύματος, χρήση οινοπνεύματος παρά τις δυσμενείς συνέπειες και διαταραχές της σκέψης, συνήθως άρνηση» (Μαλλιώρη, 2010).

2.2. Αιτιολογία αλκοολισμού

Αναλύοντας το θέμα της αιτιολογίας του αλκοολισμού, θα αναφερθούμε σε μια σειρά από παράγοντες που φαίνεται ότι παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και την διατήρησή του. Πιο συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά στους ψυχολογικούς, τους κοινωνικούς, τους βιολογικούς – γενετικούς και τέλος στους πολιτισμικούς

³ Μειωμένος έλεγχος – Η μειωμένη ικανότητα του ατόμου να ελέγξει τη χρήση του αλκοόλ, όσον αφορά την έναρξη, τον βαθμό και τη διακοπή.

παράγοντες. Πρέπει ωστόσο να γίνει κατανοητό ότι ο καθένας από τους παραπάνω παράγοντες δεν οδηγεί απαραίτητα στον αλκοολισμό. Οι παράγοντες αυτοί βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση και αλληλοεξαρτώνται. Όπως αναφέρει ο Ποταμιανός (1991), καταλαβαίνουμε ότι οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν συλλογικά και όχι ατομικά.

2.2.1. Ψυχολογικοί παράγοντες

Κάποιοι από τους παράγοντες που έχουν καταγραφεί και αποτελούν αιτία για την εξάρτηση από το αλκοόλ, είναι οι ψυχολογικοί. Σημαντικό είναι να αναφερθούμε στα επικρατέστερα μοντέλα προσέγγισης του αλκοολισμού, προκειμένου να κατανοήσουμε τους ψυχολογικούς παράγοντες. Ένα μοντέλο είναι το ψυχοδυναμικό – ψυχαναλυτικό στο οποίο η προσωπικότητα και η συμπεριφορά του ατόμου που κάνει κατάχρηση του αλκοόλ είναι θέμα που προβληματίσε και απασχόλησε τους θεωρητικούς της ψυχανάλυσης. Σύμφωνα με το ψυχοδυναμικό – ψυχαναλυτικό μοντέλο η εξάρτηση από το αλκοόλ ερμηνεύεται ψυχαναλυτικά και αναφέρονται τα παρακάτω: (Ποταμιανός, 1991)

- **Οι συγκρούσεις στην οικογένεια ή στο εργασιακό περιβάλλον λόγω του φόρτου εργασίας, της έλλειψης ελεύθερου χρόνου και των γρήγορων ρυθμών ζωής** επιβαρύνουν την ψυχολογία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η χρήση του αλκοόλ να αποτελεί τον δίαυλο αποφυγής των προβλημάτων και των ανεπιθύμητων καταστάσεων.
- **Το άτομο παραμένει προσκολλημένο στο στοματικό στάδιο της ψυχολογικής ανάπτυξης** όταν υπάρχει δυσκολία ενηλικίωσης. Έτσι λοιπόν, όταν ξεκινήσει την χρήση του αλκοόλ, μιας ουσίας που εισέρχεται στο άτομο από το στόμα μπορεί να υπάρξει καθήλωση και προσκόλληση στην ουσία, πράγμα το οποίο οδηγεί σε κατάχρηση. Η προσκόλληση στο αλκοόλ, μπορεί να προκαλέσει υπερβολικές απαιτήσεις, απογοητεύσεις, αλαζονική και εγωιστική συμπεριφορά. Το άτομο που είναι προσκολλημένο στο στοματικό στάδιο θεωρεί ότι με την χρήση του αλκοόλ απαλλάσσεται από την θλίψη, την μοναξιά, την απόγνωση, την δυσφορία και την απελπισία και επιτυγχάνει χαλάρωση και ηρεμία.
- **Η υπερβολικά καλή και κακή μεταχείριση στην παιδική ηλικία** συμβάλλουν στη γέννηση ενός ανώριμου και αυτοκαταστροφικού Υπερεγώ. Έτσι λοιπόν, αυτά τα άτομα είναι πιο επιρρεπή στον αλκοολισμό, εφόσον

μαθαίνουν να κάνουν επιλογές που θα καταστρέψουν την ζωή τους και θα δημιουργήσουν περεταίρω προβλήματα.

- **Η επιθυμία των γονέων για γρήγορη κάλυψη αναγκών των παιδιών**, έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία μιας προσωπικότητας ανήλικου και μετέπειτα ενήλικου, που θα έχει την ανάγκη για άμεση ικανοποίηση, χωρίς να σκέφτεται συνειδητά και λογικά, αλλά επιπόλαια και ανώριμα. Όπως ακριβώς και στην περίπτωση του αλκοολισμού, όπου το άτομο κάνει συνεχή χρήση αλκοόλ, εφόσον θεωρεί ότι με αυτό τον τρόπο η ανάγκη του για χαλάρωση καλύπτεται άμεσα, παραλείποντας ότι η κατάχρηση θα έχει σοβαρές και βλαβερές επιπτώσεις στην ζωή του.

Συμπερασματικά, η υπερβολικά καλή και κακή μεταχείριση στην παιδική ηλικία και η επιθυμία των γονέων για γρήγορη κάλυψη αναγκών των παιδιών μπορεί να έχουν ως απότοκο την προσκόλληση των παιδιών στους γονείς και παράλληλα την δημιουργία ενός αδύναμου Εγώ. Δηλαδή, την δημιουργία χαμηλής αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης και την αδυναμία λήψης και ελέγχου πρωτοβουλιών στην ενήλικη ζωή. Ακόμη, τα παιδιά ως ενήλικες μπορεί να δυσκολευτούν να ικανοποιήσουν άμεσα και χωρίς βοήθεια τις ανάγκες τους, ενώ παράλληλα μπορεί να μην έχουν την δυνατότητα να εκτελέσουν τις υποχρεώσεις τους και να επιτύχουν τις προσδοκίες τους. Πιθανόν να δυσκολευτούν αρκετά όταν θα έρθουν αντιμέτωποι με την ματαιώση. Σε περιπτώσεις, που το άτομο θα πρέπει να πάρει ρόλους ενήλικου, όπως συζύγου, γονέα, επαγγελματία, κτλ. μπορεί να νιώσει βάρος και εξαναγκασμό. Έτσι το άτομο οδηγείται στην κατάχρηση του αλκοόλ, το οποίο θα ανακουφίσει, θα παρηγορήσει και θα βοηθήσει (Ποταμιανός, 1991).

Σημαντικό είναι να αναφερθούμε στην αλκοολική προσωπικότητα, η οποία σύμφωνα με τον Ποταμιανό (1991) δεν υφίσταται. Η εφεύρεσή της προέκυψε από ψυχολόγους και ψυχιάτρους, οι οποίοι ανέλυσαν μια ακόμα διάσταση της «ψυχοπαθολογίας του αλκοολικού». Η έννοια της αλκοολικής προσωπικότητας συνέβαλλε στο συμφέρον τόσο των ψυχολόγων, των ψυχιάτρων, όσο και των ίδιων των αλκοολικών οι οποίοι ισχυρίζονται ότι δεν φταίνε εκείνοι που είναι αλκοολικοί, αλλά «το μοιραίο και αναπόφευκτο γεγονός που τους έτυχε να είναι αλκοολικές προσωπικότητες». Στο σχόλιο του Taylor το 1981 (στο Τσαρούχας, 2000: 85) αποτυπώνονται οι σύγχρονες απόψεις για την έννοια της αλκοολικής προσωπικότητας. «Πριν από μερικά χρόνια είχαν γίνει επίπονες προσπάθειες για τον εντοπισμό της

αλκοολικής προσωπικότητας, δηλαδή τον τύπο του ατόμου που εμφάνιζε ένα σύνολο από χαρακτηριστικά τα οποία είχαν άμεση σχέση με την ανάπτυξη του αλκοολισμού, ...Σήμερα οι εμπειρογνώμονες πιστεύουν ότι ο καθένας μπορεί να γίνει αλκοολικός κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες...».

Μετά το ψυχοδυναμικό, ένα ακόμα μοντέλο που θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τους ψυχολογικούς παράγοντες που οφείλονται για την κατάχρηση είναι αυτό που συνέθεσαν και ήλεγξαν βιωματικά οι Chassin, Tetzloff, Hershey (1985). Με βάση αυτό το μοντέλο, παράγοντες όπως η εικόνα που έχει ο ανήλικος για την κοινωνία (Social - Image) και για τον εαυτό του (Self - Image), συνδέονται με τη κατανάλωση οινοπνεύματος. Βασικός πυλώνας της μελέτης τους ήταν η κεντρική ιδέα των Leventhal και Clearly, πως οι έφηβοι κατανοούν και αξιολογούν την κοινωνία σε σχέση με μια ιδιαίτερη ουσία. Σε περίπτωση που η άποψη και η εικόνα που έχουν για την κοινωνία είναι θετική με ωφέλημα χαρακτηριστικά, οι νέοι μπορεί να χρησιμοποιούν την ουσία για να αποκτήσουν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά είτε για τους ίδιους είτε για τους άλλους.

Τρεις είναι οι βασικοί τρόποι συσχέτισης της εικόνας, με την οποία είναι συνδεδεμένη μια συμπεριφορά, με την ίδια την συμπεριφορά: Ο πρώτος τρόπος παρουσιάζεται στην θεωρία της συνέπειας (Consistency Theory) με βάση την οποία ο έφηβος μπορεί να ασπαστεί και να εκδηλώσει μια συμπεριφορά που η εικόνα της ταυτίζεται με την εικόνα που έχει ο ίδιος για τον εαυτό του. Για παράδειγμα, τα άτομα που πιστεύουν ότι είναι παρορμητικά και απρόβλεπτα, μπορεί να δελεαστούν από συμπεριφορές, που η σχετική εικόνα τους ταυτίζεται με ένα παρορμητικό και απρόβλεπτο άτομο. Εξελίσσοντας την παραπάνω υπόθεση, διαπιστώθηκε ότι οι έφηβοι που πίστευαν πως η εικόνα που είχαν για τον εαυτό τους έμοιαζε με την εικόνα ενός πότη, είχαν περισσότερες πιθανότητες να αφομοιώσουν την συμπεριφορά ενός αλκοολικού (Burke & Reitress, 1981).

Ο δεύτερος τρόπος αναγράφεται στην αυτό-επαυξητική θεωρία (Self - Enhancement Theory), η οποία ενισχύει και τους ψυχολογικούς παράγοντες που προκαλούν τον αλκοολισμό. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία το άτομο μπορεί να ταυτιστεί και να εφαρμόσει μια συμπεριφορά, αν η σχετική εικόνα που έχει για αυτή την εκάστοτε συμπεριφορά ταιριάζει με τις προσδοκίες και τις επιθυμίες του. Κυρίως, οι νέοι έχουν την δυνατότητα να τονώνουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμηση τους,

υιοθετώντας μια συμπεριφορά, όπου η σχετική εικόνα που έχουν για εκείνη συμπεριλαμβάνει ιδέες και απόψεις που οι ίδιοι έχουν διαμορφώσει (Kaplan, 1980).

Τέλος, ο τρίτος τρόπος συσχέτισης ονομάζεται χειρισμός εντύπωσης (Impression Management). Αν η εικόνα που έχουν οι φίλοι ενός έφηβου για το ποτό ταυτίζεται με μια από εκείνες τις εικόνες που θαυμάζουν, ο έφηβος συχνά κάνει χρήση του αλκοόλ, προκειμένου να γίνει αποδεκτός και αρεστός στο φιλικό του περιβάλλον. Επομένως, ο έφηβος έχει την ανάγκη να ανήκει σε μια ομάδα, προκειμένου να νιώσει αποδεκτός, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο την αυτοπεποίθησή του. Το γεγονός αυτό, εύκολα μπορεί να τον επηρεάσει και να υιοθετήσει στάσεις και αντιλήψεις της ομάδας των φίλων του. Οι παράγοντες που οδηγούν στην κατάχρηση εμπλέκονται με την εικόνα που έχουν οι έφηβοι για την κοινωνία, αλλά και με την επιθυμία κυρίως των αγοριών να καταναλώσουν αλκοόλ μελλοντικά. Επομένως, η εικόνα που συσχετίζει ο έφηβος με το ποτό, δεν προκύπτει μετά την κατανάλωση ποτού, αλλά συνήθως προϋπάρχει και καταλήγει στην χρήση (Schlenker, 1980).

Σε αυτό το σημείο, εφόσον παραθέσαμε τα μοντέλα που καταγράφουν ψυχολογικούς παράγοντες που οδηγούν στον αλκοολισμό, έπειτα θα αναφερθούμε στους γενικότερους ψυχολογικούς παράγοντες. Αρχικά, ένας παράγοντας που υποβοηθά την χρήση του αλκοόλ είναι το άγχος, το οποίο συχνά δημιουργείται από την καταπίεση που δέχονται και νιώθουν τα άτομα, λόγω των πολλαπλών υποχρεώσεων που καλούνται να φέρουν εις πέρας σε μια έντονη καθημερινότητα (Bowen, Cirywnyk, D'Arcy & Keegan, 1984., and Littlefield & Sher, 2016). Στην συνέχεια, σημαντικός παράγοντας είναι και η κατάθλιψη, όπου κάνει το άτομο να εσωτερικεύει και να αδυνατεί να εκφράσει τα συναισθήματά του, να απομονώνεται από τον περίγυρο του και να κλείνεται στον εαυτό του (Merikangas, Gelernter, 1990). Συχνά το κάνει, να νιώθει μοναξιά, απελπισία, απόγνωση, θλίψη κ.α. Σε αυτήν την περίπτωση το αλκοόλ μπορεί να αποτελέσει συντροφιά και παρηγοριά για το άτομο και να αντικαταστήσει το κοινωνικό του περιβάλλον .

Οι διαταραχές προσωπικότητας μπορούν επίσης να επηρεάσουν και να οδηγήσουν το άτομο στην χρήση αλκοόλ. Το άτομο με διαταραχή προσωπικότητας, είναι πιθανό να εκδηλώσει επιθετικότητα, εγκληματικότητα, βία και αντικοινωνική συμπεριφορά. Έτσι, το αλκοόλ χρησιμοποιείται ως «ψυχοφάρμακο», το οποίο θα βοηθήσει το άτομο να αντιμετωπίσει τα παραπάνω, αλλά και αυτά που το ενοχλούν και θεωρεί

προβλήματα (borderline προσωπικότητα) (Trull, Sher, Minks-Brown, Durbin, Burr, 2000). Ακόμα, οι τραυματικές εμπειρίες όπως το πένθος, η μετανάστευση, οι οικονομικές καταστροφές κ.α. είναι αιτίες που επιδρούν αρνητικά στην ψυχική υγεία και καθιστούν το αλκοόλ ως το μέσω ευχαρίστησης (McDevitt Murphy, Zakarian, Luciano, Olin, Mazzulo & Neimeyer, 2019). Οι δυσκολίες στη σεξουαλική ταυτοποίηση, διαταράσσουν την ψυχοσύνθεση του ατόμου και εύκολα μπορεί να προκαλέσουν την κατάχρηση του αλκοόλ. Το αλκοόλ χρησιμοποιείται με στόχο να ελαττώσει την δυσφορία που κατακλύει το άτομο (Ποταμιανός, 1991).

Συμπερασματικά, με βάση τα παραπάνω το άτομο επηρεάζεται από διάφορους ψυχολογικούς παράγοντες και κάνει χρήση του αλκοόλ πιστεύοντας ότι επιτυγχάνει την καλύτερευση της ψυχικής του υγείας - ψυχολογίας και την επίλυση των προβλημάτων του. Σε αυτό το σημείο σημαντικό είναι να αναφερθούμε στην συμπεριφοριστική θεωρία περί εξάρτησης όπου καταγράφεται ότι «οι προσδοκίες για τα αποτελέσματα ανταμοιβής (rewardin effects) του ποτού, η γνωστική στάση απέναντι στην ευθύνη για τη συμπεριφορά κάποιου και η συνεπαγόμενη ενίσχυση μετά από την κατανάλωση αλκοόλ, όλες συμβάλλουν στην απόφαση των ατόμων να πιούν πάλι μετά από την πρώτη εμπειρία με το αλκοόλ και να συνεχίζουν το ποτό, παρά τα προβλήματα υγείας. Αυτά τα ζητήματα είναι σημαντικά στις προσπάθειες που γίνονται για να τροποποιηθούν οι συμπεριφορές κατανάλωσης αλκοόλ στο γενικό πληθυσμό, και συμβάλλουν σε μερικές σημαντικές πτυχές της απεξάρτησης» (BeStrong.org.gr, 2014).

2.2.2 Κοινωνικοί παράγοντες

Ο τρόπος με τον οποίο εξελίσσεται και δομείται μια κοινωνία, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην όξυνση ή στην άμβλυνση του προβλήματος του αλκοολισμού. Είναι δεδομένο ότι όσα περισσότερα προβλήματα αντιμετωπίζει μια κοινωνία σε διάφορους τομείς, όπως στην οικονομία, την παιδεία, την υγεία και πολλούς άλλους, τόσο οι πολίτες της θα καταφεύγουν στην χρήση της αλκοόλης για να «απαλύνουν» τα προβλήματα αυτά. Η κοινωνική διάσταση λοιπόν στο πρόβλημα του αλκοολισμού, είναι υψίστης σημασίας και σύμφωνα με τον Γρηγόρη Ποταμιανό (1991), οι παρακάτω παράγοντες είναι αυτοί που επηρεάζουν περισσότερο το μέγεθος του αλκοολισμού σε μια χώρα από κοινωνικής άποψης.

Ένας από τους βασικότερους κοινωνικούς παράγοντες, είναι η εύκολη πρόσβαση στο αλκοόλ, το χαμηλό κόστος, η νομιμότητα και η κοινωνική αποδοχή που ασκείται

σε αυτό. Το γεγονός ότι σε μια χώρα όπως την Ελλάδα, μπορεί να βρει κανείς άφθονο αλκοόλ σχεδόν παντού, σε τιμή πολύ χαμηλότερη από αυτή των περισσότερων εξαρτησιογόνων ουσιών και χωρίς να κριθεί από κάποιον ή να υποστεί νομικές κυρώσεις, είναι λόγοι που ωθούν την κατάχρηση του αλκοόλ στα ύψη. Αλκοόλ, μπορεί να προμηθευτεί με μεγάλη ευκολία ακόμη και ένα ανήλικο παιδί – παρόλο που είναι παράνομο – καθώς πολύ σπάνια ακολουθείται η κείμενη νομοθεσία από τους πωλητές αυτών των προϊόντων. Ο παράγοντας αυτός είναι δύσκολο να μετριασθεί, καθώς σε περίπτωση που το αλκοόλ θεωρηθεί παράνομη ουσία, όπως έγινε στις ΗΠΑ το 1920, οι πολίτες θα ψάχνουν να καταναλώσουν αλκοόλ κρυφά, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι θάνατοι από κακής ποιότητας αποστάγματα και η εγκληματικότητα.

Ένας ακόμη λόγος εξάρτησης από το αλκοόλ είναι η πίεση που ασκείται από το κοινωνικό περιβάλλον. Έχει παρατηρηθεί πολλές φορές, όπως αναφέραμε και στους ψυχολογικούς παράγοντες, κάποιος να ξεκινήσει την χρήση ουσιών, όπως και του αλκοόλ, με βασικό στόχο την ενσωμάτωση του σε κάποια ομάδα συνομηλίκων ή την γενικότερη κοινωνικοποίησή του. Αυτό συμβαίνει διότι αν δεν προχωρήσει σε αυτή την πράξη, είναι πολύ πιθανό να κριθεί και να μην γίνει αποδεκτός, καθώς δεν θα ακολουθεί του «κανόνες» της ομάδας. Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται κυρίως στους έφηβους οι οποίοι προσπαθούν να γίνουν αποδεκτοί από το σύνολο καθώς και να δοκιμάσουν τα όριά τους. Χαρακτηριστικό των εφήβων είναι επίσης η τάση να θέλουν να δείχνουν μεγαλύτεροι απ' ό τι στην πραγματικότητα είναι με αποτέλεσμα να κάνουν πράγματα που κάνουν οι ενήλικες. Ένα από αυτά τα πράγματα είναι και η κατάχρηση της αλκοόλης (Σκαπέτης, 2015)

Τα ΜΜΕ επίσης φαίνεται να συμβάλλουν ουσιαστικά στην αύξηση της κατάχρησης του αλκοόλ. Αυτό συμβαίνει τόσο με την υπερβολική διαφήμιση των αλκοολούχων ποτών που σαν σκοπό έχει την εκτόξευση των πωλήσεων του εκάστοτε προϊόντος χρησιμοποιώντας δελεαστικούς τρόπους, όσο και με την δημιουργία ή την προώθηση λανθασμένων προτύπων, τα οποία υιοθετούνται από το κοινό και οδηγούν στην λεγόμενη «μιμητική συμπεριφορά». Για τον λόγο αυτό βλέπουμε ότι στις περισσότερες διαφημίσεις, ταινίες και σειρές, αυτός που πίνει, ταυτίζεται με την κοινωνική αλλά και την σεξουαλική επιτυχία.

Δύο τελευταίοι παράγοντες που συνδέονται άμεσα με την υπερβολική χρήση της αλκοόλης είναι το επάγγελμα και η ψυχαγωγία. Ορισμένα επαγγέλματα που

σχετίζονται με το αλκοόλ μπορεί να ωθήσουν περισσότερο τον εργαζόμενο σε χρήση ή και κατάχρηση της αλκοόλης συγκριτικά με άλλα. Μερικά από τα επαγγέλματα αυτά είναι οι καλλιτέχνες που εργάζονται την νύχτα π.χ. μουσικοί, χορευτές κλπ., άνθρωποι που εργάζονται στον κλάδο της νυχτερινής διασκέδασης όπως μπάρμαν και ιδιοκτήτες κλαμπ, αλλά και επαγγέλματα όπως οι ναυτικοί οι οποίοι ζουν μακριά από την οικογένειά τους και καταφεύγουν στο ποτό για «συντροφιά» και «παρηγοριά». Τέλος, όσον αφορά την ψυχαγωγία, αυτή αλλάζει από χώρα σε χώρα. Στην Ελλάδα, παρατηρείται αυξημένη σύνδεση της χρήσης του αλκοόλ με την ψυχαγωγία και την καλοπέραση. Το γεγονός αυτό, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τα ποσοστά αλκοολισμού στην χώρα μας, με κάποιες περιοχές της Ελλάδας να υπερτερούν σε σύγκριση με άλλες.

2.2.3 Βιολογικοί – γενετικοί παράγοντες

Πολλές έρευνες από την σχετική επιστημονική κοινότητα έχουν γίνει για την θεώρηση της κληρονομικότητας του αλκοολισμού. Οι περισσότερες από τις έρευνες αυτές μελετούν την πιθανότητα εκδήλωσης του αλκοολισμού σε υιοθετημένα παιδιά όπου οι βιολογικοί τους γονείς είναι αλκοολικοί αλλά δεν έχουν καμία επαφή μαζί τους. Παρ' όλη την δυσκολία που παρουσιάζουν τέτοιου είδους έρευνες, λόγω προβλημάτων στην ανεύρεση επαρκούς δείγματος και μεθοδολογίας, η έρευνα των Goodwin, Schulsinger, Hermansen, Guze & Winokur το 1973 έδειξε ότι το ποσοστό της κατάχρησης του αλκοόλ σε υιοθετημένα παιδιά που ο βιολογικός τους πατέρας ήταν αλκοολικός, υπερβαίνει το ποσοστό των παιδιών όπου ο πατέρας τους δεν ήταν αλκοολικός. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και η έρευνα των Cadoret & Gath το 1977 οι οποίοι σχολιάζουν πως «...ο εντοπισμός του αλκοολισμού σε υιοθετημένα παιδιά που ο βιολογικός τους πατέρας ήταν αλκοολικός αποτελεί σοβαρή ένδειξη για την ύπαρξη γενετικών παραγόντων...» (Ποταμιανός, 1991)

Όσον αφορά τους βιολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν την εξάρτηση από το αλκοόλ, παρατηρούμε ορισμένες βασικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Η αιθυλική αλκοόλη, μεταβολίζεται στο βλεννογόνο του ήπατος και του στομάχου από ένα ένζυμο που λέγεται αλκοολική αφυδρογονάση (ADH), το οποίο δρα πριν ακόμη φτάσει η αλκοόλη στο αίμα. Αυτό το ένζυμο υπάρχει στον γυναικείο οργανισμό σε πολύ μικρότερη ποσότητα από αυτή των ανδρών. Αυτό σημαίνει ότι επειδή μεταβολίζουν μικρότερη ποσότητα οινοπνεύματος στο στομάχι τους, φτάνει πολύ μεγαλύτερη ποσότητα στο αίμα τους με αποτέλεσμα σε μια γυναίκα ένα ποτό να έχει την διπλάσια επίδραση σε σχέση με έναν άνδρα. Επίσης, κατά την διάρκεια του έμμηνου κύκλου των

γυναικών, λόγω των ορμονικών μεταβολών, επηρεάζεται ο μεταβολισμός του αλκοόλ στο γυναικείο οργανισμό.

Ακόμη μια διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα είναι ότι ένα γυναικείο σώμα έχει λιγότερο νερό αλλά μεγαλύτερο λιπώδη ιστό απ' ότι ένα ανδρικό σώμα. Αυτό σημαίνει ότι η συγκέντρωση αλκοόλ στο σώμα μιας γυναίκας παραμένει υψηλότερη για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα ο εγκέφαλος αλλά και τα υπόλοιπα ζωτικά όργανα να είναι επηρεασμένα από την επίδραση του οινοπνεύματος, καθώς το νερό αραιώνει την αλκοόλη στο αίμα, ενώ το λίπος το κατακρατά. Παρόλες τις βιολογικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, δεν σημαίνει ότι αυτές δεν διαφέρουν από άνθρωπο σε άνθρωπο γενικότερα, καθώς καταλαβαίνουμε ότι και η διάπλαση του σώματος δύο ανδρών μπορεί να διαφέρει (Χάδλα, 2021).

2.2.4 Πολιτισμικοί παράγοντες

Με την πάροδο του χρόνου, οι αρχές και οι αξίες των περισσότερων πολιτισμών έχουν τροποποιηθεί και εξελιχθεί. Επομένως, διαφοροποιήθηκε και ο τρόπος ζωής των ανθρώπων. Σημαντική παράμετρος, πρέπει να θεωρηθεί η ταχύτητα με την οποία συνέβησαν οι αλλαγές στους διάφορους πολιτισμούς. Παλαιότερα, υπήρχε το χάσμα γενεών, αλλά οι εμπειρίες και τα βιώματα της μιας γενιάς δεν άλλαζαν σε μεγάλο βαθμό από αυτές της αμέσως επόμενης. Στις μέρες μας όμως, τα νέα ήθη και οι συνήθειες εξελίσσονται ταχύτατα και ταξιδεύουν από την μια μεριά του πλανήτη μας στην άλλη, με αποτέλεσμα τα άτομα να αισθάνονται φόβο και να νιώθουν χαμένα σε ένα πολιτισμικό συνονθύλευμα μέσα στο οποίο οφείλουν να καταφέρουν να ζήσουν. Άρα, αυτή η γρήγορη αλλαγή κατέληξε σε σύγχυση των πολιτών του εκάστοτε πολιτισμού.

Στις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες παρουσιάζονται κάποια παραδείγματα που επιβεβαιώνουν ότι οι διάφορες κοινωνικές ομάδες που ασπάζονται διαφορετικούς πολιτισμούς οι οποίοι εξελίσσονται ταχύτατα, δρουν διαφορετικά απέναντι στην χρήση και στην κατάχρηση του αλκοόλ (BeStrong.org.gr, 2014). Το γεγονός αυτό οφείλεται στα πρότυπα, τους κανόνες, τα δικαιώματα, την μόρφωση, στα ήθη και τα έθιμα και στην θρησκεία που έχει η κάθε κοινωνική ομάδα. Πιο αναλυτικά εθνικές ομάδες, όπως οι Εβραίοι, αποτελούν ένα παράδειγμα «ελεγχόμενης χρήσης» του αλκοόλ, καθώς μαθαίνουν στα παιδιά τους να κάνουν χρήση του αλκοόλ μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Οι Εβραίοι αποδέχονται τη χρήση του αλκοόλ, αλλά τιμωρούν ποινικά τη μέθη ή την κατάχρηση. Επίσης, κοινωνίες (π.χ. μουσουλμάνοι) δεν επιτρέπουν την

χρήση του αλκοόλ και έτσι φαίνεται να μην υπάρχει το φαινόμενο του αλκοολισμού (Ποταμιανός, 1991).

Αντίθετα με τα παραπάνω, σε χώρες όπως η Ιρλανδία και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, δεν υφίσταται η ελεγχόμενη χρήση του αλκοόλ, με αποτέλεσμα να προκύπτουν επικίνδυνες περιπτώσεις αλκοολισμού. Στις παραπάνω αυτές περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί, ότι ακόμα και παιδιά που προέρχονται από γονείς που δεν είναι χρήστες αλκοόλ, μπορεί να καταλήξουν στον αλκοολισμό (Ποταμιανός, 1991).

Οι κοινωνικοπολιτισμικές αυτές θεωρίες όμως, λέγεται ότι επηρεάζονται και από στερεότυπα που συνήθως είναι εσφαλμένα. Παραδείγματος χάριν, μερικές θεωρίες βασισμένες στις παρατηρήσεις των Ιρλανδών και των Γάλλων, έχουν προβλέψει εσφαλμένα, υψηλά ποσοστά αλκοολισμού στους Ιταλούς (BeStrong.org.gr, 2014). Εν κατακλείδι, η στάση απέναντι στην κατανάλωση αλκοόλ και στη μέθη, αλλά και η προσωπική ευθύνη για τις σχετικές συνέπειες, είναι σημαντικοί παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν τα ποσοστά κινδύνου αλκοολισμού σε μια κοινωνία (BeStrong.org.gr, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο. Πολιτισμός

3.1. Ορισμός πολιτισμού

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τους πολιτισμικούς παράγοντες, εύλογο θα ήταν να γίνει μια αναφορά στον ορισμό του πολιτισμού. Κατά την διάρκεια των χρόνων, έχουν διατυπωθεί πολλοί διαφορετικοί ορισμοί για την έννοια του πολιτισμού από κάθε είδους ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες (πχ φιλοσοφία, κοινωνιολογία, ιστορία, εθνολογία, αρχαιολογία). Παρόλα αυτά, ακόμα και στην κάθε επιστήμη ξεχωριστά, παρατηρείται μια ασυμφωνία ως προς τον προσδιορισμό του νοήματος του όρου «πολιτισμός».

Όπως αναφέρει ο Κυριάκογλου (2010, σελ. 16), ένας από τους πιο πρόσφατους ορισμούς είναι αυτός της Μπιτσάνη όπου χρονολογείται το 2004 και αναφέρεται κυρίως:

«στο σύνολο των υλικών και πνευματικών αξιών και επιτευγμάτων που κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά στο πέρασμα των χρόνων διαμορφώνοντας μια κοινή μνήμη- εικόνα για ένα σύνολο ατόμων και δημιουργώντας κατ' επέκταση το αίσθημα μιας κοινής αφετηρίας, κοινών αναφορών και βιωμάτων, παραπέμποντας σε μια πορεία σταθερής προόδου κοινωνικής και οικονομικής».

Συχνά παρατηρείται ο όρος πολιτισμός να συγχέεται με τον όρο της κουλτούρας. Σύμφωνα με τον Cuche (2001, σελ. 33), φαίνεται ότι ο πρώτος ορισμός της ανθρωπολογικής έννοιας της κουλτούρας, δημιουργήθηκε από τον βρετανό ανθρωπολόγο Edward Burnett Taylor το 1871.

«Κουλτούρα ή πολιτισμός, νοούμενη με το ευρύτερο εθνολογικό της νόημα, σημαίνει αυτό το σύνθετο όλον που περιλαμβάνει τη γνώση, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, το δίκαιο, τα έθιμα και τις άλλες ικανότητες ή συνήθειες που αποκτήθηκαν από τον άνθρωπο ως μέλος της κοινωνίας».

Οι δύο αυτοί όροι σε κάθε εποχή και γλώσσα έχουν διαφορετικό περιεχόμενο καθώς σύμφωνα με την Νόβα – Καλτσούνη Χ. το 1998, (όπως αναφέρεται στο Κουκουμπίκη, 2005) «ο κάθε πολιτισμός εκφράζει και εξυπηρετεί τις ανάγκες μιας συγκεκριμένης κοινωνίας σε μια δεδομένη στιγμή της ιστορικής της πορείας». Πολλοί ειδικοί προσέδιδαν διαφορετική σημασία στους όρους αυτούς, αλλά σήμερα η διάκριση

ανάμεσά τους τείνει να εξαλειφθεί καθώς ο πολιτισμός αλλά και η κουλτούρα αναφέρονται τόσο στα τεχνολογικά, όσο και στα ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά επιτεύγματα του ανθρώπου (Χορκχάμερ & Αντόρνο, όπως αναφέρεται στο Κουκουμπίκη, 2005). Επομένως, στην παρούσα εργασία, είτε χρησιμοποιούμε την λέξη πολιτισμός, είτε την λέξη κουλτούρα, θα αναφερόμαστε στο ίδιο εννοιολογικό περιεχόμενο.

3.2. Η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγάλη έμφαση στην έννοια της ταυτότητας και στα χαρακτηριστικά της. Πολλοί και διαφορετικοί είναι οι ορισμοί που έχουν δοθεί, αλλά οι περισσότεροι συμφωνούν ότι η ατομική ή η ομαδική αίσθηση του εαυτού ή του ανήκειν αποτελούν στοιχεία που διαμορφώνουν την έννοια της ταυτότητας. Η ταυτότητα συγκροτείται από το γεγονός ότι αντιλαμβανόμαστε και συνειδητοποιούμε πως υπάρχουν συγκεκριμένα διακριτά χαρακτηριστικά, τα οποία καθιστούν το άτομο ή την ομάδα διαφορετικά από ένα άλλο άτομο ή μια ομάδα (Huntington, 2004). Η ταυτότητα ελέγχει, επηρεάζει και καθορίζει τις αξίες, το ήθος και τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται ένα άτομο ή μια ομάδα και σχετίζεται με έννοιες όπως είναι η εθνικότητα, η καταγωγή, η θρησκεία, η κοινωνική τάξη και με άλλα στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν την κουλτούρα. Επίσης, οι ταυτότητες δημιουργούνται «εν δράσει». Αυτό σημαίνει πως η εξέλιξη που πραγματοποιεί ένα άτομο ή μια ομάδα σε προσωπικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο συμβάλλει στην δημιουργία και στην εξέλιξη της ταυτότητας (Spinthourakis & Kamarianos, 2009).

Σύμφωνα με τη θεωρία της Συμβολικής Αλληλόδρασης, η ταυτότητα του ατόμου επηρεάζεται και προκύπτει μέσα από τη σχέση του με τον «άλλο», αλλά και από την γνώμη που έχουν σχηματίσει οι άλλοι για εκείνο. Σύμφωνα με τον Mead (2015), ο οποίος είναι θεμελιωτής της θεωρίας, υποστήριξε ότι η ταυτότητα δημιουργείται σύμφωνα με τη συμβολική αλληλόδραση και τη γλωσσική επικοινωνία. Ταυτόχρονα, ο «εαυτός» και η ταυτότητα επηρεάζουν τις ψυχολογικές διεργασίες, οι οποίες διαμορφώνουν τον τρόπο που συμπεριφέρεται το άτομο σε σχέση με το περιβάλλον. Τέλος, ο Mead υποστηρίζει ότι το άτομο διαμορφώνει τον εαυτό του και εξελίσσεται πρώτα με βάση τις κοινωνικές εμπειρίες και δράσεις και έπειτα με τις αναμνήσεις.

Ακόμα, σύμφωνα με την Chen (2014) η πολιτισμική ταυτότητα αναφέρεται στην ταύτιση με μία συγκεκριμένη ομάδα ή στην αίσθηση του ανήκειν σε μια συγκεκριμένη

ομάδα, όπου τα άτομα που την απαρτίζουν θα έχουν κοινά ή μη τα εξής στοιχεία: τη καταγωγή, την εθνικότητα, τη φυλή, το φύλο και τη θρησκεία. Η πολιτισμική ταυτότητα δομείται και διατηρείται όταν τα άτομα ανταλλάσσουν μεταξύ τους στοιχεία του δικού του πολιτισμού ο καθένας, όπως είναι οι παραδόσεις, η κληρονομιά, η γλώσσα, οι νόρμες και τα έθιμα. Τα άτομα μπορεί να εντάσσονται σε παραπάνω από μια πολιτισμικές ομάδες με αποτέλεσμα η πολιτισμική ταυτότητα να γίνεται σύνθετη και πολύπλευρη. Η ανταλλαγή διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων μεταξύ των ανθρώπων, η συνάντηση δηλαδή των πολιτισμών επιβάλλεται από την σύγχρονη κοινωνία, η οποία παράλληλα εξετάζει την πολιτισμική ταυτότητα χρονικά και χωρικά.

Σύμφωνα με τον Πασχαλίδη (2000 σελ. 80),

«οι άνθρωποι φτιάχνουν την πολιτισμική τους ταυτότητα, με άλλα λόγια, πλάθουν, αναπαριστούν και διεκδικούν τη συμβολική θέση τους μέσα στον κόσμο, με τρόπο επινοητικό και δημιουργικό, δηλαδή ταυτόχρονα επιλεκτικό, αναθεωρητικό και μυθοποιητικό... Την ίδια όμως στιγμή προβαίνουν σε αυτή τη δημιουργική διαδικασία σύμφωνα με όρους που δεν έχουν επιλέξει οι ίδιοι.... Πρόκειται για συνθήκες που καθορίζονται τόσο από την παράδοση και τα γεγονότα όσο και από τις συγκυρίες ή τις συγκεκριμένες ιστορικές περιστάσεις που αντιμετωπίζουν κάθε φορά. Και οι σημαντικές και συγκεκριμένες αυτές περιστάσεις δεν είναι άλλες από τις ταυτότητες των άλλων...»

3.3. Πολιτισμικές διαφορές για το αλκοόλ

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται το αλκοόλ στην εκάστοτε κοινωνία προσδιορίζεται από διάφορους κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες οι οποίοι σαφώς διαφέρουν ανάλογα με τον τόπο και την εποχή. Αυτοί οι παράγοντες είναι που συνθέτουν τις πολιτισμικές διαφορές των λαών. Ένας από τους βασικούς παράγοντες είναι το περιβάλλον. Παρατηρείται ότι όταν ένα περιβάλλον είναι φιλικό προς το αλκοόλ, τότε και όσοι βρίσκονται μέσα σε αυτό αποκτούν στενή σχέση μαζί του, ενώ το αντίθετο συμβαίνει όταν ένα περιβάλλον εναντιώνεται απέναντι στο αλκοόλ. Αυτή η έντονη αντίθεση υπάρχει ανάμεσα στην Ισλαμική και την Χριστιανική θρησκεία. Στην πρώτη, η κατανάλωση αλκοόλ απαγορεύεται, ενώ στην δεύτερη, η κατανάλωση είναι ανεκτή. Μελετώντας διαφορετικούς πολιτισμούς και κουλτούρες, βλέπουμε ότι υπάρχουν πολλά μοντέλα

και συμπεριφορές σχετικά με το αλκοόλ. Για παράδειγμα, η εβραϊκή κοινότητα χαρακτηρίζεται από ελεγχόμενη χρήση της ουσίας, καθώς παρότι τα παιδιά μαθαίνουν να πίνουν μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, η κατάχρηση και η μέθη δεν είναι αποδεκτές συμπεριφορές και κατακρίνονται (Τσαρούχας, 2000).

Ένα ακόμα διαχρονικό ζήτημα είναι η διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλα, όσον αφορά την κατανάλωση της αλκοόλης. Σε όλο τον κόσμο, οι άνδρες τείνουν να καταναλώνουν μεγαλύτερες ποσότητες οινοπνεύματος σε σχέση με τις γυναίκες καθώς αυτό έχει ως αποτέλεσμα να τονώνεται ο ανδρισμός τους. Οι γυναίκες όμως στις πιο ανεπτυγμένες χώρες φαίνεται να πίνουν περισσότερο από τις γυναίκες στις αναπτυσσόμενες χώρες (Rehm, Mathers, Popova, Thavorncharoensap, Teerawattananon & Patra, 2009). Ακόμη ένας σημαντικός πολιτισμικός παράγοντας είναι οι δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατάστασης δηλαδή η εκπαίδευση, το εισόδημα και το επάγγελμα. Φαίνεται πως τα άτομα με καλύτερη κοινωνικοοικονομική κατάσταση πίνουν πιο συχνά, ενώ αντίθετα άτομα με χειρότερη κοινωνικοοικονομική κατάσταση πίνουν μεγαλύτερες ποσότητες (Huckle, You & Casswell, 2010).

Όπως τονίζει ο Τσαρούχας (2000), οι κοινωνικές δομές και οι θεσμοί ενός πολιτισμού διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό την εκάστοτε κουλτούρα για το αλκοόλ. Δηλαδή οι στάσεις και οι αντιλήψεις που έχουν οι πολίτες μιας κοινωνίας για το συγκεκριμένο θέμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν δύο χώρες που είναι γνωστές για την οινοπαραγωγή τους, η Γαλλία και η Ιταλία. Όσον αφορά την Γαλλία, η κατανάλωση αλκοόλ ήταν συνδεδεμένη με τον πετυχημένο άντρα. Όσο περισσότερο έπινε κάποιος και κατ' επέκταση όσο μεγαλύτερη ανοχή είχε στο αλκοόλ, τόσο μεγαλύτερη ήταν και η αποδοχή του από τους συμπολίτες του, ακόμη και όταν έφτανε σε μέθη. Στην Γαλλία, η κατανάλωση αλκοόλ αποτελούσε κοινωνική πίεση, αφού η άρνηση σε μια προσφορά κατανάλωσης αλκοόλ, αντιμετωπιζόταν με περιφρόνηση και γέλιο. Από την άλλη πλευρά, στην Ιταλία ναί μεν ήταν αποδεκτό το να πίνει κάποιος μεγάλες ποσότητες αλκοόλης, αλλά ήταν κατακριτέο το να οδηγείται στην μέθη, καθώς θεωρούταν ότι δεν κατάφερνε να ελέγξει το πάθος του.

Ένα ακόμη παράδειγμα βαριάς κατανάλωσης για λόγους «αποδοχής» παρατηρείται και στους Λατίνους άνδρες λόγω μιας σημαντικής πολιτιστικής επιρροής που χαρακτηρίζει ακόμη και σήμερα την ανδρική λατινική ταυτότητα. Ο λόγος για την έννοια του machismo όπου σύμφωνα με αυτή, οι Λατίνοι άνδρες προσπαθούν να

φαίνονται δυνατοί και αρρενωποί λόγω των πολιτιστικών αξιών και η κατανάλωση μεγαλύτερων ποσοτήτων αλκοόλ αποτελεί παράδειγμα της αρρενωπότητάς τους. (Sudhinaraset, Wigglesworth & Takeuchi, 2016)

Όσον αφορά την Ελλάδα, αν μελετήσει κανείς την κατανάλωση αλκοόλ στο παρελθόν και την κατανάλωση αλκοόλ στις μέρες μας θα παρατηρήσει στροφή από την παραδοσιακή κουλτούρα μας. Ο Κωστής Μπάλλας (στο Τσαρούχας, 2000, σελ. 33) επισημαίνει:

«Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχουμε δει μια αλλαγή από την παραδοσιακή κουλτούρα του κρασιού. Οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν το οινόπνευμα μαζί με το φαγητό σε παρέα, την ώρα που συζητούσαν. Τώρα χρησιμοποιούνται απεσταγμένα ποτά, τα οποία καταναλώνονται με τρόπο άκριτο και άλογο, κυρίως από τις νεότερες γενιές. Αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό της νέας χρήσης οινοπνευματωδών ποτών στην Ελλάδα. Όλο και περισσότεροι νέοι, χρησιμοποιούν απεσταγμένα ποτά, τα λεγόμενα σφηνάκια, για να την βρουν. Για να κάνουν κεφάλι. Έτσι δημιουργούνται συνθήκες για την εμφάνιση προβλημάτων από τη χρήση των οινοπνευματωδών ποτών στο μέλλον».

Στην Ελλάδα, οι χρήστες άλλων ουσιών αντιμετωπίζονται αρνητικά ενώ οι αλκοολικοί καλύπτονται από την κοινωνική αποδοχή της οποίας χαίρει το οινόπνευμα. Φαίνεται λοιπόν πως δεν υπάρχει πλήρη επίγνωση της καταστροφικής συνέπειας που μπορεί να έχει το αλκοόλ στον άνθρωπο. Όπως αναφέρει στο παραπάνω απόσπασμα και ο Κωστής Μπάλλας, οι νέοι στην Ελλάδα πίνουν άκριτα και άλογα, δημιουργώντας έτσι συνθήκες εμφάνισης προβλημάτων από την χρήση της αλκοόλης. Για τον λόγο αυτό, στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, γίνεται αναφορά στους κινδύνους που ελλοχεύει η υπερκατανάλωση από τους έφηβους, καθώς και τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης αυτού του μείζονος θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο. Αλκοόλ και νέοι

4.1 Κίνδυνοι – συνέπειες – επιπτώσεις

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε μια αύξηση στην κατανάλωση του αλκοόλ από τους νέους, σε παγκόσμιο επίπεδο. Για ποιο λόγο όμως συμβαίνει αυτό; Σύμφωνα με τον Γιάννη Λιάππα (όπως αναφέρεται στο Τσαρούχας, 2000, σελ. 205), «το πρόβλημα του αλκοολισμού αποτελεί μια απειλή σημαντικότερη από αυτή των ναρκωτικών, διότι το αλκοόλ είναι μια νόμιμη ουσία». Στην Ελλάδα φαίνεται να επικρατεί μεγαλύτερος φόβος απέναντι στα ναρκωτικά, παρά απέναντι στο αλκοόλ. Λίγοι όμως είναι αυτοί που γνωρίζουν ότι το αλκοόλ είναι δέκα φορές πιο επικίνδυνο για την υγεία των ανθρώπων απ' όσο τα ναρκωτικά.

Έτσι λοιπόν, η κατανάλωση αλκοόλ επιφέρει πολλούς κινδύνους, που επηρεάζουν αρνητικά την ζωή του χρήστη, της οικογένειάς του, αλλά και της κοινωνίας. Κίνδυνο αποτελεί η συστηματική χρήση αλκοόλ, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε τροχαία ατυχήματα, ατυχήματα στο σπίτι, καταστροφικές συμπεριφορές, αυτοκτονίες καθώς και σε επιθετικές ή και επικίνδυνες σεξουαλικές συμπεριφορές. Το γεγονός αυτό συμβαίνει, διότι το αλκοόλ καταστέλλει την λειτουργικότητα του ατόμου και εντείνει τις επιπόλαιες και απερίσκεπτες συμπεριφορές (Τριανταφυλλίδου & Τσουμάκας, 2006).

Σωματικές διαταραχές

Μερικές από τις σωματικές επιπτώσεις που μπορεί να προκληθούν από την κατάχρηση της αλκοόλης παρατίθενται παρακάτω. Όπως αναφέρει ο Ποταμιανός (1991), η συστηματική κατανάλωση αλκοόλης προκαλεί δυσλειτουργία στο συκώτι με αποτέλεσμα να υποστεί βλάβη ή και καταστροφή. Η δυσλειτουργία αυτή μπορεί να μειωθεί με την μη χρήση του αλκοόλ, αλλά το πρώτο στάδιο εξέλιξης για κίρρωση είναι υπαρκτό και αποτελεί απειλή εφ' όρου ζωής. Η κύρωση είναι μη αναστρέψιμη και μειώνει το όριο ζωής. Άλλες σωματικές βλάβες που μπορεί να προκληθούν από την κατανάλωση είναι οι καρδιαγγειακές και οι εγκεφαλικές. Επίσης, σύμφωνα με έρευνα του Π.Ο.Υ. (2007), το αλκοόλ μπορεί να προκαλέσει και καρκίνο του στόματος, του φάρυγγος, του λάρυγγος, του οισοφάγου, του στομάχου και του ήπατος.

Το έλκος του στομάχου και του δωδεκαδάκτυλου συνδέονται, επίσης, με την υπερβολική χρήση αλκοόλ. Η γαστρίτιδα είναι η πρώτη διαταραχή που μπορεί να προκαλέσει το γαστρικό έλκος και μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη σοβαρής ή

ακόμα και σε θανατηφόρα αιματέμεση (Π.Ο.Υ., 2007). Επιπλέον, όπως τονίζουν οι Krings, Davison, Neale & Johnson (2010), μπορεί να προκληθούν σωματικές βλάβες ακόμα και στο αγέννητο παιδί μιας μητέρας, η οποία είναι συστηματικός χρήστης αλκοόλ. Τα παιδιά που έχουν εκτεθεί στο αλκοόλ προγενετικά έχουν συνήθως νοητική καθυστέρηση καθώς και ανωμαλίες στο κρανίο, στο πρόσωπο και στα άκρα. Η κατάσταση αυτή είναι γνωστή ως εμβρυϊκό αλκοολικό σύνδρομο.

Η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ μπορεί να προκαλέσει και ορισμένες νευρολογικές επιπλοκές. Αν ο χρήστης υποστεί οξεία ή και χρόνια δηλητηρίαση του νευρικού συστήματος από το οινόπνευμα μπορεί να αντιμετωπίσει σοβαρές και μη αναστρέψιμες βλάβες του νευρικού συστήματος ακόμα και να οδηγηθεί στο θάνατο. Άλλη μία νευρολογική διαταραχή που δημιουργείται από τη χρήση αλκοόλ είναι η εγκεφαλοπάθεια του Wernicke. Η διαταραχή αυτή, θεωρείται θανατηφόρα και προκαλεί θόλωση της συνείδησης και οφθαλμοπληγία, δηλαδή καθιστά τους μυς αδύναμους να ελέγξουν τη κίνηση των οφθαλμών, άρα το άτομο είναι αδύναμο να περπατήσει ή να σταθεί όρθιο. Η εγκεφαλοπάθεια του Wernicke αναπτύσσεται με ταχύς ρυθμούς, για αυτό χρειάζεται φαρμακευτική αγωγή, προκειμένου να μην διατρέχει το άτομο τον κίνδυνο του θανάτου και της εγκεφαλικής βλάβης. Τέλος, η αλκοολική πολυνευροπάθεια αποτελεί μια διαταραχή η οποία προκαλεί πόνους και κράμπες στα πόδια, παραισθήσεις στη περιφέρεια των κάτω άκρων, μυϊκή αδυναμία με αποτέλεσμα την δυσκολία περπατήματος και την μείωση μυϊκών αντανακλαστικών (Bates, 2001).

Ψυχολογικές επιπλοκές

Η κατάχρηση της αλκοόλης εκτός από σωματικές διαταραχές, δημιουργεί πολλά προβλήματα και στην ψυχολογία του χρήστη. Το αλκοόλ αυξάνει το επίπεδο των χημικών νευροδιαβιβαστών όπως είναι η ντοπαμίνη η οποία δημιουργεί το συναίσθημα της ευφορίας και η σεροτονίνη η οποία παράγει συναισθήματα καλής διάθεσης. Η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ όμως, κάνει τον χρήστη να συνηθίζει την δράση της ντοπαμίνης και της σεροτονίνης, με αποτέλεσμα να αναζητά ακόμα μεγαλύτερες ποσότητες αλκοόλ για να αποκαταστήσει την διάθεσή του, χωρίς όμως αυτό να φέρνει το επιθυμητό αποτέλεσμα (Krings et al., 2010).

Το άτομο συχνά βιώνει κατάθλιψη, ευερεθιστότητα και αυτοκτονικές τάσεις. Πολλά είναι τα κοινωνικά και επαγγελματικά προβλήματα που δημιουργούνται με την

υπερβολική χρήση και προκαλούν δυσλειτουργίες στην καθημερινότητα του ατόμου. Σύμφωνα με τον William Shakespeare, (2007) το ποτό μπορεί να προκαλέσει την επιθυμία του ατόμου για σεξουαλική συνεύρεση, αλλά μειώνει την επίδοση. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία μόνιμης ανικανότητας, ακόμα και όταν δεν γίνεται λήψη του αλκοόλ. Ακόμα, ο χρήστης μπορεί να νιώθει παθολογική ζήλεια (Σύνδρομο του Οθέλλου), η οποία συχνά βασίζεται σε ψευδαισθήσεις (Οικονόμου, Κοκκώση, Τριανταφύλλου & Χριστοδούλου, 2001).

Στερητικό σύνδρομο

Σύμφωνα με τους Kring, Davison, Neale & Johnson (2010), το στερητικό σύνδρομο που μπορεί να προκύψει από την διακοπή του αλκοόλ, έχει σοβαρότερες επιπτώσεις από αυτές που μπορεί να προκληθούν από την διακοπή κάποιας άλλης ουσίας. Όταν ένας χρήστης αλκοόλ είναι εθισμένος σε αυτό και διακόψει απότομα την χρήση, εμφανίζονται μια σειρά από έντονα συμπτώματα, καθώς το σώμα του είναι συνηθισμένο στην πρόσληψη της ουσίας αυτής. Ο χρήστης αρχίζει να αισθάνεται έντονο άγχος, κατάθλιψη, αδυναμία, ανησυχία καθώς και να χάνει τον ύπνο του. Παρουσιάζονται επίσης μυϊκοί τρόμοι στους μικρούς μύες των δαχτύλων, του προσώπου, των βλεφάρων, των χειλιών και της γλώσσας, καθώς και αύξηση στον σφυγμό, την αρτηριακή πίεση και στην θερμοκρασία του σώματος.

Το χειρότερο όμως σύμπτωμα του στερητικού συνδρόμου από το αλκοόλ είναι το τρομώδες παραλήρημα, το οποίο εμφανίζεται όταν υπάρξει απότομη μείωση της αλκοόλης στο αίμα. Την στιγμή που αυτό εμφανίζεται ο χρήστης παρουσιάζει παραλήρημα, τρέμουλο και έχει είτε οπτικές είτε απτικές ψευδαισθήσεις. Με τις ψευδαισθήσεις αυτές μπορεί να φαντάζεται ότι πλάσματα όπως φίδια, αράχνες, κατσαρίδες κλπ., σκαρφαλώνουν πάνω του, ή γεμίζουν το δωμάτιο. Όταν συμβεί αυτό, το άτομο είναι εμπύρετο, αποπροσανατολισμένο και τρομοκρατημένο και στην προσπάθεια του να διώξει τα πλάσματα αυτά, ξύνεται με μανία ή κουλουριάζεται στην γωνία από φόβο.

4.2 Πρόληψη – αντιμετώπιση

Έρευνες έχουν δείξει ότι άτομα οδηγούνται στην κατανάλωση του αλκοόλ, γιατί νιώθουν πίεση, απογοήτευση, θλίψη, μοναξιά κ.α. Η κατάχρηση του αλκοόλ όμως, οδηγεί το άτομο σε άθλιες συνθήκες και υποβαθμίζει την ποιότητα ζωής του. Για αυτό το λόγο πρέπει να υπάρχουν προληπτικά μέτρα σε ψυχολογικό και κοινωνικό επίπεδο,

για τα άτομα που κάνουν χρήση και τις οικογένειές τους. Σε αυτό το κεφάλαιο θα επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας στους νέους. Οι προληπτικές παρεμβάσεις μπορεί να εντάσσονται σε τρία επίπεδα πρόληψης: πρωτογενής ή πρωτοβάθμια, δευτερογενής ή δευτεροβάθμια και τριτογενής ή τριτοβάθμια πρόληψη. Τα τρία αυτά επίπεδα περιλαμβάνουν και μεθόδους αντιμετώπισης του προβλήματος της χρήσης αλκοόλ (Τρόβα, Παπαρρηγόπουλος, Λιάππας & Τζινιέρη-Κοκκώση, 2015).

Πρωτογενής ή πρωτοβάθμια πρόληψη

Η πρωτογενής ή πρωτοβάθμια πρόληψη, αναφέρεται σε υγιή άτομα και στοχεύει στην αποτροπή ανάπτυξης αλκοολισμού. Με άλλα λόγια η πρωτογενής ή πρωτοβάθμια παρέμβαση στοχεύει να ενημερώσει, να ενδυναμώσει και να προτρέψει τον νέο και την κοινωνία να αποκτήσει συνείδηση, για να μπορέσει να οριοθετήσει τον εαυτό του, ώστε να μην υποκύψει στη χρήση ουσιών που η κοινωνία προβάλλει σαν μέσο ευφορίας ή σαν μέσο ανακούφισης από τα προβλήματα της καθημερινότητας (Τρόβα κ.α, 2015).

Βασικό μέτρο της πρωτοβάθμιας παρέμβασης για πρόληψη σύμφωνα με την Τερζίδου (2013), είναι η κοινωνία να μεριμνήσει για τους πολίτες της με την ανάπτυξη προγραμμάτων και συμβουλευτικών υπηρεσιών προκειμένου να υπάρξει έγκαιρη ανίχνευση παραγόντων κινδύνου για την αποτροπή της κατανάλωσης αλκοόλ. Αυτά τα προγράμματα και οι υπηρεσίες σκοπό έχουν να ενημερώσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να κινητοποιήσουν τον νέο, την οικογένεια και την κοινωνία. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η οικογένεια είναι το πρώτο σύνολο μέσα στο οποίο υπάρχει το άτομο από την γέννησή του. Η οικογένεια είναι το πρώτο πρότυπο του ατόμου και έχει τις δικές τις αξίες, συνήθειες, κανόνες, ενώ παράλληλα η επικοινωνία και η σχέση της κάθε οικογένειας είναι ξεχωριστή. Αυτά επιδρούν στην διαμόρφωση της προσωπικότητας και επηρεάζουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων του έφηβου. Στην οικογένεια, ο άνθρωπος γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει να επικοινωνεί, να δημιουργεί σχέσεις με τα άλλα μέλη, να διαχειρίζεται τα συναισθήματα του και τις αντιδράσεις του, να δημιουργεί αυτοάμυνες που θα τον κρατήσουν μακριά από τη χρήση ουσιών και από άλλες συμπεριφορές εξάρτησης. Ως εκ τούτου, το οικογενειακό περιβάλλον είναι ικανό να ενθαρρύνει ή να αποθαρρύνει τέτοιου είδους συμπεριφορές.

Έτσι λοιπόν, μέσω των προγραμμάτων και των υπηρεσιών πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βοήθεια στους γονείς με συντονισμένη παρέμβαση στην οικογένεια, για να αποκτήσουν την ικανότητα δημιουργίας ενός κλίματος εμπιστοσύνης με τα παιδιά

τους, έτσι ώστε να καταφέρουν να διεξάγουν έναν ειλικρινή διάλογο. Ακόμα, πρέπει να επισημανθεί στους γονείς ότι κατά την διάρκεια του διαλόγου σημαντικό είναι να δίνουν χώρο και χρόνο στα παιδιά τους να εκφραστούν. Ταυτόχρονα, οφείλουν να προσέχουν και να δείχνουν ενδιαφέρον στα λεγόμενα των παιδιών τους, για να κατανοήσουν καλύτερα τις σκέψεις τους, οι οποίες συχνά δεν εκφράζονται με άμεσο τρόπο. Μέσα από τον διάλογο οι γονείς θα καταφέρουν να αντιληφθούν αν τα παιδιά έχουν κατανοήσει τους κινδύνους της χρήσης αλκοόλ, ενώ παράλληλα θα μπορέσουν να εντοπίσουν αν υπάρχει κάποιος κίνδυνος σχετικά με την χρήση του. Επίσης, μέσω προγραμμάτων και υπηρεσιών οι γονείς πρέπει να διδαχθούν τρόπους αντίστασης στην επιρροή που μπορεί να έχει ο κοινωνικός περίγυρος που κάνει χρήση του αλκοόλ, για να καταφέρουν να τους διδάξουν και οι ίδιοι στα παιδιά τους (Pomini, Gournellis, Kokkevi, Tomaras, Papadimitriou & Liappas, 2014).

Μία ακόμη παράμετρος για την υλοποίηση της πρωτογενούς ή πρωτοβάθμιας παρέμβασης για πρόληψη είναι η συνεισφορά της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών. Στην εφαρμογή προγραμμάτων παρέμβασης για την πρόληψη του αλκοολισμού ή άλλων ψυχικών διαταραχών ο ρόλος του σχολείου είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς το σχολείο, μετά την οικογένεια, αποτελεί το σημαντικότερο θεσμό κοινωνικοποίησης του παιδιού και ασκεί σημαντική επίδραση στη ψυχική του ωρίμανση. Η παρέμβαση στο χώρο του σχολείου μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους.

Οι νεαροί μαθητές είναι οι κατάλληλοι δέκτες μηνυμάτων από τους εκπαιδευτικούς που στοχεύουν στην πρωτογενή πρόληψη, διότι βρίσκονται στον πρωταρχικό στάδιο διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους. Το σχολείο προσφέρει το πλαίσιο για μια συστηματοποιημένη και διαρκή εκπαίδευση για την υγεία (Τερζίδου, 2013). Το σχολείο πρέπει να στοχεύει στην ενίσχυση ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, που θα εμποδίζουν τη χρήση αλκοόλ. Αυτό, μπορεί να επιτευχθεί είτε μέσω προγραμμάτων πρόληψης είτε μέσω ατομικής και ομαδικής συμβουλευτικής στο χώρο του σχολείου. Να ενισχύει την αυτοπεποίθηση, την αυτοεκτίμηση και τον αυτοσεβασμό και να μειώνει τα πιθανά σημεία αποξένωσης. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να μεταλαμπαδεύουν στα άτομα τις αξίες και τον τρόπο που οφείλουν να τις εφαρμόζουν, για να αποφύγουν επικίνδυνες προκλήσεις. Το σχολείο εύλογο είναι να παρακινεί τα παιδιά να παίρνουν αποφάσεις, να αναλαμβάνουν τις ευθύνες των πράξεων τους και να είναι «κύριοι» του εαυτού τους. Ταυτόχρονα, πρέπει να προάγουν

την ενεργητική μάθηση και την ελευθερία επιλογής ενός υγιούς τρόπου ζωής (Κουμούλα & Σκλάβου, 2013).

Δευτερογενής ή δευτεροβάθμια πρόληψη

Η δευτερογενής ή δευτεροβάθμια πρόληψη, αναφέρεται στην αποφυγή και στην αποτροπή της επιδείνωσης της εξάρτησης από το αλκοόλ και απευθύνεται σε νέους που είναι ήδη χρήστες εθιστικών ουσιών ή έχουν οξεία έναρξη μιας κατάχρησης ή νοσηλεύονται για κάποια σωματική πάθηση και εμφανίζουν συμπτωματολογία. Με άλλα λόγια η δευτεροβάθμια πρόληψη στοχεύει στον εντοπισμό των χρηστών, στην έγκαιρη διάγνωση και στην αποτελεσματική θεραπεία και αντιμετώπιση του αλκοολισμού. Η δευτερογενής πρόληψη μπορεί να υλοποιηθεί μέσω της παροχής συμβουλευτικής και δομημένης βοήθειας με την εφαρμογή προγραμμάτων σε σχολεία και σε ομάδες ατόμων υψηλού κινδύνου. Τα προγράμματα αυτά έχουν ως στόχο την ενδυνάμωση του ατόμου και την δημιουργία μηχανισμών άρνησης στη χρήση του αλκοόλ, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της χρήσης και να αποτρέψουν την συνέχιση της χρήσης του αλκοόλ. Ποικίλες είναι οι τεχνικές που μπορούν να εφαρμόσουν για να επιτύχουν τον στόχο τους, όπως π.χ. η δραματοποίηση ρόλου (role playing) (Τροβά κ.ά., 2015).

Όπως αναφέρει ο Ντουράκης (2010), ένα επιπλέον μέσο για να υλοποιηθεί η δευτεροβάθμια πρόληψη είναι οι αποκεντρωμένες υπηρεσίες κοινοτικής ψυχικής υγιεινής, οι οποίες οφείλουν να στοχεύουν στην επανειλημμένη, ολοκληρωμένη και αποτελεσματική φροντίδα. Σε αυτή την προσπάθεια σημαντικός είναι ο ρόλος τους κοινοτικού νοσηλευτή ψυχικής υγείας, ο οποίος πρέπει να έχει την απαραίτητη ενημέρωση και γνώση για τον νέο τον οποίο φροντίζει και να αποτελεί τον συνδετικό κρίκο με το υπόλοιπο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Οι γνώσεις αυτές πρέπει να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα, έτσι ώστε να εντοπιστούν οι ψυχικές και σωματικές δυσκολίες και ανάγκες για τις οποίες θα μεριμνήσει και θα καλύψει ο κοινοτικός νοσηλευτής. Ο κοινοτικός νοσηλευτής οφείλει να ενημερωθεί για την ηλικία του εξαρτημένου ατόμου, το βαθμό ωριμότητας, τις κοινωνικο-οικονομικές του συνθήκες, τις οικογενειακές του σχέσεις και τις ικανότητες του χρήστη. Με αυτό τον τρόπο θα συμβάλλει στην δημιουργία συνεργασίας με τον χρήστη για να θέσουν στόχους που θα ανταποκρίνονται στις ικανότητες του και θα αντιμετωπίσουν-θεραπεύσουν το πρόβλημα της χρήσης (Πουλόπουλος, 2011).

Μέσα σε όλη αυτή την προσπάθεια, όπως επισημαίνει ο Πουλόπουλος (2011), ο κοινοτικός νοσηλευτής πρέπει να «συμπάσχει» όσο μπορεί με τον εξαρτημένο και αυτό πρέπει να γίνει αντιληπτό ώστε να μπορέσει να τον εκπαιδεύσει για να αναλάβει τους ρόλους και τις ευθύνες του. Επομένως, ο κοινοτικός νοσηλευτής πρέπει να αναπτύξει μια υποστηρικτική διαπροσωπική σχέση και μια σχέση εμπιστοσύνης με το χρήστη, προκειμένου να αποτρέψει την συνέχιση του προβλήματος της χρήσης και να επιτύχει την θεραπεία (Ντουράκης, 2010). Αξιοσημείωτο είναι ότι η νοσηλευτική φροντίδα πρέπει να εστιάζει σε μια σειρά παρεμβάσεων με στόχο την ανεξαρτητοποίηση, την καλή λειτουργικότητά του (σωματική και ψυχική) και την επανένταξη στην κοινωνία (Τερζίδου, 2013).

Σύμφωνα με τις Κουμούλα & Σκλάβου (2013), σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση δευτερογενούς ή δευτεροβάθμιας πρόληψης διαδραματίζουν οι θεραπευτικές κοινότητες. Οι θεραπευτικές κοινότητες, είναι οργανωμένα προγράμματα αντιμετώπισης της εξάρτησης, όπου οι ασθενείς χωρίζονται σε οικιστικές μονάδες από 6 έως 12 μήνες. Πρέπει να μπορούν να εξυπηρετήσουν όσους νέους είναι εξαρτημένοι από εθιστικές ουσίες για πολύ καιρό ή όσους εξαιτίας της χρήσης έχουν προβεί σε εγκληματικές δραστηριότητες ή όσους αντιμετωπίζουν δυσλειτουργία στην διαχείριση του ρόλου τους στην κοινωνία. Οι θεραπευτικές κοινότητες οφείλουν να μεριμνούν για την αντιμετώπιση των δυσκολιών του χρήστη, να παρέχουν ψυχολογική και υλική βοήθεια καθώς και σωματική και ψυχική ενδυνάμωση του χρήστη, με στόχο την απεξάρτηση και την επανένταξη στην κοινωνία. Τα προγράμματα της θεραπευτικής κοινότητας μπορεί να είναι και βραχυπρόθεσμα, θεραπείας τριών έως έξι εβδομάδων και αφορούν τις εμπειρίες που έχουν προκύψει από προγράμματα απεξάρτησης από το αλκοόλ. Στόχος τους πρέπει να είναι το να κινητοποιήσουν τους χρήστες να συμμετάσχουν σε συμβουλευτικά προγράμματα στήριξης ή ομάδες αλληλοβοήθειας, τα οποία θα συμβάλλουν στην θεραπεία τους.

Ο βασικός σκοπός όλων των προγραμμάτων θεραπείας απεξάρτησης, πρέπει να είναι να καταφέρουν την επιτυχημένη πρόληψη για την χρήση αλκοόλ, την αντιμετώπιση του εθισμού στην χρήση και την διαρκή αποχή από την κατανάλωση του αλκοόλ, προκειμένου να μην εθιστεί ο νέος ξανά. Επίσης, οφείλουν να στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση της χρήσης αλκοόλ, στην καλυτέρευση της λειτουργικότητας του νέου ατόμου, στην σωματική και ψυχική ενδυνάμωση του και στην επανένταξη του στο κοινωνικό σύνολο.

Τριτοβάθμια ή τριτογενής πρόληψη

Οι παρεμβάσεις τριτογενούς ή τριτοβάθμιας πρόληψης αναφέρονται στα εξαρτημένα νεαρά άτομα και στοχεύουν στην αποχή του χρήστη από το αλκοόλ, στη πρόληψη της υποτροπής, ενώ ταυτόχρονα προωθεί την διαδικασία εκμάθησης συμπεριφορών που θα αντιμετωπίσουν το πρόβλημα του αλκοολισμού και θα εμποδίσουν το χρήστη να εθιστεί ξανά στο αλκοόλ. Η τριτογενής ή τριτοβάθμια πρόληψη μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της ψυχοθεραπευτικής παρακολούθησης (follow-up) εξαρτημένων ατόμων σε συνδυασμό με ποικίλες βραχείες παρεμβάσεις και εναλλακτικές μορφές θεραπείας (π.χ. βελονισμός, διαλογισμός). Για να επιτευχθεί η τριτοβάθμια ή τριτογενής πρόληψη μέσω της ψυχοθεραπευτικής παρακολούθησης βασικό είναι να πραγματοποιηθεί η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση των επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Σκοπός τους πρέπει να είναι να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση προβλημάτων που προκύπτουν στον χρήστη από την κατανάλωση αλκοόλ και να εξασφαλίσουν την διαρκή αποχή του από το αλκοόλ (Τροβά κ. ά., 2015)

Ένα ακόμη μέσο της τριτοβάθμιας ή τριτογενής πρόληψης είναι οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, όπου στόχος τους πρέπει να είναι η πρόληψη, περίθαλψη και η αποκατάσταση του ασθενούς, προκειμένου να μην γίνει ξανά χρήστης αλκοόλ. Σύμφωνα με το βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο ο ασθενής πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια ξεχωριστή βιοψυχοκοινωνική οντότητα και όχι σαν μια ψυχιατρική και προβληματική ύπαρξη. Για την επιτυχημένη περίθαλψη, θεραπεία και αποκατάσταση του ασθενή σημαντικό είναι να υπάρχει συνδυασμός φαρμάκων και ψυχοθεραπευτικής αγωγής καθώς και παρεμβάσεις στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον (Παπαγεωργίου – Βασιλοπούλου, 2005).

Επιπλέον η κοινοτική ψυχιατρική νοσηλευτική υπηρεσία, η οποία δημιουργήθηκε στα πλαίσια των αρχών της Κοινοτικής Ψυχιατρικής το 1977, είναι βασικό μέσο υλοποίησης της τριτοβάθμιας ή τριτογενούς πρόληψης. Η κοινοτική ψυχιατρική νοσηλευτική υπηρεσία παρέχεται στα εξωτερικά ιατρεία και σε άλλα κέντρα, ακόμη και κατ' οίκον. Τα εξωτερικά ιατρεία αναπτύσσονται συνεχώς, και στόχος τους πρέπει να είναι η παροχή άμεσης και έγκαιρης πρόσβασης των ασθενών σε αυτά και η προσφορά ολοκληρωμένης ψυχιατρικής φροντίδας. Ακόμα, πρέπει να στοχεύουν στην άμεση παρακολούθηση των χρηστών στα εξωτερικά ιατρεία, η οποία θα αποσκοπεί

στην επαφή και στην επικοινωνία των ασθενών με τα κοινοτικά κέντρα ψυχικής υγείας και την κοινοτική νοσηλευτική (Παπαγεωργίου – Βασιλόπουλου, 2005).

Η κοινοτική νοσηλευτική συμβάλλει στην επιτυχημένη υλοποίηση της τριτογενούς ή τριτοβάθμιας πρόληψης. Βασικές της λειτουργίες πρέπει να είναι η πραγματοποίηση σταθερής και συνεχούς παρακολούθησης και η παροχή υποστήριξης των ασθενών στον τόπο διαμονής και εργασίας με σκοπό να εμποδιστεί η διαταραχή της ψυχικής τους κατάστασης και η επανένταξή τους σε νοσοκομεία. Επίσης, πρέπει να προσφέρουν υποστηρικτική – συμβουλευτική στους ασθενείς και στις οικογένειες τους για θέματα που αφορούν τη νόσο, τη φαρμακευτική αγωγή και το χειρισμό επίλυσης προβλημάτων (Πουλόπουλος, 2013). Ακόμη, πρέπει να ενημερώνουν και να συμβουλεύουν τους πολίτες για θέματα πρόληψης του αλκοολισμού μέσω της τηλεφωνικής γραμμής των κοινοτικών κέντρων και να συνεργάζονται με άλλους λειτουργούς υγείας (π.χ. κοινοτικές αρχές, αστυνομία, σχολεία, υπηρεσίες ευημερίας, τοπικούς παράγοντες, εκπροσώπους της Εκκλησίας, εθελοντικούς οργανισμούς). Τέλος, στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας πρόληψης, ο νοσηλευτής ψυχικής υγείας οφείλει να ασχολείται με την «εκπαίδευση» του ασθενούς σε ζητήματα καθημερινής ζωής και την «εκπαίδευση» των φορέων της κοινότητας, όπου θα βοηθήσει στην κοινωνική και επαγγελματική αποκατάσταση των ψυχικά ασθενών. Έτσι λοιπόν, η θεραπεία και επανένταξη του ασθενούς προϋποθέτει την επίλυση όλων των ζητημάτων που αφορούν την χρήση του αλκοόλ (Κουμούλα & Σκλάβου, 2013).

Τέλος, όπως τονίζει η Τερζίδου (2013), τα συμβουλευτικά κέντρα, οι υπηρεσίες επανένταξης και οι μονάδες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης ψυχιατρικών ασθενών είναι ένας ακόμη δίαυλος επίτευξης της τριτογενούς ή τριτοβάθμιας πρόληψης. Τα παραπάνω πρέπει να προωθούν θεραπευτικά προγράμματα και να στοχεύουν στην ψυχική και σωματική ενδυνάμωση, προκειμένου να επιτευχθεί η ομαλή επανένταξη ατόμων που έχουν χρόνια προβλήματα ψυχικής υγείας, τοξικομανίας και αλκοολισμού. Σκοπός πρέπει να είναι η παροχή επαγγελματικής κατάρτισης και όπου δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα να προωθείται η ανάπτυξη δεξιοτήτων αυτομέριμνας, απασχόλησης και κοινωνικών δεξιοτήτων.

Η πρωτογενής ή πρωτοβάθμια πρόληψη, η δευτερογενής ή δευτεροβάθμια πρόληψη και η τριτογενής ή τριτοβάθμια πρόληψη που προαναφέρθηκαν περιλαμβάνονται από μεθόδους που συμβάλλουν στην πρόληψη αλλά και στην αντιμετώπιση της χρήσης του

αλκοόλ. Η διαδικασία της πρόληψης και της αντιμετώπισης ενισχύεται όμως και από την πολιτική του Π.Ο.Υ. με τον Ευρωπαϊκό Καταστατικό Χάρτη του Π.Ο.Υ. για το Αλκοόλ. Ο Π.Ο.Υ. το 2001, εξέδωσε τη «Διακήρυξη για την Υγεία των Νέων σε σχέση με το Αλκοόλ». Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη για το Αλκοόλ, ο Π.Ο.Υ. έχει αναπτύξει μια στρατηγική, η οποία περιλαμβάνει τα παρακάτω (BeStrong.org.gr, 2014).

- Μέτρα και νόμους για να επέλθει η μείωση και ο περιορισμός της διαθεσιμότητας και της πώλησης του αλκοόλ, καθώς και επιβολή φόρων και υψηλών τιμών για την μείωση της ζήτησης από τους νέους.
- Την ενημέρωση του πληθυσμού για τις συνέπειες της χρήσης του αλκοόλ, μέσω της δημιουργίας εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Την ευαισθητοποίηση και την εκπαίδευση των πολιτών για τα αποτελεσματικά μέτρα που μπορούν να ληφθούν για να πραγματοποιηθεί έγκαιρη παρέμβαση και αντιμετώπιση από φορείς όπως η Υγεία, η Κοινωνική Πρόνοια, η Παιδεία, το δικαστικό σώμα, μη-κυβερνητικές οργανώσεις κ.τ.λ.
- Την ψήφιση νόμων, όπου θα περιορίζουν την οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ.
- Αυστηρούς ελέγχους στην προβολή και την διαφήμιση αλκοολούχων ποτών και απαγόρευση διαφημίσεων που απευθύνονται αποκλειστικά στους νέους.
- Διασφάλιση άμεσης πρόσβασης σε θεραπευτικές και επανενταξιακές υπηρεσίες, με εξειδικευμένο εκπαιδευμένο προσωπικό, για τους νέους χρήστες και για τις οικογένειές τους
- Αυστηρά μέτρα και έλεγχοι στην παραγωγή και στην πώληση του προϊόντος για την αποτροπή παράνομης διακίνησης.
- Εκπόνηση κρατικών προγραμμάτων ευρείας βάσης, που θα υποστηρίζουν τις στρατηγικές του Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη για την πρόληψη και τη αντιμετώπιση του αλκοόλ.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν πως η συνεχής πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση και ενημέρωση για το κοινωνικό αυτό φαινόμενο που μαστίζει την κοινωνία μας, μπορεί

να μειώσει σημαντικά όλους αυτούς τους κινδύνους, τις συνέπειες και τις επιπτώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω. Για να επιτευχθεί όμως αυτό, είναι απαραίτητη η σωστή αντιμετώπιση του φαινομένου από την κοινωνία. Τέλος, όπως τονίζει ο Τσαρούχας (2000, σελ.292) για τους νέους όπου αποτελούν και το αντικείμενο της μελέτης μας:

«Αν μάθεις σε έναν νέο πώς να επικοινωνεί με το κοινωνικό σύνολο, πώς να αντιμετωπίζει τις καθημερινές δυσκολίες, πώς να επιτυγχάνει τον αυτό-έλεγχο και πώς να αναζητά το αληθινό νόημα της ζωής, τότε του έχεις δώσει τα απαραίτητα εφόδια για να αντιμετωπίσει τους κινδύνους, οι οποίοι συχνά κάνουν τους ανθρώπους να εξαρτηθούν από ουσίες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο. Στάσεις και αντιλήψεις

5.1 Ορισμός των στάσεων

Σημαντική παράμετρος στη ζωή του ατόμου, αλλά και στις αλληλεπιδράσεις του με άλλα άτομα είναι η στάση που εκφράζει λεκτικά ή μη λεκτική απέναντι σε άλλα άτομα, καταστάσεις, γεγονότα ή και αντικείμενα. Σε αυτό το κεφάλαιο θα μας απασχολήσει η έννοια των στάσεων.

Έτσι λοιπόν, αρχικά οφείλουμε να παραθέσουμε τον ορισμό των στάσεων. Σύμφωνα με τους Fishbein & Ajzen (στο Τσορομώκος, Πρεζεράκος, Τζιαφέρη & Λαζακίδου, 2014), η στάση είναι ένα ευχάριστο ή δυσάρεστο συναίσθημα, γενικό ή διαρκές, το οποίο σχετίζεται με ένα άτομο, γεγονός ή αντικείμενο, μπορεί να τροποποιηθεί με την πάροδο του χρόνου και προηγείται της συμπεριφοράς. Έναν επιπλέον ορισμό για τις στάσεις έδωσαν οι Elizur και Guttman (1979) υποστηρίζοντας ότι οι στάσεις προκύπτουν από τις πεποιθήσεις, τις ενέργειες και από την συμπεριφορά του ατόμου σε αλλαγές.

Επίσης, ο Αμερικανός ψυχολόγος Gordon Allport (1935) αναφέρει ότι οι στάσεις συνοδεύονται από μια κατάσταση ετοιμότητας, η οποία σχετίζεται με τις εμπειρίες. Η κατάσταση αυτή διαμορφώνει και καθοδηγεί τις αντιδράσεις του ατόμου απέναντι σε άλλα άτομα, αντικείμενα, καταστάσεις ή γεγονότα. Ο Allport ήταν από τους πρώτους που τόνισε ότι μια στάση είναι στην ουσία η ετοιμότητα για δράση και ότι οι στάσεις εκφράζονται σαν συμπεριφορά, είτε λεκτική είτε μη-λεκτική και προέρχονται από την αλληλεπίδραση υποκειμένων ή αντικειμένων. Ακόμα, ανέφερε ότι οι στάσεις προσδιορίζουν την προσωπικότητα και την εικόνα του ατόμου.

5.2 Οι λειτουργίες των στάσεων

Ο Katz (1960), βασισμένος στην ψυχαναλυτική θεωρία κατέγραψε τις λειτουργίες των στάσεων. Αρχικά, υποστήριξε ότι οι στάσεις λειτουργούν ωφελμιστικά ή προσαρμοστικά. Κάποιες στάσεις υιοθετούνται για να βοηθήσουν το άτομο να επιτύχει κάτι που επιθυμεί. Για παράδειγμα, το άτομο αναζητά την θετική και προς όφελος του αντιμετώπιση από τους άλλους, ενώ δεν επιθυμεί την αρνητική και αποκρουστική στάση των άλλων προς το άτομο του (Πράντζαλου, 2021). Έτσι λοιπόν, όταν το άτομο βρει την κατάλληλη στάση προς ένα άλλο άτομο, γεγονός ή αντικείμενο, η οποία θα επιφέρει ευχάριστα συναισθήματα και θα είναι ωφέλιμη για εκείνο, τότε προσαρμόζεται σε αυτή (Μαυρομάτη, 2020).

Ο Katz (1960), επίσης αναφέρει ότι η λειτουργία των στάσεων μπορεί να είναι γνωστική δηλαδή να βοηθούν το άτομο να υιοθετήσει την κατάλληλη συμπεριφορά σε νέες καταστάσεις και να κατανοήσει την πολυπλοκότητα του κόσμου. Πιο αναλυτικά, ο ρόλος της γνωστικής λειτουργίας των στάσεων βοηθάει το άτομο να απλοποιήσει και να κατανοήσει το περιβάλλον και τις πληροφορίες τις οποίες δέχεται και να οργανώσει κατάλληλα την σκέψη του, προκειμένου οι στάσεις που θα υιοθετήσει να είναι ορθές (Μαυρομάτη, 2020). Για παράδειγμα, όταν σε ένα άτομο δεν του αρέσει ένα αυτοκίνητο δεν θα το αγοράσει.

Επίσης, οι στάσεις μπορούν να λειτουργήσουν και σαν έκφραση των αξιών του ατόμου (Katz, 1960). Μέσα από τις στάσεις μπορούμε να εκφράσουμε τη γνώμη μας, τα πιστεύω μας για κάτι, αλλά και τις αξίες και το ήθος μας (Πράντζαλου, 2021). Μέσω των στάσεων μπορούμε να εδραιώσουμε και να κάνουμε φανερή την αυτοαντίληψη μας, η οποία βασίζεται στις αξίες και στις αρχές μας. Με αλλά λόγια, η στάση λειτουργεί σαν δίαυλος απελευθέρωσης του ατόμου και σαν μέσο έκφρασης του εαυτού του ως άτομο

Τέλος, οι στάσεις λειτουργούν σαν μηχανισμοί άμυνας του εγώ (Katz, 1960). Οι στάσεις σαν μηχανισμοί άμυνας του εγώ βοηθάνε το άτομο να διαχειριστεί τις εσωτερικές συγκρούσεις, πιέσεις και το άγχος που προκύπτουν από τα αρνητικά συναισθήματα που του έχουν δημιουργήσει αλλά άτομα ή και γεγονότα (Freud, 2008). Για παράδειγμα, κάποιος που βίωσε μια κατάσταση, η οποία του δημιούργησε αρνητικά συναισθήματα συνδέει τα άτομα που είχαν εμπλακεί σε αυτή την κατάσταση με αρνητικά συναισθήματα, με αποτέλεσμα η στάση του απέναντι τους να είναι αρνητική. Οι μηχανισμοί άμυνας είναι πολλοί (απόθηση, προβολή, παλινδρόμηση, μόνωση κα.) (Μεταξάς, 2020). Ο McWilliams (στο Μεταξάς, 2020) υποστηρίζει ότι η προτίμηση και η επιλογή μιας άμυνας εξαρτάται από την αλληλεπίδραση των εξής παραγόντων. Την ιδιοσυγκρασία του ατόμου, την φύση αρνητικών παραγόντων που επηρέασαν αρνητικά το άτομο στην πρώιμη ηλικία του, τις άμυνες που υιοθέτησε το άτομο από τους γονείς ή άλλα σημαντικά πρόσωπα και τις επιπτώσεις που είχε το άτομο μετά την υιοθέτηση κάποιον άμυνών.

5.3 Διαμόρφωση των στάσεων

Οι στάσεις, οι οποίες σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (χ.χ) αντιπροσωπεύουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τα κοινωνικά φαινόμενα, μαθαίνονται από το άμεσο και το έμμεσο περιβάλλον. Η διαμόρφωση λοιπόν αλλά και η αλλαγή των στάσεων εξηγούνται με τις βασικές θεωρίες της μάθησης. Με τον όρο «μάθηση», εννοούμε μια σχεδόν μόνιμη αλλαγή της συμπεριφοράς η οποία είναι αποτέλεσμα της εμπειρίας. Αφορά γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες και εμπειρίες που οδηγούν στην αλλαγή της συμπεριφοράς του εκάστοτε ατόμου. Οι βασικές μορφές μάθησης είναι τρεις. Η κλασική εξαρτημένη μάθηση, η συντελεστική εξαρτημένη μάθηση και η κοινωνική μάθηση (Αναγνωστάκη, 2021).

Κλασική εξαρτημένη μάθηση

Η κλασική εξαρτημένη μάθηση, ανακαλύφθηκε από τον Ρώσο φυσιολόγο Ivan Petrovich Pavlov (1849 – 1936) στην προσπάθειά του να μελετήσει την διαδικασία πέψης των σκύλων. Μέσω ενός πειράματος διαπίστωσε ότι ο σκύλος ξεκίνησε να εκκρίνει σάλιο βλέποντας ένα ουδέτερο ερέθισμα, πριν ακόμα να του δώσει φαγητό. Η παρατήρηση αυτή τον οδήγησε στο να ξεκινήσει έρευνες, οι οποίες διαμόρφωσαν την βάση της κλασικής εξαρτημένης μάθησης (Καραδήμας, 2003).

Στο πείραμα του Pavlov με τον σκύλο, συνέβη το εξής. Ο Pavlov τοποθέτησε τον σκύλο σε έναν ζυγό με σωλήνες που οδηγούσαν στο στόμα του. Στην συνέχεια, κάθε φορά που χτυπούσε ένα κουδουνάκι, έδινε στον σκύλο ένα κομμάτι κρέας. Ο σκύλος, όπως ήταν φυσικό, στην θέα του κρέατος παρήγαγε σάλιο. Μετά όμως από πολλές επαναλήψεις και αφού ο σκύλος είχε συνδέσει τον ήχο με το φαγητό, παρήγαγε σάλιο και μόνο στο άκουσμα του κουδουνιού. Τελικά, ανακάλυψε πως διάφορα ερεθίσματα που ταυτιζόταν με το φαγητό, προκαλούσαν την αντανακλαστική έκκριση σάλιου από τον σκύλο (Αντωνίου & Μπακοπούλου, 2008).

Όπως λοιπόν αναφέρει ο Holland (1997), όταν ένα μη εξαρτημένο ερέθισμα (φαγητό), προκαλεί μια αντανακλαστική συμπεριφορά (έκκριση σάλιου), τότε αυτή η συμπεριφορά ονομάζεται μη εξαρτημένη αντίδραση και δεν χρειάζεται μάθηση για να προκληθεί. Όταν όμως ένα άλλο ουδέτερο ερέθισμα (ήχος) που δεν έχει την φυσική ιδιότητα να προκαλέσει την αντίδραση αυτή, συνδυαστεί με το μη εξαρτημένο ερέθισμα (φαγητό), τότε αυτό το ουδέτερο ερέθισμα ονομάζεται εξαρτημένο ερέθισμα. Η επανειλημμένη σύνδεση των δύο αυτών ερεθισμάτων, προκαλεί τελικά την

επιθυμητή αντίδραση. Όταν το εξαρτημένο ερέθισμα προκαλέσει μόνο του την αντανάκλαστική αντίδραση, τότε λέγεται εξαρτημένη αντίδραση.

Παρόλο που η κλασική εξαρτημένη μάθηση ανακαλύφθηκε από έναν φυσιολόγο και όχι από έναν ψυχολόγο, έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην επιστήμη της ψυχολογίας και σε αυτό που οι επιστήμονες ονομάζουν συμπεριφορισμό. Σύμφωνα με τον συμπεριφορισμό, η μάθηση προκύπτει μέσω της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον και έτσι το περιβάλλον διαμορφώνει την συμπεριφορά (Cherry, 2022). Το 1920, οι ψυχολόγοι Watson και Rayner (στο McLeod, 2021), χρησιμοποίησαν τις αρχές της κλασικής εξαρτημένης μάθησης για να εξηγήσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, εξετάζοντας το πώς αυτή η μορφή μάθησης μπορεί να εξηγήσει την ανάπτυξη φοβιών.

Το 1920 λοιπόν, οι δύο αυτοί ερευνητές (Watson & Rayner, 1920) πραγματοποίησαν το πείραμα του μικρού Άλμπερτ. Σύμφωνα με το πείραμα αυτό, ο 11 μηνών Άλμπερτ, εκτέθηκε και ρυθμίστηκε να φοβάται ορισμένα πράγματα. Στην αρχή του πειράματος του παρουσίασαν μια σειρά από ουδέτερα ερεθίσματα, όπως ένα κουνέλι, ένα σκύλο, έναν πίθηκο, μάσκες, βαμβάκι και έναν λευκό αρουραίο και δεν φοβόταν τίποτα από όλα αυτά. Στην συνέχεια όμως, ο Watson, ήθελε να κάνει το παιδί να ταυτίσει αυτά τα ερεθίσματα με το αίσθημα του φόβου. Για τον λόγο αυτό, όταν ο μικρός Άλμπερτ έπαιζε με τον λευκό αρουραίο, εκείνος χτύπησε με ένα σφυρί μια μεταλλική ράβδο που βρισκόταν πίσω από το κεφάλι του παιδιού, με αποτέλεσμα αυτό να τρομάζει και να αρχίσει να κλαίει. Κάποιες μέρες μετά, παρόλο που ο Άλμπερτ είχε τρομάξει μόνο με τον αρουραίο, έδειξε να γενικεύει το ερέθισμα και ξεκίνησε να φοβάται και άλλα παρόμοια οπτικά ερεθίσματα, όπως ένα κουνέλι, ένα γούνινο παλτό, αλλά και μια μάσκα του Άγιου Βασίλη. Το πείραμα αυτό έχει παραμείνει στην ιστορία της επιστήμης της ψυχολογίας και παρόλο που οι μέθοδοι του Watson ήταν ανήθικες με βάση τα σημερινά πρότυπα, απέδειξε ότι οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν να φοβούνται κάτι, που προηγουμένως δεν το φοβόταν (Αντωνίου & Μπακοπούλου, 2008).

Συντελεστική εξαρτημένη μάθηση

Στην κλασική εξαρτημένη μάθηση, ερεθίσματα συνδυάζονται για να παράγουν μια αντανάκλαστική αντίδραση. Πολλές συμπεριφορές μας όμως, σύμφωνα με τους Αντωνίου και Μπακοπούλου (2008), δεν είναι αντανάκλαστικές αλλά παράγονται από εμάς τους ίδιους και πιο συγκεκριμένα μέσω της συντελεστικής εξαρτημένης μάθησης.

Ο Burrhus Frederic Skinner, ή όπως είναι γνωστός B.F. Skinner, ήταν ο επιστήμονας που ανακάλυψε αυτό το είδος μάθησης επηρεασμένος από άλλους εξέχοντες επιστήμονες όπως ο Pavlov, ο Watson και ο Thorndike. Η βάση της θεωρίας του Skinner είναι ότι η μάθηση καθορίζεται από τις συνέπειές της.

Ο Skinner μελέτησε την θεωρία της συντελεστικής μάθησης κάνοντας ένα πείραμα. Ο Shrestha (2017), αναφέρει ότι σύμφωνα με το πείραμα αυτό, τοποθέτησε έναν αρουραίο μέσα σε ένα κουτί ή όπως είναι γνωστό «Το κουτί του Skinner» το οποίο είχε μια μπάρα που συνδεόταν με φαγητό. Καθώς ο αρουραίος εξερευνούσε τον χώρο μέσα στο κουτί, κάποια στιγμή άσκησε πίεση στην μπάρα, με αποτέλεσμα να εμφανιστεί φαγητό. Αφού έφαγε, συνέχισε να εξερευνάει τον χώρο έως ότου το αίσθημα της πείνας επανήλθε. Τότε, πίεσε για δεύτερη φορά την μπάρα. Αυτό το φαινόμενο συνεχίστηκε στην πορεία κατ' εξακολούθηση. Εφόσον λοιπόν η πίεση στην μπάρα προκαλούσε το επιθυμητό αποτέλεσμα, δηλαδή την εμφάνιση της τροφής, αυξήθηκαν οι πιθανότητες ο αρουραίος να κάνει την ίδια κίνηση. «Ο Skinner, χαρακτήρισε αυτή την διαδικασία ενδυνάμωσης της απόκρισης ενίσχυση και όρισε ως ενισχυτή οποιοδήποτε ερέθισμα αυξάνει την πιθανότητα της αντίδρασης» (Αντωνίου & Μπακοπούλου, 2008, σ.152).

Υπάρχουν δύο είδη ενισχυτών, ο θετικός και ο αρνητικός. Ο θετικός ενισχυτής, είναι ένα ευχάριστο ερέθισμα το οποίο εμφανίζεται αμέσως μετά από μια επιθυμητή συμπεριφορά και αυξάνει τις πιθανότητες ότι αυτή η συμπεριφορά θα επαναληφθεί. Από την άλλη, ο αρνητικός ενισχυτής είναι η απομάκρυνση ενός δυσάρεστου ερεθίσματος αμέσως μετά την εμφάνιση της επιθυμητής συμπεριφοράς όπου αυξάνει επίσης τις πιθανότητες να εμφανιστεί και πάλι η αντίδραση αυτή. Εκτός όμως από τους ενισχυτές όπου στόχο έχουν την ενδυνάμωση μιας αντίδρασης, υπάρχουν και οι τιμωρίες που ο σκοπός τους είναι η εξάλειψη μιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, αν ένας έφηβος δοκίμασε το κάπνισμα στο σχολείο και είχε ως αποτέλεσμα την «αποδοχή» του από τους συμμαθητές που πάντα ήθελε να εντυπωσιάσει, τότε η συμπεριφορά του αυτή, ενισχύθηκε θετικά και αυξήθηκαν οι πιθανότητες να καπνίσει ξανά. Αντίθετα όμως, εάν γινόταν αντιληπτός από την δασκάλα του με αποτέλεσμα να αποβληθεί, αυτό θα ήταν μια τιμωρία για εκείνον και πιθανόν να μην το επιχειρούσε ξανά (Παρούτσας, 2021).

Το πόσο εύκολα μπορεί κάποιος να συνδέσει τον ενισχυτή ή την τιμωρία με την επιθυμητή συμπεριφορά, επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Μεγάλη σημασία έχει

το είδος της ενίσχυσης, δηλαδή αν εκπληρώνει μια βιολογική ανάγκη (πρωτογενής ενίσχυση) όπως το φαγητό, ή αν δεν εκπληρώνει μια βιολογική ανάγκη (δευτερογενής ή κεκτημένη ενίσχυση) όπως τα χρήματα τα οποία όμως χρησιμοποιούμε για να τις εκπληρώσουμε. Σημαντικός είναι επίσης και χρόνος που μεσολαβεί ανάμεσα στην επιθυμητή αντίδραση και τον ενισχυτή. Όσο πιο σύντομα εμφανιστεί ο ενισχυτής μετά την αντίδραση, τόσο μεγαλύτερη είναι και η πιθανότητα να εμφανιστεί ξανά. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με την τεχνική της τιμωρίας (Καλαϊτζάκη, χ.χ).

Κοινωνική Μάθηση

Κατά την δεκαετία του 1960, οι επιστήμονες έκαναν στροφή από τις έρευνες στα ζώα, στις έρευνες της ανθρώπινης μάθησης σε κοινωνικές καταστάσεις. Αυτή η θεωρία ονομάζεται κοινωνική μάθηση και επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση των γνωστικών και των περιβαλλοντικών παραγόντων στην μάθηση (Αντωνίου & Μπακοπούλου, 2008). Ο επιστήμονας Albert Bandura, είναι ο πλέον εξέχων θεωρητικός της κοινωνικής μάθησης. Ο Bandura σε μελέτη που διεξάχθηκε αναζητώντας τους εκατό πιο επιφανείς ψυχολόγους του 20ού αιώνα, κατέκτησε την πέμπτη θέση (Haggbloom, Warnick, R., Warnick J., Jones, Yarbrough, Russell, Borecky, McGahhey, Powell, Beavers & Monte, 2002). Η θεωρία η οποία πρότεινε, είναι η μάθηση μέσω της παρατήρησης η οποία όπως αναφέρει χρειάζεται πρότυπα για παρατήρηση και μίμηση.

Σύμφωνα με τον Bandura (όπως αναφέρεται στο Nabavi, 2012), υπάρχουν τέσσερα βήματα σε αυτού του είδους την μάθηση. Το πρώτο βήμα είναι το άτομο να προσέξει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην συμπεριφορά του «προτύπου». Το δεύτερο βήμα είναι να θυμάται αυτό το οποίο παρατήρησε. Το τρίτο είναι να ενεργήσει όπως την συμπεριφορά την οποία παρατήρησε, ενώ το τελευταίο βήμα είναι να επαναλάβει και πάλι την συμπεριφορά, ανάλογα με την ανατροφοδότηση που μπορεί να είχε μετά από αυτή. Στην περίπτωση δηλαδή που η συμπεριφορά του, προκάλεσε την τιμωρία του, το πιο πιθανό είναι τελικά να μην την υιοθετήσει.

Ο Bandura πραγματοποίησε ένα πείραμα για να αποδείξει την μάθηση μέσω της παρατήρησης. Το πείραμα αυτό είναι γνωστό ως «Bobo doll». Υποκείμενα της έρευνας ήταν παιδιά νηπιαγωγείου, ηλικίας 3 έως 6 ετών στα οποία προβλήθηκε ένα φιλμ όπου εμφανιζόταν ένας ενήλικας να χτυπάει μια φουσκωτή κούκλα. Στην συνέχεια κάθε παιδί τοποθετήθηκε σε μια αίθουσα στην οποία υπήρχε η ίδια φουσκωτή κούκλα.

Παρατηρήθηκε λοιπόν πως όσα παιδιά είχαν παρακολουθήσει το φιλμ προηγουμένως, αντέδρασαν στην φουσκωτή κούκλα με τον ίδιο επιθετικό τρόπο. Από την άλλη όσα παιδιά δεν είχαν δει το φιλμ, δεν παρουσίασαν βίαιη συμπεριφορά. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά μαθαίνουν να είναι επιθετικά μέσα από την διαδικασία της παρατήρησης (McLeod, 2014).

Όπως τονίζουν οι Αντωνίου και Μπακοπούλου (2008), υπάρχουν κάποιες παράγοντες οι οποίοι φαίνεται να επηρεάζουν την διαδικασία αυτή. Οι παράγοντες αυτοί είναι το φύλο, η ηλικία αλλά και η κοινωνική θέση του προτύπου. Είναι δηλαδή πιο πιθανό κάποιος να επηρεαστεί από κάποιον συνομήλικό του ίδιου φύλου ή από κάποιον ο οποίος κατέχει υψηλή θέση στην κοινωνία. Σημαντική παρατήρηση του Bandura είναι επίσης το ότι μια συμπεριφορά μπορεί να μαθευτεί, χωρίς απαραίτητα να εκδηλωθεί. Τέλος, η διαδικασία της κοινωνικής μάθησης παρατηρούμε ότι χρησιμοποιείται στην καθημερινότητα για να εξηγηθούν πολλές συμπεριφορές όπως η βία στην οικογένεια, προκαταλήψεις, κατάχρηση ναρκωτικών, φοβίες κ.ά.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως η έννοια της στάσης και της συμπεριφοράς είναι αβέβαιο, εάν είναι ταυτόσημες. Η προδιάθεση κάποιου ατόμου να ανταποκριθεί θετικά ή αρνητικά σε κάποιο ερέθισμα, ονομάζεται στάση. Η τελική, θετική ή αρνητική ανταπόκριση όμως του ατόμου αυτού, είναι η συμπεριφορά (Γκορέζης & Μπέλλου χ.χ.). Όπως τονίζει η Πράντζαλου (2021), η στάση ή η προκατάληψη που μπορεί να έχουμε απέναντι σε μία κοινωνική ομάδα, μπορεί να διαφέρει από την συμπεριφορά που θα εμφανίσουμε όταν έρθουμε τελικά σε επαφή με αυτή. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως οι στάσεις μας είναι αυτές που κατά κύριο λόγο καθοδηγούν τις συμπεριφορές μας και διαμορφώνονται από τις μορφές μάθησης που αναφέρθηκαν παραπάνω.

5.4 Οι τρεις διαστάσεις των στάσεων

Σύμφωνα με τους Hovland και Rosenberg (στο Οικονόμου, 2017) η έννοια των στάσεων απαρτίζεται από τρεις διαστάσεις. Τη γνωστική, τη συναισθηματική και την συμπεριφορική διάσταση. Η γνωστική διάσταση αναπαριστά την στάση που έχει ένα άτομο προς το αντικείμενο με βάση τις απόψεις, τις ιδέες, τις πεποιθήσεις και τις γνώσεις του. Δηλαδή, οι γνώσεις που έχει ένα άτομο για κάποιο γεγονός ή και αντικείμενο και η άποψη που έχει για κάποιο άλλο άτομο μπορεί να διαμορφώσει την στάση του απέναντι σε αυτό. Σύμφωνα με τον Eysenck, (2010) ο όρος γνωστική

διάσταση αναφέρεται στις εσωτερικές νοητικές διεργασίες, όπως η αντίληψη, η προσοχή, η μνήμη, η σκέψη, η κατανόηση, οι οποίες επηρεάζουν και ρυθμίζουν την απόκτηση, την αναπαράσταση, την αποθήκευση και τη χρήση της γνώσης.

Σύμφωνα με τον Fishbein & Ajzen (στο Vallerand, Pelletier, Mongeau, Cuerrier, J., B., Cuerrier, P., D., Deshaies, 1992) η συναισθηματική διάσταση αναφέρεται στη στάση που έχει το άτομο ως προς κάτι ανάλογα με το συναίσθημα αρέσκειας ή δυσαρέσκειας που προκύπτει. Η συναισθηματική διάσταση συσχετίζεται με την γνωστική διάσταση, διότι η στάση που θα διαμορφώσει ένα άτομο απέναντι σε ένα άλλο άτομο, αντικείμενο ή και γεγονός βασίζεται και στην γνωστική αξιολόγηση του ατόμου. Σύμφωνα με τους Hovland & Rosenberg (στο Οικονόμου, 2017) το άτομο αντιλαμβάνεται και δρα με βάση την γνώση, αλλά και με το συναίσθημα που του δημιουργεί το εκάστοτε άτομο, γεγονός ή αντικείμενο. Σύμφωνα με τον Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι υπάρχουν και περιπτώσεις που η στάση του ατόμου δεν επηρεάζεται από τις γνώσεις και το συναίσθημα του για κάτι. Για παράδειγμα, ενώ ένας καπνιστής γνωρίζει ότι το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία και επηρεάζει κατασταλτικά την ψυχολογία συχνά δεν επιθυμεί να το διακόψει (Ajzen, 1991).

Η συμπεριφορική διάσταση των στάσεων αναφέρεται σε συμπεριφορικές τάσεις και επιθυμίες και στη συνειδητή πρόθεση για δράση. Η συμπεριφορά διαμορφώνεται και εξαρτάται από τις προθέσεις που έχει το κάθε άτομο ανάλογα με την περίσταση, τον χρόνο και τον στόχο που έχει θέσει και επιθυμεί. Επίσης, οι θετικές στάσεις προκαλούν θετικές συμπεριφορές, ενώ οι αρνητικές στάσεις προκαλούν αρνητικές συμπεριφορές. Άρα, οι στάσεις μπορούν να επηρεάσουν την συμπεριφορά. Υπάρχει όμως και η περίπτωση ένα άτομο να έχει θετική στάση απέναντι σε ένα άλλο άτομο γεγονός ή αντικείμενο και να συμπεριφερθεί αρνητικά. Όμως, όσο πιο εμπειρικά συνδεδεμένο είναι ένα άτομο με ένα πρόσωπο, αντικείμενο ή γεγονός τόσο πιο βέβαιη και συνειδητή είναι η συμπεριφορά του (Krosnick & Petty, 1995). Κάποιοι μελετητές στηρίζονται μόνο στις δυο πρώτες διαστάσεις, εφόσον θεωρούν την συμπεριφορική διάσταση, ως ανεξάρτητη (Ajzen, 1991).

5.5. Ορισμός των αντιλήψεων

Εφόσον στην παρούσα εργασία θα ερευνηθούν οι στάσεις και οι αντιλήψεις μιας συγκεκριμένης ομάδας, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στον ορισμό και την

σημασία των αντιλήψεων. Η αντίληψη είναι ο τρόπος με τον οποίο ένας άνθρωπος επικοινωνεί με τον κόσμο γύρω του (Efron, 1969). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Αντωνίου και Μπακοπούλου (2008, σ.85) στο βιβλίο «Θεμελιώδεις Αρχές της Ψυχολογίας»,

«Η αντίληψη είναι η ερμηνεία και η οργάνωση των πληροφοριών που παρέχουν τα ερεθίσματα. Η αντίληψή μας εξαρτάται από τις αισθήσεις, αλλά επηρεάζεται και από άλλες ψυχολογικές δραστηριότητες. Η αντίληψη δομείται όταν ο εγκέφαλός μας ενσωματώνει αισθήσεις, αναμνήσεις και προσδοκίες κάνοντάς τις μια οργανωμένη και γεμάτη νόημα εμπειρία».

Η αντίληψη ενός ανθρώπου όπως φαίνεται λοιπόν, επηρεάζεται εκτός από τις αισθήσεις και από άλλους, διάφορους παράγοντες. Μερικά παραδείγματα είναι η μνήμη, οι προσδοκίες, τα συναισθήματα και ο πολιτισμός. Καταλαβαίνουμε πως είναι πιο εύκολο να αντιληφθούμε κάτι το οποίο ήδη υπάρχει στην μνήμη μας, παρά κάτι που είναι εντελώς άγνωστο σε εμάς. Επίσης όσον αφορά τον πολιτισμό, η συμπεριφορά μας σχετικά με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά ενός ανθρώπου όπως το βάρος, το ύψος, το χρώμα του δέρματος και άλλα, επηρεάζεται από τον πολιτισμό και διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να αντιλαμβανόμαστε την έννοια της ομορφιάς.

Η αντίληψη όπως είδαμε, για να πραγματοποιηθεί, επηρεάζεται από τις αισθήσεις. Είναι δηλαδή άμεσα συνδεδεμένη με τα πέντε είδη αισθήσεων. Οι αισθήσεις αυτές είναι η όραση, η αφή, η ακοή, η όσφρηση και η γεύση. Στην καθημερινότητά μας, οι εμπειρίες μας προέρχονται από τα ενοποιημένα συστήματα αισθήσεων και αντίληψης, τα οποία συνδυάζουν τους μηχανισμούς τους για να ανιχνεύουν, να οργανώνουν και να ερμηνεύουν τα ερεθίσματα (Aque, 2007).

Η οπτική αντιληπτική διαδικασία, για παράδειγμα, όπως την αναφέρει η Cherry (2020), αποτελείται από οχτώ στάδια και είναι η εξής. Το πρώτο στάδιο είναι το περιβαλλοντικό ερέθισμα. Οτιδήποτε δηλαδή στο περιβάλλον μπορεί να γίνει αντιληπτό. Το δεύτερο στάδιο είναι το ερέθισμα το οποίο όμως θα μας τραβήξει την προσοχή. Στην συνέχεια, είναι η εικόνα του ερεθίσματος στον αμφιβληστροειδή χιτώνα του ματιού όπου περνάει μέσω του φωτός. Το τέταρτο στάδιο είναι γνωστό ως μεταγωγή και είναι όταν η εικόνα στον αμφιβληστροειδή μετατρέπεται σε ηλεκτρικά σήματα τα οποία μεταφέρουν το οπτικό μήνυμα στον εγκέφαλο για να ερμηνευτεί.

Στο επόμενο στάδιο πραγματοποιείται η νευρική επεξεργασία του μηνύματος, ενώ στο έκτο στάδιο το ερέθισμα του περιβάλλοντος γίνεται αντιληπτό και το άτομο αποκτά συνειδητή επίγνωση για αυτό. Είναι όμως απαραίτητο για τον εγκέφαλο να κατηγοριοποιήσει και να ερμηνεύσει αυτό που αισθάνεται το άτομο και αυτό συμβαίνει στο βήμα της αναγνώρισης. Τέλος, στο όγδοο στάδιο, πραγματοποιείται η δράση της αντίληψης, δηλαδή κάποιο είδος δραστηριότητας που είναι η απόκριση στο αντιληπτό και αναγνωρισμένο ερέθισμα, όπως για παράδειγμα να ανοιγοκλείσει το άτομο τα μάτια του εξαιτίας της σκόνης που φέρνει ο άνεμος.

Σημαντικό είναι επίσης να γνωρίζουμε πως η αντίληψη δεν είναι ίδια σε όλους τους ανθρώπους, καθώς όπως αναφέρουμε και παραπάνω, καθορίζεται όχι μόνο από τις αισθήσεις αλλά και τις προσδοκίες, τις γνώσεις, τις εμπειρίες, την μνήμη κ.ά. Γι' αυτό το λόγο παρατηρούμε πολλές φορές δύο άνθρωποι να αλληλεπιδρούν με το ίδιο ακριβώς ερέθισμα, αλλά η αντίδρασή τους προς αυτό να είναι τελείως διαφορετική. Εν κατακλείδι, καταλαβαίνουμε ότι η αντίληψη είναι υψίστης σημασίας για τον άνθρωπο, καθώς του επιτρέπει να βιώνει τον κόσμο και να αλληλεπιδρά μαζί του. Είναι αυτή η οποία μας επιτρέπει να αναγνωρίζουμε το αγαπημένο μας φαγητό, το αγαπημένο μας άρωμα, τον αγαπημένο μας άνθρωπο, αλλά και αυτή που μας επιτρέπει να έχουμε άποψη για όλα αυτά τα θέματα που κατακλύζουν την ζωή μας.

5.6 Οι πολιτισμικοί παράγοντες διαμόρφωσης των στάσεων και των αντιλήψεων

Ο πολιτισμός, είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης των στάσεων και των αντιλήψεων, καθώς είναι μια ιδιότητα που μοιράζονται όλοι οι άνθρωποι στον κόσμο. Ο όρος πολιτισμός είναι τα κοινά χαρακτηριστικά και οι γνώσεις που μοιράζεται ένα σύνολο ατόμων και οδηγούν σε στοιχεία όπως την γλώσσα, την θρησκεία, το φαγητό, τα καλλιτεχνικά επιτεύγματα και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Η πολιτισμική αντίληψη είναι ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα συγκεντρώνουν τις πληροφορίες που συναντούν στο πλαίσιο της κουλτούρας τους, για να ενημερωθούν για τον κόσμο γύρω τους. Η αντίληψη αυτή λοιπόν επηρεάζει το πως βλέπει το άτομο αυτό την τέχνη, την γλώσσα, την θρησκεία και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία που συνθέτουν έναν πολιτισμό (Arnold & Pisano, 2022).

Το πιο διαδεδομένο στοιχείο ενός πολιτισμού, είναι η γλώσσα. Οι λέξεις δηλαδή που χρησιμοποιεί κάθε άνθρωπος για να εκφραστεί και να εκπληρώσει τις καθημερινές του ανάγκες. Οι λέξεις που υπάρχουν στην εκάστοτε γλώσσα, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε. Αυτό αποδεικνύει και μια μελέτη που πραγματοποίησαν οι ερευνητές Frank, Everett, Fedorenko και Gibson (2008) σε έξι ενήλικες όπου ομιλούν την γλώσσα Pirahã, σε μικρές περιοχές του Αμαζονίου. Οι ομιλητές της γλώσσας αυτής, κλήθηκαν να μετρήσουν διάφορα αντικείμενα, διαφορετικού μεγέθους. Στην γλώσσα αυτή όμως δεν υπάρχουν αριθμητικές λέξεις. Παρατήρησαν λοιπόν πως για να μετρήσουν, χρησιμοποίησαν τρεις λέξεις που περιγράφουν το μέγεθος. Η λέξη Hóι περιγράφει έναν μικρό αριθμό, η λέξη Το hoί περιγράφει έναν ελαφρώς μεγαλύτερο αριθμό, ενώ η λέξη Baágiso έναν ακόμα μεγαλύτερο αριθμό. Αυτό σημαίνει ότι αν τα αντικείμενα δεν ήταν κοντά το ένα με το άλλο, δεν θα μπορούσαν να εξηγήσουν ποια ομάδα αντικειμένων είναι η μεγαλύτερη. Η καταμέτρηση στην ζωή των ανθρώπων αυτών φαίνεται να μην είναι τόσο σημαντική και γι' αυτό δεν υπάρχουν οι αντίστοιχες λέξεις. Επομένως η αντίληψή τους ως προς την ποσότητα, διαφέρει πολύ σε σχέση με τους ομιλητές της ελληνικής ή της αγγλικής γλώσσας κλπ.

Επίσης, όπως αναφέρουν οι Kastanakis & Voyer, (2014), οι διαφορές στην κουλτούρα μπορεί να οδηγήσουν σε παρεξηγήσεις. Για παράδειγμα, ο σηκωμένος αντίχειρας, ή όπως είναι διαδεδομένο, το thumbs-up στην Αμερική και την Ευρώπη, σηματοδοτεί την αποδοχή και την επικρότηση. Από την άλλη όμως στις Ισλαμικές και τις Ασιατικές κουλτούρες, η κίνηση αυτή είναι αρνητική και λαμβάνεται ως προσβολή. Άλλο ένα παράδειγμα είναι αυτό του φαγητού. Σε κάθε πολιτισμό συναντάμε ιδιαίτερες και διαφορετικές γεύσεις. Το «βρωμερό τόφου», όπου είναι ένα αγαπημένο γεύμα για τους ανθρώπους της Ταϊβάν, για πολλούς τουρίστες είναι πολύ δυσάρεστο τόσο σε θέμα γεύσης, όσο και σε θέμα μυρωδιάς. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι αυτό συμβαίνει με τα περισσότερα στοιχεία που συναντάμε στην καθημερινότητά μας (“Culture, Personality, and Perception” χ.χ.).

Βλέπουμε λοιπόν, πως ο πολιτισμός είναι παντού γύρω μας και επηρεάζει σχεδόν κάθε αντίληψή μας και κατ' επέκταση τις στάσεις μας. Άνθρωποι από διάφορους πολιτισμούς, αντιλαμβάνονται τον κόσμο διαφορετικά. Επίσης, μέσα σε κάθε πολιτισμό, υπάρχουν επιμέρους υποκουλτούρες. Αυτό σημαίνει ότι οι κουλτούρες που υπάρχουν σε όλο τον κόσμο είναι αμέτρητες, όπως και οι προσωπικότητες των ανθρώπων που αυτές έχουν πλάσει. Η έκθεση σε άλλους πολιτισμούς πέραν από τον

«δικό» μας, μας βοηθάει να αποκτήσουμε νέες γνώσεις, να υιοθετήσουμε στάσεις που δεν είχαμε προηγουμένως και τέλος να κατανοήσουμε καλύτερα τον κόσμο αλλά και το πως μπορεί οι άλλοι άνθρωποι να τον αντιλαμβάνονται (Psydneyuro, 2016).

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο. Μεθοδολογία

6.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η χρήση αλκοόλ, είναι ένα διαχρονικό και πολυδιάστατο φαινόμενο, που χρήζει υψίστης σημασίας. Διαχρονικό, διότι η χρήση του πραγματοποιείται από την αρχαιότητα, έως και σήμερα. Πολυδιάστατο, γιατί αφορά και ασκεί επιρροή σε όλους τους τομείς της κοινωνίας και στην ζωή του χρήστη. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που παράγει η ίδια διάφορα αλκοολούχα ποτά, όπως κρασί, ούζο, τσίπουρο, ρακί κ.ά. και οι περισσότερες κοινωνικές εκδηλώσεις και ανθρώπινες συναθροίσεις συνοδεύονται από αυτά. Η κατανάλωση αλκοόλ έχει ταυτιστεί με την διασκέδαση, την καλοπέραση, την χαρά, την ανθρώπινη αλληλεπίδραση και γι' αυτό είναι και τόσο ελκυστική.

Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός της μελέτης μας, είναι να διερευνηθούν και να καταγραφούν οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ανηλίκων, 15 έως 18 ετών, στις αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου σχετικά με το αλκοόλ. Επίσης, επιθυμούμε να ερευνήσουμε τους πολιτισμικούς παράγοντες και τα πρότυπα που ασκούν επίδραση και οδηγούν τους νέους στην χρήση ή μη του αλκοόλ. Μέσω αυτού, θα προκύψουν οι επιπτώσεις και οι συνέπειες που επιφέρει η χρήση του αλκοόλ στον ίδιο τον χρήστη.

Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι της παρούσας εργασίας είναι:

- 1) Η διερεύνηση των αντιλήψεων των νέων σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ
- 2) Μελέτη των στάσεων των νέων σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ
- 3) Εξέταση της σχέσης μεταξύ των πολιτισμικών παραγόντων και των προτύπων χρήσης

6.2. Ερευνητικά ερωτήματα

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, απαραίτητος ήταν ο διαχωρισμός των παρακάτω αξόνων, οι οποίοι αποτελούν τον οδηγό συνέντευξης.

- 1) Αντιλήψεις για το αλκοόλ. Σε αυτό το θεματικό άξονα, θα ερευνήσουμε τις απόψεις των συνεντευξιαζόμενων για την χρήση του αλκοόλ γενικότερα αλλά και για τους ενήλικες και ανήλικους χρήστες αυτού. Επίσης, θα διερευνήσουμε, αν οι νέοι θεωρούν ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ των δύο φύλων στην κατανάλωση αλκοόλ, αλλά και αν ταυτίζουν το αλκοόλ με την διασκέδαση.

Τέλος, θα τους ζητήσουμε να αναφερθούν στις αρνητικές ή και θετικές επιδράσεις του αλκοόλ.

- 2) Στάσεις για το αλκοόλ. Στον δεύτερο θεματικό άξονα θα ερευνήσουμε αν οι νέοι θα έκαναν χρήση του αλκοόλ και αν ναι με ποιον θα προτιμούσαν να προβούν σε αυτή την πράξη. Ακόμα, θα αναζητήσουμε ποια θα ήταν η στάση τους απέναντι σε έναν άγνωστο, φίλο και μέλος της οικογένειάς τους που κάνει κατάχρηση αλκοόλ, καθώς και τι συναισθήματα θα του προκαλούσε η κάθε περίπτωση ξεχωριστά.
- 3) Πολιτισμικοί παράγοντες. Στον τρίτο θεματικό άξονα θα αναφερθούμε στην άποψη των νέων σχετικά με το αν υπάρχουν διαφορές στις αντιλήψεις και στις στάσεις των κατοίκων ανάλογα με το γεωγραφικό τους πλαίσιο και για το αν αυτές οι αντιλήψεις επηρεάζουν τους ανήλικους. Στην συνέχεια, θα γίνει αναφορά στο τρόπο που τα έθιμα και οι πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης επιδρούν στην χρήση ή μη του αλκοόλ από τους νέους.
- 4) Προσωπικά βιώματα. Στον τέταρτο θεματικό άξονα θα αναφερθούμε στα προσωπικά βιώματα των νέων. Πιο συγκεκριμένα, θα αναζητήσουμε αν έχουν κάνει χρήση, πόσο συχνά κάνουν χρήση, αν έχουν οδηγηθεί σε κατάσταση μέθης και πως επηρέασε αυτό τους ίδιους και τον περίγυρο τους. Επίσης, αν έχουν βρεθεί ποτέ σε περιστατικό μέθης άλλου προσώπου, αν υπάρχει κάποιο κοντινό τους άτομο που να προβαίνει συστηματικά σε χρήση αλκοόλ και πως αυτό επηρεάζει τους ίδιους.
- 5) Πρόληψη και αντιμετώπιση. Στον πέμπτο και τελευταίο θεματικό άξονα θα ερευνήσουμε με ποιους τρόπους πιστεύουν οι συμμετέχοντες ότι μπορεί να βοηθήσει το σχολείο, η οικογένεια και τα ΜΜΕ στο να μειωθεί το φαινόμενο του αλκοολισμού. Θα ρωτήσουμε επίσης τις δικές τους προσωπικές ιδέες για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

6.3. Μεθοδολογικά εργαλεία

Για την πραγματοποίηση του ερευνητικού μέρους της παρούσας εργασίας, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος συλλογής δεδομένων καθώς η μέθοδος αυτή, αναλύει εις βάθος το εκάστοτε κοινωνικό φαινόμενο, εστιάζει στην πολυπλοκότητα και την διαφοροποίηση του και μας δίνει την δυνατότητα να συλλέξουμε πολλές πληροφορίες για μικρό αριθμό περιπτώσεων. Με την μέθοδο αυτή, οι ερευνητές αναζητούν και

προσπαθούν να απαντήσουν σε ερωτήματα που σχετίζονται με το «Πώς» και το «Γιατί» των φαινομένων αυτών. Επίσης «με την ποιοτική έρευνα ερευνούνται σε βάθος αναπαραστάσεις, στάσεις, αντιλήψεις, κίνητρα, καθώς και δεδομένα της συμπεριφοράς των ατόμων» (Νομικού, 2016).

Ακόμα, η ποιοτική έρευνα μελετά τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από την οπτική των ίδιων των υποκειμένων και εξετάζει την ζωή τους σαν μια δυναμική διαδικασία. Άρα, τα υποκείμενα συμμετέχουν άμεσα στην μελέτη, καθώς τους δίνεται η ευκαιρία να πουν την άποψή τους σχετικά με αυτή και με τον τρόπο αυτό να βοηθήσουν τους ερευνητές να κάνουν τις απαραίτητες διορθώσεις. Οι ερευνητές είναι το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο καθώς έρχονται σε άμεση επαφή με τους συμμετέχοντες για να συλλέξουν τα δεδομένα, δημιουργώντας έτσι μια λιγότερο τυπική σχέση ανάμεσά τους, ενώ παράλληλα αποτελούν βασικό μέσο διεξαγωγής της έρευνας (Pathak, Jena & Kalra, 2013). Όπως αναφέρει η Γουρναροπούλου (2017), μετά το στάδιο συγκέντρωσης και ανάλυσης σε βάθος των απαραίτητων πληροφοριών ο ερευνητής μελετά ξανά όλα τα δεδομένα για να εξετάσει εάν οι πληροφορίες του αρκούν ή χρειάζεται να προβεί σε συγκέντρωση πρόσθετων πληροφοριών.

Σε αντίθεση με την ποιοτική, η ποσοτική έρευνα συλλέγει δεδομένα για ένα θέμα και στην συνέχεια τα μετατρέπει σε αριθμητικά δεδομένα και στατιστικά στοιχεία έτσι ώστε να μπορεί να συγκρίνει τις διάφορες μεταβλητές και να καταλήξει σε ένα αντικειμενικό συμπέρασμα (Μαντζούκας, 2007). Οι συμμετέχοντες απαντάνε σε προκαθορισμένες ερωτήσεις οι οποίες δεν δίνουν την δυνατότητα σε ένα εύρος απαντήσεων. Για τον λόγο αυτό, η ποσοτική μέθοδος ερευνά τα κοινωνικά φαινόμενα επιφανειακά και δίνει ένα μικρό αριθμό τυποποιημένων δεδομένων, ενός μεγάλου αριθμού δείγματος για το οποίο δεν γνωρίζουμε άλλες πληροφορίες. Επομένως, εφόσον το θέμα της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των ανήλικων που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου για το αλκοόλ, θεωρήσαμε ιδανική μέθοδο συλλογής δεδομένων την ποιοτική έρευνα αντί της ποσοτικής.

Η συλλογή δεδομένων στην ποιοτική έρευνα, μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους όπως για παράδειγμα τις συνεντεύξεις, τις ομάδες επικέντρωσης και την παρατήρηση. Η πιο συνηθισμένη μέθοδος είναι η συνέντευξη, την οποία και επιλέξαμε για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας. Πιο συγκεκριμένα το είδος της συνέντευξης που

επιλέξαμε είναι η ημι-δομημένη συνέντευξη, καθώς αυτή επιτρέπει τόσο στον ερευνητή, όσο και στον συμμετέχοντα να έχουν κάποιο είδος ελευθερίας κατά την διάρκεια της συζήτησής τους.

Όπως αναφέρει ο Γαληνός (2018), οι συνεντεύξεις πραγματοποιούνται ατομικά, χωρίς την παρουσία άλλων προσώπων και σε μέρος όπου ο συμμετέχων να νιώθει άνετα και να μην αποσπάται η προσοχή του από εξωτερικούς παράγοντες. Αυτό συμβαίνει διότι με την διαδικασία αυτή επιδιώκουμε ο συνεντευξιαζόμενος να νιώσει άνετα και να καταφέρει να πει στον ερευνητή, όλα όσα πιστεύει για το θέμα της έρευνας.

Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις περιλαμβάνουν ορισμένες ερωτήσεις – κλειδιά οι οποίες βοηθούν τον ερευνητή να προσδιορίσει τις ερευνητικές περιοχές που τον ενδιαφέρουν και καθοδηγούν τον συμμετέχοντα ως ένα βαθμό στο ερευνητικό ερώτημα έτσι ώστε να μπορεί να επεκταθεί όπου το επιθυμεί αλλά χωρίς να ξεφύγει εντελώς από το θέμα συζήτησης, καθιστώντας έτσι ακατάλληλη την διεξαγωγή συμπερασμάτων. Η μορφή αυτή της συνέντευξης δίνει στον ερευνητή την δυνατότητα για μια πιο ευέλικτη διεξαγωγή της έρευνας, εφόσον του επιτρέπει να τροποποιεί και να επαναδιατυπώνει τις ερωτήσεις του, ανάλογα με την συνέντευξη, τα ενδιαφέροντα και τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του εκάστοτε συνεντευξιαζόμενου (Γαληνός, 2018). Εν κατακλείδι, πιστεύουμε πως ο συγκεκριμένος τύπος συλλογής σε βάθος πληροφοριών που αφορούν τις στάσεις, τις αντιλήψεις, τις πεποιθήσεις και τις απόψεις των υποκειμένων είναι ο καταλληλότερος και θα μας βοηθήσει στην επίτευξη των στόχων της παρούσας εργασίας και την μετέπειτα ανάλυσή τους για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

6.4 Επιλογή δείγματος

Στην παρούσα μελέτη επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε την επιλογή του δείγματός μας με την μέθοδο της θεωρητικής δειγματοληψίας. Η επιλογή του δείγματος γίνεται με κριτήριο την συνάφειά του με τα ερευνητικά ερωτήματα, τους ερευνητικούς στόχους και το αν διευκολύνει τον ερευνητή στο να αναπτύξει τον έλεγχο της θεωρίας και της εξήγησης στην οποία στοχεύει. Όπως αναφέρει ο Τσιώλης (2014) στην θεωρητική δειγματοληψία «ο ερευνητής αναζητά περιπτώσεις, για τις οποίες εικάζει βάσει των ενδείξεων που διαθέτει ότι θα συνεισφέρουν στην ανάπτυξη εμπειρικά θεμελιωμένων θεωρητικών κατηγοριών και των διαφοροποιήσεών τους».

Στην θεωρητική δειγματοληψία, η επιλογή του δείγματος γίνεται σταδιακά και παράλληλα με την διαδικασία της ανάλυσης. Η διαδικασία στην αρχή είναι πιο ευέλικτη και καθοδηγείται από τα ερευνητικά ερωτήματα ενώ στην συνέχεια οι ερευνητές ανακαλύπτουν τα «τρωτά» τους σημεία και τα «κενά» τους στην θεωρία και προσπαθούν να τα καλύψουν. Για τον λόγο αυτό, ο αριθμός του δείγματος δεν καθορίζεται από την αρχή αλλά διαμορφώνεται κατά την διάρκεια της έρευνας. Επομένως, η συλλογή και η ανάλυση του δείγματος γίνεται σταδιακά και με συνοχή.

Σημαντικό ρόλο στην διαδικασία έχει ο ερευνητής να ελέγχει, να τροποποιεί να εμπλουτίζει και να επιβεβαιώνει αν το δείγμα του είναι όσο το δυνατόν πιο διαφοροποιημένο γίνεται ως προς τα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Με τον όρο κοινωνικά χαρακτηριστικά εννοούμε, το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία, το επάγγελμα, τον τόπο προέλευσης κ.α. Με τον τρόπο αυτό, αυξάνουμε τις πιθανότητες να πάρουμε περισσότερες και ποικίλες απαντήσεις για την έρευνά μας και συνεπώς να καταλήξουμε σε πιο έγκυρα συμπεράσματα.

Η διαδικασία ολοκληρώνεται όταν επέλθει ο θεωρητικός κορεσμός. Δηλαδή όταν οι ερευνητές παρατηρήσουν πως η συλλογή δεδομένων δεν προσφέρει νέες πληροφορίες έτσι ώστε να διαμορφώσουν την θεωρία και να προσθέσουν νέες διαστάσεις στην έρευνα (Κουμπάρηλης, χ.χ)

Στο δείγμα της παρούσας έρευνας συμπεριλήφθηκαν 5 αγόρια και 5 κορίτσια ηλικιών από 15 έως 18 ετών όπου διαμένουν σε διαφορετικά χωριά του νομού Ηρακλείου. Παρακάτω παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των συνεντευξιζόμενων χωρίς όμως να αναφέρονται τα πραγματικά τους ονόματα, για λόγους διακριτικότητας και εχεμύθειας.

- Η «Θεοδώρα» είναι 15 ετών και διαμένει στον Κρουσώνα Ηρακλείου μαζί με τους γονείς της. Έχει δύο μεγαλύτερα αδέρφια και πηγαίνει στην τρίτη γυμνασίου. Η μητέρα της δουλεύει ως μαγείρισσα και ο πατέρας της είναι ιδιωτικός υπάλληλος.
- Ο «Κώστας» είναι 17 ετών και διαμένει στα Βορίζια Ηρακλείου, με τους γονείς του. Έχει μια μεγαλύτερη αδερφή και τελείωσε την τρίτη Λυκείου. Η μητέρα του είναι καθαρίστρια και ο πατέρας του αγρότης.

- Ο «Αλέξης» είναι 18 ετών και διαμένει στην Βόνη Πεδιάδος Ηρακλείου με τους γονείς του. Έχει ένα μεγαλύτερο αδερφό και μόλις τελείωσε το λύκειο. Ο πατέρας του διατηρεί ένα καφέ, η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά.
- Ο «Μαρίνος» είναι 17 ετών και διαμένει στις Βούτες Ηρακλείου μαζί με τον πατέρα του. Έχει έξι μεγαλύτερα αδέρφια και μόλις τελείωσε την τρίτη λυκείου. Ο πατέρας του είναι συνταξιούχος και η μητέρα του δεν βρίσκεται στην ζωή.
- Η «Κατερίνα» είναι 15 ετών και διαμένει στην Ρογδιά Ηρακλείου μαζί με τους γονείς της. Δεν έχει αδέρφια και πηγαίνει στην τρίτη γυμνασίου. Ο πατέρας της δουλεύει ως φούρναρης και η μητέρα της ως πωλήτρια.
- Η «Ελένη» είναι 15 ετών και διαμένει στην Τύλισο Ηρακλείου μαζί με τους γονείς της και τα δύο μικρότερα αδέρφια της ενώ πηγαίνει στην τρίτη γυμνασίου. Και οι δύο οι γονείς της ασχολούνται με τα αγροτικά.
- Η «Αθηνά» είναι 17 ετών και διαμένει στο Καστέλι Πεδιάδος Ηρακλείου με τους γονείς της. Δεν έχει αδέρφια και μόλις τελείωσε την τρίτη Λυκείου. Ο πατέρας της είναι μηχανικός αυτοκινήτων, ενώ η μητέρα της διατηρεί ένα μίνι μάρκετ.
- Η «Ζωή» είναι 16 ετών και διαμένει στις Αρχάνες Ηρακλείου μαζί με τους γονείς της και την μεγαλύτερη αδερφή της ενώ πηγαίνει στην πρώτη λυκείου. Ο πατέρας της είναι μαραγκός και η μητέρα της άνεργη.
- Ο «Μάρκος» είναι 16 ετών και διαμένει στον Ζαρό Ηρακλείου μαζί με την μητέρα του. Έχει ένα μικρότερο αδερφό και πηγαίνει πρώτη λυκείου. Η μητέρα του είναι αρχαιολόγος. Οι γονείς του είναι χωρισμένοι.
- Ο «Πέτρος» είναι 18 ετών και διαμένει στον Άγιο Θωμά Ηρακλείου με τους γονείς του. Έχει δύο μεγαλύτερους αδερφούς και τελείωσε την τρίτη Λυκείου. Η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά, ενώ ο πατέρας του, έχει δικό του κατάστημα με βαφές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο. Αποτελέσματα έρευνας

7.1. Αντιλήψεις για το αλκοόλ

Στην παρούσα ενότητα, ερευνούμε τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για την χρήση του αλκοόλ τόσο από τους νέους, όσο και από τους ενήλικες. Επίσης, παρουσιάζουμε τις απόψεις τους για την σύνδεση του αλκοόλ με τη διασκέδαση, τις πιθανές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς και τις θετικές και τις αρνητικές επιδράσεις της χρήσης.

Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι λοιπόν, πιστεύουν πως η χρήση του αλκοόλ δεν είναι κακό να πραγματοποιείται, καθώς είναι μέσο διασκέδασης, αρκεί να γίνεται με μέτρο και να μην καταλήγει σε κατάχρηση. Χαρακτηριστικά ο Κώστας, ένας από τους ερωτώμενους, είπε: *«Πιστεύω ότι σε ορισμένες περιπτώσεις χρειάζεται για να βγαίνει ο κόσμος στο κέφι, όπως οι γάμοι και τα βαφτίσια αλλά όπως λέμε πάντα παν μέτρον άριστον, όλα με όριο και να προσέχουμε τότε και που το χρησιμοποιούμε»*.

Όσον αφορά τον λόγο που πίνουν οι νέοι, η πλειοψηφία του δείγματος αναφέρει πως η χρήση του αλκοόλ είναι ένας τρόπος επίδειξης και εντυπωσιασμού, καθώς σύμφωνα με την κοινωνία: *«το να κάνεις πράγματα που δεν είναι για την ηλικία σου είναι ωραίο ή κουλ ή κάτι τέτοιο»* όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Θεοδώρα. Ο Κώστας λέει επίσης πως: *«έχουν υιοθετήσει λάθος πρότυπα, το κάνουν για να δείξουν κάτι, για παράδειγμα το κάνουν για μαγκιά ότι το κάνουν για να δείξουν στις κοπελίτσες ότι αυτοί μπορούν να πιούν χωρίς να ζέρουν τις συνέπειες του αλκοόλ»*.

Άλλες απόψεις σχετικά με τους λόγους της κατανάλωσης από τους νέους είναι ότι το κάνουν απλώς για να διασκεδάσουν είτε επειδή απλώς τους αρέσει αλλά και επειδή μπορεί να τους ωθεί το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον σε αυτό. Η Αθηνά η οποία μένει στο Καστέλι Πεδιάδος, για παράδειγμα αναφέρει: *«Εδώ είναι πιο φυσιολογικό δηλαδή θα παροτρύνει ο πατέρας ή ο αδερφός ή ο φίλος να πει το παιδί»*. Τέλος, ένας μικρός αριθμός πιστεύει πως οι νέοι, μπορεί να προβούν σε κατανάλωση εξαιτίας κάποιου προβλήματος που μπορεί να τους απασχολεί.

Στην συνέχεια οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για ποιους λόγους μπορεί να πίνουν οι άνθρωποι γενικότερα. Η πιο συχνή απάντηση, αφορούσε την σύνδεση του αλκοόλ με την διασκέδαση και τις στιγμές χαράς. Πιο συγκεκριμένα, η Ζωή αναφέρει: *«Εε εντάξει είναι για απόλαυση, είναι συνδυασμένο με το γλέντι, με τις εκδηλώσεις, με την*

καλοπέραση από παλιά πιστεύω». Η αμέσως επόμενη πιο συχνή απάντηση, αφορούσε την απόδραση από τα προβλήματα που μπορεί να απασχολούν κάποιον. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να προκύπτουν από τις συγκρούσεις στην οικογένεια και την εργασία, την έλλειψη ελεύθερου και προσωπικού χρόνου καθώς και από τους γρήγορους ρυθμούς ζωής και τις αμέτρητες υποχρεώσεις. Για παράδειγμα η Ελένη πιστεύει ότι: «κάποιοι πίνουν για να ξεχάσουν τα θλιβερά πράγματα που τους έχουν συμβεί». Τέλος, η Θεοδώρα και ο Μαρίνος, πιστεύουν πως ένας λόγος που πίνουν κάποιοι άνθρωποι, είναι και ο εθισμός που μπορεί να έχουν για το αλκοόλ.

Οι απόψεις για τους ανήλικους χρήστες του αλκοόλ είναι κατά κύριο λόγο κοινά αποδεκτές από τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Η βασικότερη άποψη που αναφέρθηκε, είναι ότι: *«δεν υπάρχει πρόβλημα με το να γίνεται χρήση του αλκοόλ από τους ανήλικους αρκεί είτε να το γνωρίζουν, είτε να είναι παρών οι γονείς τους ή κάποιος ενήλικας».* Η πλειοψηφία το υποστηρίζει αυτό στο γεγονός ότι οι ανήλικοι χρήστες δεν έχουν την ωριμότητα και την εμπειρία έτσι ώστε να βάλουν όρια στον ίδιο τους τον εαυτό, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε κίνδυνο τόσο τους ίδιους, όσο και εκείνους που βρίσκονται γύρω τους.

Πιο συγκεκριμένα, ο Αλέξης λέει πως: *«δεν είναι το πιο θετικό πράγμα που συμβαίνει, διότι δεν έχουν τις εμπειρίες και την άποψη για να δουν ποια είναι τα όρια τους και να σταματήσουν και όταν συμβαίνει αυτό καλό είναι να συμβαίνει με την παρουσία ενήλικα. Έτσι ώστε να τους σταματάει και να τους δείχνει που είναι τα όρια».* Επιπρόσθετα ο Μαρίνος αναφέρει: *«όταν είσαι ανήλικος πιστεύω ότι μπορείς να κάνεις πράγματα λόγω της ηλικίας που αν ήσουν πιο μεγάλος δεν θα τα έκανες, δηλαδή σε βαθμό του να κινδυνέψει η ζωή σου από κάποια βλακεία, μέχρι και να προσβάλλεις τον ίδιο σου τον εαυτό ή κάποιον γύρω σου με το να κάνεις επίσης κάποια βλακεία».* Τέλος, ο Πέτρος, ο οποίος κατοικεί στον Άγιο Θωμά, πιστεύει ότι είναι ωραίο όταν ξεκινάνε οι νέοι να πίνουν, καθώς είναι κάτι πρωτόγνωρο για αυτούς, το οποίο θέλουν να εξερευνήσουν: *«Είναι μια ωραία κατάσταση το να ξεκινάνε να πίνουν, γιατί δεν έχουν γνώση για το τι γίνεται ακριβώς αλλά είναι ωραίο».*

Όσον αφορά τις απόψεις των ερωτώμενων για τους ενήλικες χρήστες του αλκοόλ, η πλειοψηφία συμφωνεί πως ακριβώς επειδή είναι ενήλικες, έχουν το δικαίωμα να πίνουν μεγαλύτερες ποσότητες, αρκεί να το κάνουν με μέτρο. Ενδεικτικά η Ελένη αναφέρει: *«Ναι, είναι πιο φυσιολογικό σε σχέση με τους ανήλικους αλλά πάλι δεν πρέπει*

να υπερβάλλουν. Δηλαδή η πολλή χρήση αλκοόλ είναι κακιά». Άλλη κοινά αποδεκτή άποψη είναι το ότι η κατανάλωση αλκοόλ, δεν πρέπει να συνδέεται με την οδήγηση. Ο Αλέξης για παράδειγμα είπε: «η επιρροή του αλκοόλ δημιουργεί πολλούς κινδύνους στο δρόμο και πρέπει να πίνουν με υπευθυνότητα και ασφάλεια»

Στην συνέχεια ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν πιθανές διαφορές στην κατανάλωση αλκοόλ, μεταξύ των δύο φύλων. Η συνηθέστερη απάντηση ήταν ότι οι άνδρες καταναλώνουν μεγαλύτερες ποσότητες αλκοόλ, είτε λόγω «βιολογίας», είτε λόγω «νοοτροπίας». Χαρακτηριστικά, σύμφωνα με τον Αλέξη: «το γυναικείο φύλο είναι λίγο πιο ευάλωτο σε διάφορους τομείς και δεν σηκώνει την χρήση του αλκοόλ όπως το σηκώνουν οι άντρες». Η Αθηνά από τη μεριά της τονίζει: «Θεωρώ ότι οι άντρες πίνουν περισσότερο ζεκάθαρα, θεωρώ ότι οι γυναίκες ίσως δεν το σηκώνουν και εκτός από αυτό δεν είναι και στην νοοτροπία εδώ στο χωριό η γυναίκα να πίνει πολύ».

Από την άλλη, ο Μάρκος συσχετίζει την ποσότητα κατανάλωσης στα δύο φύλα, με τον τόπο όπου αυτά διαμένουν. Θεωρεί λοιπόν ότι: «στην νεολαία πιστεύω ότι πίνουν πιο πολύ οι γυναίκες ειδικά στις πόλεις, αλλά στα χωριά και σε μεγαλύτερες ηλικίες θα μπορούσα να πω ότι πίνουν περισσότερο οι άντρες». Τέλος, η Θεοδώρα και η Ελένη πιστεύουν ότι δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ: «Εεε..δεν πιστεύω ότι διαφέρει... Ότι όλοι είναι το ίδιο ξέρω γω...δεν έχει σημασία το φύλο»

Στο επόμενο θέμα, όλοι οι συμμετέχοντες συμφωνούν στο ότι το αλκοόλ είναι άμεσα συνδεδεμένο με την διασκέδαση και ο Μάρκος που μένει στον Ζαρό συγκεκριμένα αναφέρει: «Φυσικά και συνδέονται άμεσα. Είναι ένας τρόπος να χαλαρώνεις και να μπορείς να διασκεδάσεις πιο εύκολα». Παρ' όλα αυτά, κάποιοι τονίζουν ξανά πως πρέπει η κατανάλωση να γίνεται με μέτρο και θέτοντας προσωπικά όρια, έτσι ώστε να υπάρχει πραγματική διασκέδαση και η κατάσταση να είναι διαχειρίσιμη.

Όσον αφορά το αν το αλκοόλ αυτό καθ' εαυτό είναι διασκέδαση, η πλειοψηφία πιστεύει πως είναι ένας τρόπος διασκέδασης, αλλά όχι ο μοναδικός. Δεν είναι απαραίτητη η κατανάλωση αλκοόλ για να διασκεδάσει κανείς. «Φυσικά και μπορείς να διασκεδάσεις χωρίς να έχεις πει αλκοόλ. Απλά το αλκοόλ είναι ένας πιο εύκολος τρόπος να ξεχαστείς και να διασκεδάσεις» αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μάρκος. Ο Μαρίνος επίσης πιστεύει πως η κατανάλωση αλκοόλ: «Μετά από κάποιο σημείο, όχι

δεν είναι διασκέδαση (...) γιατί.. ξεφεύγεις και δεν είναι ότι διασκεδάζεις, είναι ότι καταλήγεις στο να ερε αυτό που λέμε αλλού πατάς και αλλού βρίσκεσαι και η διασκέδαση είναι σε ένα σημείο που σε κάνει να νιώθεις ωραία, μετά από ένα σημείο με το ποτό δεν αρχίζεις να νιώθεις ωραία, απλά είσαι συνέχεια ζαλισμένος, πονάει το κεφάλι σου, ανακατεύεσαι, νιώθεις σωματική κατάρρευση γενικότερα».

Τέλος, στους συμμετέχοντες ζητήθηκε να μας πουν ποιες πιστεύουν ότι είναι οι θετικές και ποιες οι αρνητικές επιδράσεις του αλκοόλ. Οι περισσότερες απόψεις για τις θετικές επιδράσεις αφορούν την διασκέδαση. Πιστεύουν πως το αλκοόλ κάνει τον χρήστη να χαλαρώσει, να είναι πιο επικοινωνιακός και να περνάει καλά με την παρέα του. Η Αθηνά για παράδειγμα αναφέρει: *«Σε χαλαρώνει σε κάνει να ανοιχτείς σαν άνθρωπος, να γίνεις πιο ευδιάθετος ίσως, να έρθεις πιο κοντά με τους ανθρώπους».* Λιγότεροι αναφέρουν στα θετικά της χρήσης το ότι μπορεί να σε κάνει να ξεχάσεις για λίγο τα προβλήματά σου. *«Μπορείς να ξεχάσεις κάποια προβλήματα που μπορεί να έχεις, κάποια στεναχώρια»* όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μάρκος.

Τα αρνητικά του αλκοόλ σύμφωνα με την πλειοψηφία είναι ότι επιβαρύνει τον οργανισμό και μπορεί να οδηγήσει στον εθισμό. Όπως αναφέρει και ο Μαρίνος: *«οι αρνητικές σίγουρα είναι ότι σου κάνει μεγάλο κακό στην υγεία, μπορείς να εθιστείς πάρα πολύ εύκολα στο αλκοόλ».* Πολλά άτομα μίλησαν επίσης για την επικινδυνότητα του συνδυασμού της οδήγησης με το αλκοόλ. Για παράδειγμα ο Αλέξης είπε: *«άμα κάποιος πει και πρέπει να οδηγήσει θα πρέπει ή να έχει μετριάσει την κατανάλωση του αλκοόλ, είτε να καλέσει ταξί, έτσι ώστε να πάει με ασφάλεια σπίτι του»* και ο Πέτρος: *«αν έχει πει κάποιος πάρα πολύ μπορεί να δημιουργήσει πρόβλημα αν πάρει το αυτοκίνητο»*

Βασικά σημεία λοιπόν της συγκεκριμένης ενότητας είναι ότι η κατανάλωση αλκοόλ αποτελεί σχεδόν από την πλειοψηφία βασικό τρόπο διασκέδασης αρκεί να γίνεται πάντα με εν συνείδηση και με μέτρο. Αυτό σημαίνει πως οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι αντιλαμβάνονται τους κινδύνους που εγκυμονούν από την χρήση αλκοόλ και δεν συμφωνούν με την κατάχρηση αυτού. Παρόλα αυτά οι ίδιοι πιστεύουν πως τα άτομα της ηλικίας τους δεν έχουν την απαραίτητη ωριμότητα για την θέσπιση των προσωπικών τους ορίων και για τον λόγο αυτό κρίνουν σημαντική την επίβλεψη και την θέσπιση των ορίων αυτών, από τους γονείς τους. Επίσης, θεωρούν την κατανάλωση αλκοόλ ένα μέσο επίδειξης και εντυπωσιασμού που αναδεικνύει τον «ανδρισμό» τους. Αυτή η αντίληψη ταυτίζεται και με την διαφορά που θεωρούν ότι

υπάρχει ανάμεσα στα δύο φύλα. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται πως οι άνδρες καταναλώνουν μεγαλύτερες ποσότητες σε σχέση με τις γυναίκες, καθώς αυτό προωθεί και ορίζει η κοινωνία τους. Τέλος, φαίνεται να αναγνωρίζουν την διαφορά μεταξύ των ενήλικων και των ανήλικων χρηστών, καθώς πιστεύουν πως οι ενήλικες μπορούν να πίνουν μεγαλύτερες ποσότητες, τηρώντας πάντα τα όρια, σε σχέση με τους ανήλικους, οι οποίοι χρήζουν μεγαλύτερης προσοχής.

7.2. Στάσεις για το αλκοόλ

Στην δεύτερη ενότητα ερευνούμε με μια σειρά από ερωτήσεις τις στάσεις των συνεντευξιζόμενων για το αλκοόλ. Δηλαδή για το αν κάνουν ή εάν θα έκαναν χρήση, με ποιους κάνουν ή με ποιους θα έκαναν χρήση και τέλος, πως θα αντιδρούσαν σε διάφορες καταστάσεις που αφορούν την υπερκατανάλωση του αλκοόλ.

Η πλειοψηφία αναφέρει ότι καταναλώνει αλκοόλ, ενώ η Αθηνά αναφέρει πως καταναλώνει στο παρελθόν αλλά όχι τώρα: *«Έκανα χρήση του αλκοόλ δεν κάνω πλέον»*. Επίσης η Ζωή και ο Μάρκος όπως είπαν δεν κάνουν χρήση αλκοόλ. Συγκεκριμένα όμως ο Μάρκος λέει: *«Δεν κάνω χρήση αλκοόλ, μπορεί να έκανα, θα κάνω ναι, βασικά σίγουρα θα κάνω κάποια στιγμή δεν υπάρχει περίπτωση αλλά τώρα δεν θέλω, δεν μου αρέσει προς το παρόν»*.

Όσον αφορά το με ποιους προτιμάνε να καταναλώνουν αλκοόλ, οι περισσότεροι είπαν με την παρέα τους. Είτε γιατί έχουν μεγαλύτερη άνεση μαζί τους, είτε γιατί τους έχουν περισσότερο εμπιστοσύνη, είτε γιατί περνάνε καλύτερα μαζί τους όταν πίνουνε. Χαρακτηριστικά ο Πέτρος είπε: *«Κυρίως με φίλους σε παρέα σε κάποιο σπίτι, σε κάποια έξοδο. Γιατί βοηθάει στο ότι ερχόμαστε πιο κοντά κάποιες φορές, γιατί με το να πιούμε λίγο παραπάνω κάποιες φορές περνάμε καλύτερα, διασκεδάζουμε περισσότερο, ίσως γιατί φαινόμαστε πιο μεγάλοι ας πούμε κάποιες φορές»*. Ο Αλέξης επίσης αναφέρει: *«Με τους φίλους μου έχω μεγαλύτερη άνεση ειδικά άμα βρισκόμαστε σε ένα σπίτι παρότι σε ένα κλαμπ με διάφορους άγνωστους γύρω γύρω που είναι ανοιχτός χώρος και υπάρχουν περισσότεροι κίνδυνοι»*.

Πολλοί όμως είναι αυτοί που όπως μας είπαν, καταναλώνουν αλκοόλ και με την οικογένειά τους ή μόνο με αυτή. Πιο συγκεκριμένα η Κατερίνα αναφέρει: *«συνήθως με τον πατέρα μου και με οικογενειακά πρόσωπα. Όχι με φίλους γιατί ποτέ δεν ξέρεις τι μπορεί να γίνει μετά»*. Επίσης η Ζωή, η οποία δεν καταναλώνει αλκοόλ είπε πως αν έπινε, θα έπινε όπως οι γονείς της σε οικογενειακές συναντήσεις: *«Πιστεύω ότι αν*

έκανα χρήση αλκοόλ θα το έκανα όπως και οι γονείς μου. Δηλαδή σε μία μεγάλη παρέα, να πιά ίσως ένα ποτήρι κρασί δεν ξέρω και εγώ τι, απλά έτσι χαλαρά. Αλλά σε μία μεγάλη παρέα όχι μόνη μου ή με φίλους να πω ότι θα πάω να βγω και θα πιώ. Οικογενειακά...σε οικογενειακές συναντήσεις».

Στην συνέχεια προσπαθήσαμε να ερευνήσουμε την στάση που θα είχαν οι ερωτώμενοι εάν έβλεπαν κάποιον άγνωστο, κάποιον φίλο, ή κάποιον από την οικογένειά τους να πίνει πολύ με αποτέλεσμα να χρειάζεται βοήθεια.

Αρχικά, όσον αφορά τον άγνωστο, όλοι απάντησαν πως θα τον βοηθούσαν με κάποιον τρόπο. Κάποιοι είπαν πως θα καλούσανε ένα ασθενοφόρο ή κάποιον ειδικό. Άλλοι θα απευθυνόταν σε κάποιον ενήλικα, διότι θα φοβόταν για την δική τους σωματική ακεραιότητα. Η Κατερίνα για παράδειγμα είπε πως: *«Αν είναι σε άσχημη κατάσταση που μπορεί να προκαλέσει βλάβη στον εαυτό μου, προτιμότερο είναι να καλέσω κάποιον άλλο πιο υπεύθυνο»*, ενώ η Ζωή: *«Θα κάτσω σε μία απόσταση σίγουρα γιατί δεν ξέρεις πώς τον επηρεάζει το αλκοόλ και εφόσον τώρα είμαι ανήλικη θα έλεγα στους γονείς μου είσαι κάποιον πιο μεγάλο να πάρει τηλέφωνο κάπου που να είναι ειδίκευση τους εκεί πέρα πχ σε κανένα νοσοκομείο..δεν ξέρω τώρα.. να ενημερώσουμε την κατάλληλη αρχή για να τον ελέγξει. Γιατί μπορεί να βλάψει τον εαυτό του ή μπορεί να βλάψει και άλλους»*. Τέλος ο Κώστας τονίζει και πάλι πως: *«είναι πολύ άσχημο ένας άνθρωπος να φτάσει σε αυτή την κατάσταση για αυτό όπως προ είπα καλό είναι να καταναλώνουμε το αλκοόλ με σύνεση και να ξέρουμε τι κάνουμε και που το κάνουμε»*.

Όσον αφορά την περίπτωση με τον φίλο, όλοι απάντησαν και εδώ πως θα είχανε μεγαλύτερη άνεση και σίγουρα θα τον βοηθούσανε. Θα φροντίζανε να παραμείνει ασφαλής και θα ήτανε δίπλα του σε ότι χρειαζότανε όπως και η Κατερίνα η οποία λέει: *«Θα τον βοηθούσα να πάει σπίτι του. Σε ότι χρειαζότανε. Ή μέχρι να φτάσει κάπου ασφαλής»*. Κάποιοι επίσης αναφέρουν πως θα προσπαθούσαν να τον βοηθήσουν και ψυχολογικά και να καταλάβουν τον λόγο που ήπιε τόσο. Χαρακτηριστικά ο Κώστας αναφέρει: *«Σίγουρα ένα παραπάνω για τον φίλο, πέρα από το να καλέσω ένα νοσοκομείο, ένα ασθενοφόρο. Να του μιλήσω να τον βοηθήσω ψυχολογικά να μου πει το λόγο που καταναλώνει το αλκοόλ και βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση, θα προσπαθούσα να τον βοηθήσω με όποιον τρόπο μπορώ και ψυχολογικά και σωματικά»*. Ο Μαρίνος ακόμη, είπε πως θα επηρεαζόταν και ο ίδιος ψυχολογικά: *«Θα θύμωνα, θα στεναχωριόμουνα για τον φίλο μου, βέβαια θα τον βοηθούσα εννοείται. Δεν θα του*

κρατούσα κακία γιατί όλοι το έχουμε κάνει αυτό κάποια στιγμή, όλοι. Εε δεν θα του κρατούσα κακία γιατί εντάζει να ήπιε παραπάνω αλλά τι να κάνουμε;».

Τέλος, στην περίπτωση που οι ερωτώμενοι έβλεπαν κάποιον από την οικογένειά τους να πίνει πολύ με αποτέλεσμα να χρειάζεται βοήθεια, θα του την παρείχανε με κάθε τρόπο. Πιο συγκεκριμένα κάποιοι αναφέρουν: *«Θα προσπαθούσα να του προσφέρω ότι μπορώ στο χώρο που είμαστε, αλλιώς θα τον πήγαινα στο νοσοκομείο»* σε περιπτώσεις που έχουν ξεφύγει. Επίσης οι περισσότεροι θα θέλανε να δούνε πού οφείλεται αυτή η κατανάλωση και για τον λόγο αυτό θα το συζητούσαν μαζί τους: *«θα τον βοηθούσα να πάει κάπου να ξαπλώσει, να ξεκουραστεί, να μείνει μόνος του... Αλλά και σίγουρα μετά θα το συζητούσα. Γιατί άλλο να γίνει μία φορά και θα θελα να αποφευχθεί να γίνει συστηματικό».* Επίσης ο Μαρίνος είπε πως θα *«την έλεγε»* στο άτομο αυτό που θα έκανε υπερκατανάλωση: *«θα του την έλεγα γιατί δεν πιστεύω ότι είναι όμορφο να σε βλέπουν οι γύρω σου έτσι, τόσο χάλια και γιατί κινδυνεύει».* Τέλος ο Κώστας τονίζει την σημαντικότητα της οικογένειας λέγοντας: *«Όσον αφορά την οικογένεια ένα παραπάνω από τα υπόλοιπα και πάλι θα προσπαθούσα να βοηθήσω, δηλαδή σε όλες τις περιπτώσεις θα προσπαθούσα να βοηθήσω αλλά ένα παραπάνω η οικογένεια και οι φίλοι οι οποίοι είναι δίπλα μας τις δύσκολες στιγμές και προσπαθούμε να λύσουμε τα προβλήματα τους».*

Συμπερασματικά, σε αυτή την ενότητα αναλύονται οι βασικότερες στάσεις που έχουν οι ερωτώμενοι σχετικά με το αλκοόλ και τους χρήστες του. Η πλειοψηφία ανέφερε ότι κάνει χρήση αλκοόλ καθώς και ότι προτιμά να κάνει την χρήση όταν είναι με την παρέα τους, διότι νιώθουν μεγαλύτερη άνεση και τους βοηθά να διασκεδάσουν περισσότερο. Πολλοί βέβαια προτιμούν να κάνουν χρήση αλκοόλ στα πλαίσια της οικογένειας, καθώς έτσι νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια. Τέλος, φάνηκε να είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι με το θέμα της υπερβολικής κατανάλωσης, καθώς σε όλες τις περιπτώσεις που θα έβλεπαν έναν άγνωστο, έναν φίλο ή κάποιον από την οικογένειά τους, δεν θα έμεναν αδρανείς, αλλά θα προσπαθούσαν να βοηθήσουν τον συνάνθρωπό τους έμπρακτα.

7.3. Πολιτισμικοί παράγοντες

Στην τρίτη ενότητα ερευνούμε τους πολιτισμικούς παράγοντες και την σύνδεσή τους με την χρήση του αλκοόλ. Πιο συγκεκριμένα ζητήσαμε από τους συμμετέχοντες να μας πουν αν πιστεύουν πως υπάρχουν απόψεις στον τόπο τους, που προωθούν ή εμποδίζουν την χρήση του αλκοόλ, αν θεωρούν πως υπάρχουν διαφορές στις απόψεις των κατοίκων

των αγροτικών και αστικών περιοχών σχετικά με την χρήση του αλκοόλ καθώς και αν η χρήση αποτελεί συνήθεια στις εκδηλώσεις της περιοχής τους. Τέλος ρωτήσαμε για την επίδραση του οικογενειακού, του σχολικού και του φιλικού περιβάλλοντος στην χρήση ή μη από τους ανήλικους.

Όσον αφορά το αν υπάρχουν απόψεις στον τόπο τους που να προωθούν ή να εμποδίζουν την χρήση του αλκοόλ και αν ναι, πως αυτό επηρεάζει τους ανήλικους, όλοι απάντησαν πως οι απόψεις στον τόπο τους, προωθούν το αλκοόλ αντί να το εμποδίζουν. Πιο συγκεκριμένα ο Μάρκος, αναφέρει: *«Αυτό έχει να κάνει ανάλογα με τα άτομα, δηλαδή σίγουρα στα χωριά, η χρήση του αλκοόλ μπορεί να γίνεται και από μικρότερες ηλικίες και από ανήλικους. Γιατί όπως η ρακί είναι κάποιο παραδοσιακό ποτό που θεωρούν ότι κάποιος ανήλικος μπορεί να πει και επειδή έχουν περισσότερα γλέντια και γιορτές είναι πιο εύκολο κάποιος να πει σε ένα χωριό πάρα στην πόλη. Εννοώ ότι είναι πιο εύκολο να αρχίσει από μικρή ηλικία»*. Επίσης ο Πέτρος είπε: *«Στον τόπο που ζούμε εμείς εδώ είναι συχνή η χρήση του αλκοόλ, προωθείται πολύ γιατί σε κάθε περίπτωση ευκαιρία βρίσκουμε όλοι να πιούμε ίσως να είναι ευχάριστο από την μια αλλά εντάζει σε κάποιους δεν αρέσει»*.

Ορισμένοι αναφέρουν πως πέρα από την τοπική κοινωνία είναι και οι γονείς που μπορεί να επηρεάσουν τον ανήλικο στο να κάνει χρήση αλκοόλ καθώς είναι τα βασικά του πρότυπα. Για παράδειγμα η Θεοδώρα λέει: *«Εε υπάρχουν και ανήλικοι που έχουνε και τους γονείς, μπορεί και οι γονείς τους να πίνουνε πολύ ξέρω γω κοντά τους και δίπλα τους και τους δίνει ότι αφού το κάνουν και οι γονείς τους, πρέπει να το κάνουν και αυτοί»* ενώ ο Κώστας: *«Οι γονείς δεν είναι τόσο σοβαροί όσο θα έπρεπε με αποτέλεσμα να βλέπουμε τα ατυχήματα που βλέπουμε στις μέρες μας ότι υπάρχουν πολλές τράκες με ανήλικους ότι οδηγούν χωρίς διπλώματα. Θεωρώ ότι τα ωθούν προς το αλκοόλ και είναι μεγάλο λάθος και πρέπει κάποια στιγμή να αλλάξει αυτό να μειωθεί ώστε να μειωθούν και τα ατυχήματα και τα προβλήματα»*.

Στην συνέχεια, η πλειοψηφία των ερωτώμενων, πιστεύει πως υπάρχει μεγάλη διαφορά στις αντιλήψεις και στις στάσεις των κατοίκων των αγροτικών περιοχών σε σχέση με των κατοίκων των αστικών περιοχών. Πολλοί αναφέρουν πως στα χωριά, οι κάτοικοι είναι πιο «ανοιχτοί» στο αλκοόλ καθώς αποτελεί μέρος της παράδοσης και της νοοτροπίας τους. Αντιμετωπίζουν με φυσικότητα τους ανήλικους που κάνουν χρήση και πολλές φορές τους ωθούν σε αυτή. Για παράδειγμα, η Ζωή από τις Αρχάνες

αναφέρει: «Υποτίθεται ότι έχουμε εκμηδενιστεί οπότε οι αστικές κοινωνίες θα το αποφεύγουν ίσως περισσότερο..... θα παίρνουν κάποια μέτρα ώστε να αποφύγουν τη μεγάλη κατανάλωση, θα το θεωρούνε και κίνδυνο. Ενώ σε ένα χωριό δεν νομίζω να δει κάποιος κανέναν που να θεωρεί "Ελα, είναι επικίνδυνο το ποτό, μην το πιείς"». Επίσης ο Κώστας λέει: «εμείς εδώ στο χωριό θεωρούμε ότι ο άντρας πρέπει να βγει να πιει να κάνει τις παρέες του οπότε το αλκοόλ το θεωρούμε ένα απαραίτητο εργαλείο σε ένα τραπέζι για να περάσει καλά η παρέα, όσον αφορά την πόλη θεωρώ ότι τα παιδιά έχουν περισσότερη σύνεση, δεν θα κάνουν πράγματα για να ξεφύγουν εκτός ορίων όπως θα κάνουν τα παιδιά του χωριού. Οπότε θεωρώ ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές. Και το χειρότερο είναι προς τα χωριά όπου οι αντιλήψεις είναι τελείως διαφορετικές»

Ακόμη, αναφορικά με το αν η χρήση του αλκοόλ αποτελεί συνήθεια στις δημόσιες και ιδιωτικές εκδηλώσεις των περιοχών των ερωτώμενων, όλοι απάντησαν θετικά. Χαρακτηριστικές είναι παρακάτω απαντήσεις. Ο Μαρίνος ο οποίος κατοικεί στις Βούτες Ηρακλείου, αναφέρει: «στην περιοχή μου; Σε ολόκληρο το νησί (Γέλιο). Ναι πιστεύω ότι αποτελεί συνήθεια, μεγάλη. Το ανέφερα και πριν, πολλές φορές το έχω αναφέρει, ότι εδώ μας είναι συνήθεια το να τρώμε ας πούμε κάποιο φαγητό και να έχουμε από δίπλα ένα ποτήρι κρασί... εε κατάλαβες». Επίσης, ο Αλέξης απάντησε: «Σε κάθε γλέντι ή σε κάθε επίσκεψη που έρχεται κάποιος ξένος στο σπίτι πάντα υπάρχει προσφορά αλκοόλ είτε έρχεται για λίγο είτε για πολύ δηλαδή άμα είναι μικρή επίσκεψη ή έρχεται για πολύ ώρα, αλλά σε κάθε περίπτωση υπάρχει προσφορά αλκοόλ. Είναι μόνιμο φαινόμενο».

Επίσης, σε αυτό το σημείο γίνεται αναφορά στην επίδραση του οικογενειακού, σχολικού και φιλικού περιβάλλοντος στην χρήση ή μη του αλκοόλ από τους ανήλικους. Αναλυτικότερα, όσον αφορά το οικογενειακό περιβάλλον όλοι υποστήριξαν ότι είναι το βασικό πρότυπο και αυτό που παραδειγματίζει περισσότερο τους ανήλικους. Χαρακτηριστικά ο Κώστας ανέφερε ότι: «Και η οικογένεια θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντική εννοείται, πρώτα από όλα η οικογένεια και μετά το σχολείο, άμα δεν σου μιλήσει ο ίδιος σου ο γονιός δεν ξέρω ποιος μπορεί να σου μιλήσει για τις επιπτώσεις του αλκοόλ», ενώ ο Αλέξης είπε «Σίγουρα η οικογένεια προσπαθεί όσο μπορεί να μετριάσει την ποσότητα του αλκοόλ που θα πίνει το παιδί και θα βλέπει από τους γονείς ώστε να μετριάσει και αυτό την δική του».

Όσον αφορά το σχολικό περιβάλλον, η πλειοψηφία αναφέρει ότι επιδρά θετικά και συμβάλλει στη αποτροπή της χρήσης από τους ανήλικους. Αξιοσημείωτη είναι η απάντηση του Κώστα, ο οποίος είπε: *«Η αλήθεια είναι ότι το σχολείο είναι ένα πολύ δυνατό μάθημα στο να σε κάνει να καταλάβεις τις επιπτώσεις του αλκοόλ στο να σε κάνει να μπορείς να το ελέγξεις κάνει πάρα πολύ δουλειά. Οι δάσκαλοι έχουν χρέος να μιλήσουν στα παιδιά για αυτό διότι είναι καθημερινά προβλήματα που τα αντιμετωπίζουμε κάθε μέρα οπότε θεωρώ ότι το σχολείο είναι ένα δυνατό όργανο για να μιλήσει το παιδί και να καταλάβει τις επιπτώσεις τα καλά και αρνητικά του αλκοόλ».*

Τέλος, σχετικά με το φιλικό περιβάλλον υπάρχουν αντιφατικές απόψεις. Ορισμένοι αναφέρουν ότι οι παρέες μπορούν να επιδράσουν θετικά συμβουλευοντας και αποτρέποντας την χρήση, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι λειτουργούν αρνητικά ασκώντας πίεση και ωθώντας τον ανήλικο στη χρήση. Πιο συγκεκριμένα, ο Κώστας είπε: *«Το φιλικό όσον αφορά την ηλικία που είμαστε τώρα στην εφηβεία θεωρώ ότι μπορεί να παίζει το μεγαλύτερο ρόλο γιατί τον περισσότερο χρόνο τον περνάμε με τους φίλους μας. Τα περισσότερα προβλήματα τα μοιραζόμαστε με τους φίλους μας οπότε αν αντιμετωπίσουμε κάποιο πρόβλημα ή αν δούμε ότι θα ξεφύγουμε σε κάτι οι πρώτοι που θα το πούμε και θα μας βοηθήσουν είναι οι φίλοι μας. Οπότε θεωρώ ότι παίζει τεράστιο ρόλο στο να τους μιλάμε να τους συμβουλευουμε, να μας συμβουλευουν και αυτοί και έτσι να έχουμε ένα καλό αποτέλεσμα χωρίς να έχουμε προβλήματα όσον αφορά το αλκοόλ».* Από την άλλη, ο Μαρίνος ισχυρίζεται ότι: *«μπορείς να τον παρασύρεις έτσι άθελά σου ας πούμε με το να πεις εσύ κάτι που εντάζει εκεί δεν φταις ρε φίλε κιόλας αλλά φταις αν του πεις «πιες» ας πούμε χωρίς να έχει ξανά πιεί και είτε σου αρνηθεί και τον, ας πούμε του πεις έλα ρε κότα ξέρω γω».*

Συμπερασματικά, στη συγκεκριμένη ενότητα καταλήγουμε στο ότι ο πολιτισμός συνδέεται και επηρεάζει άμεσα τις απόψεις και τις στάσεις των ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα παρατηρήσαμε ότι η χρήση του αλκοόλ είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη καθημερινότητα των κατοίκων των περιοχών αυτών, καθώς αποτελεί βασικό μέσο διασκέδασης σε κάθε δημόσια και ιδιωτική εκδήλωση της κάθε περιοχής, με αποτέλεσμα αυτό να επηρεάζει άμεσα και τους ανήλικους. Αναφέρονται διαφορές στην κατανάλωση των κατοίκων των αγροτικών και των αστικών περιοχών με τους πρώτους να φαίνεται ότι καταναλώνουν μεγαλύτερες ποσότητες σε μεγαλύτερη συχνότητα, κυρίως λόγω της παράδοσης και της νοοτροπίας τους. Επίσης, φαίνεται πως το οικογενειακό, σχολικό και φιλικό περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει είτε θετικά, είτε

αρνητικά την χρήση του αλκοόλ από τους ανήλικους, με την οικογένεια να κατέχει τον σημαντικότερο ρόλο καθώς όπως τονίζουν οι συμμετέχοντες, οι γονείς αποτελούν τα βασικότερα πρότυπα για τα παιδιά τους.

7.4. Προσωπικά βιώματα

Η τέταρτη ενότητα αφορά τα προσωπικά βιώματα των συνεντευξιαζόμενων. Σε αυτή την ενότητα κάνουμε λόγο για την συχνότητα και την ποσότητα που κάνουν χρήση του αλκοόλ, ενώ παράλληλα συζητάμε για τις προσωπικές τους εμπειρίες γύρω από το αλκοόλ, όπως για παράδειγμα αν έχουν βρεθεί ποτέ σε περιστατικό που κάποιο άτομο είχε καταναλώσει υπερβολική δόση αλκοόλ ή ακόμα και αν κάποιος δικός τους προβαίνει συστηματικά στη χρήση του αλκοόλ.

Πιο αναλυτικά, αρχικά αναφερόμαστε στη συχνότητα την οποία κάνουν χρήση του αλκοόλ. Η πλειοψηφία των ατόμων αποκάλυψε ότι κάνει κατανάλωση αλκοόλ κάθε φορά που πραγματοποιείται κάποιο γλέντι ή εκδήλωση στο χωριό, ενώ λιγότεροι είναι αυτοί που είπαν ότι κάνουν είτε εβδομαδιαία χρήση, είτε καθόλου χρήση. Για παράδειγμα ο Αλέξης, ανέφερε: *«Τον τελευταίο μήνα δεν υπάρχει μέρα που να μην έχω πει γιατί έχουμε πολλά γλέντια στο χωριό και βοηθάνε σε αυτό αλλά γενικότερα είμαι καλός χρήστης του αλκοόλ και πίνω όποτε βρεθώ με την παρέα μου»*, ενώ ο Κωστής είπε: *«Σίγουρα δύο με τρεις φορές την εβδομάδα»*

Στη συνέχεια κάνουμε λόγο για το αν ο συνεντευξιαζόμενος έχει προβεί ποτέ σε υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ και αν ναι τι τον οδήγησε εκεί. Τα περισσότερα άτομα παραδέχτηκαν ότι έχουν προβεί σε υπερβολική χρήση του αλκοόλ, ενώ οι υπόλοιποι ότι δεν έχουν φτάσει ποτέ σε αυτό το σημείο. Όσοι ανέφεραν ότι έχουν φτάσει στο σημείο να κάνουν υπερβολική χρήση αλκοόλ, ανέφεραν και ότι έφτασαν εκεί λόγω κάποιας παρέας και για την διασκέδαση. Για παράδειγμα ο Πέτρος ανέφερε: *«Ναι. Σε κάποια γλέντια είχαμε πει πολύ με τους φίλους μου γιατί περνούσαμε καλά, ε και εντάξει πως ξέφυγε λίγο η κατάσταση ήταν επειδή περάσαμε καλά είχαμε πολύ όρεξη»*, από την άλλη η Κατερίνα δήλωσε *«Όχι δεν μου έχει τύχει ποτέ γιατί δεν θέλω, δεν έχω επιτρέψει εγώ στον εαυτό μου να κάνω κάτι τέτοιο»*.

Ακόμη, ρωτήσαμε τους συνεντευξιαζόμενους με ποιον τρόπο η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ που έκαναν επηρέασε τον περίγυρο τους, αλλά και τον ίδιο τους τον εαυτό. Σε αυτό το σημείο ο μεγαλύτερος αριθμός των ατόμων ανέφερε ότι η υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ που προέβησαν επηρέασε αρνητικά και τους ίδιους

αλλά και τον περίγυρο τους. Πιο συγκεκριμένα, ο Μαρίνος είπε: «Σίγουρα όχι θετικά (γέλιο). Γιατί όπως σου είπα φτάνεις σε ένα σημείο που νιώθεις άσχημα μετά για το πως σε βλέπουν οι δικοί σου. Εε εντάζει είναι μια ταλαιπωρία και για σένα και για τους δικούς σου γιατί αν είσαι κάπου έξω σίγουρα θα πρέπει να έρθουν να σε πάρουν γιατί δεν μπορείς να γυρίσεις. Εε για μένα, ούτε για μένα είναι καλά γιατί έχει εμετούς, ζαλίζεσαι, την επόμενη μέρα μπορεί να έχεις ακόμα κάποια συμπτώματα από αυτά. Εε σε καίει όλη σου, όλος σου ο οισοφάγος μέχρι κάτω με αποτέλεσμα να μην μπορείς να φας κάτι ας πούμε ή να ανακατεύεσαι σε ακραίο σημείο. Εε αυτά, δηλαδή δεν είναι καλή κατάσταση ούτε για τους γονείς ή τα αδέρφια ας πούμε, ούτε για τον ίδιο σου τον εαυτό σε ακραίο σημείο». Οι λιγότεροι συνεντευξιαζόμενοι είπαν ότι δεν επηρεάστηκε κανένας, καθώς αποτελεί συχνό φαινόμενο η χρήση του αλκοόλ στο τόπο τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Πέτρος, ο οποίος ανέφερε: «Δεν το επηρέασε γιατί εδώ είναι συχνό φαινόμενο να πίνουν όλοι οπότε δεν είχε κάποια επίπτωση ήταν μια νορμάλ κατάσταση».

Στη πορεία της συζήτησης μας με τους συνεντευξιαζόμενους τους ρωτήσαμε αν έχουν βρεθεί παρών σε κάποιο περιστατικό μέθης κάποιου άλλου ατόμου και αν ναι πως αντέδρασαν και τι συναισθήματα τους προκάλεσε. Το πλήθος, απάντησε ότι ήταν παρών σε κάποιο περιστατικό μέθης στο παρελθόν, ενώ μόνο λίγοι απάντησαν ότι δεν τους έχει συμβεί ποτέ κάτι τέτοιο. Παράλληλα, τα περισσότερα άτομα αποκάλυψαν ότι αισθάνθηκαν φόβο, άγχος, δυσαρέσκεια, ενώ η μειοψηφία ότι αντιλήφθηκε το συμβάν σαν κάτι αστείο. Χαρακτηριστικά ο Μαρίνος απάντησε: «Τι συναισθήματα μου προκαλεί. Εε μου προκαλεί σίγουρα συναισθήματα άγχους γιατί δεν μπορώ να καταλάβω εκείνη την στιγμή αν κινδυνεύει η ζωή του ή όχι. Γιατί μετά από ένα σημείο, πίνεις ρε φίλε και εντάζει μεθάς. Αλλά μεθάς σε σημείο που δεν μπορεί να γίνει κάποια βλάβη, ας πούμε να πρέπει να πας στο νοσοκομείο. Απλά μετά από ένα σημείο δεν μπορείς να καταλάβεις πόσο έχει πιεί ο άλλος γιατί όλες του οι αντιδράσεις είναι σχεδόν ίδιες οπότε δεν μπορώ να καταλάβω αν κινδυνεύει ή όχι, και αν πρέπει να τον πάω κάπου. Εε άγχος, λύπη, γιατί είναι σε μια κατάσταση που ζητάει ρε φίλε, το βλέπεις στο σώμα του ότι ζητάει βοήθεια από την στιγμή που δεν μπορεί να βοηθηθεί μόνος του. Εε συνήθως αυτά τα δύο μου βγαίνουν πιο πολύ, άγχος και λύπη στο ότι γιατί ρε φίλε τόσο πολύ. Που το έχω κάνει και εγώ όπως σου είπα.», ενώ ο Πέτρος είπε: « Στην αρχή γελούσα αλλά μετά προσπαθούσα να τονε πιάσω, να τονε κρατήσω σε μια άκρη μαζί με την μητέρα μου και τα αδέρφια μου (γέλιο)».

Τέλος, η ενότητα τρία κλείνει με αναφορά στην ύπαρξη κάποιου κοντινού προσώπου το οποίο να προβαίνει συστηματικά σε χρήση του αλκοόλ. Πιο συγκεκριμένα, οι συνεντευξιαζόμενοι ερωτήθηκαν αν υπάρχει κάποιο κοντινό τους πρόσωπο το οποίο να πραγματοποιεί συστηματική κατανάλωση αλκοόλ και αν ναι με ποιον τρόπο το γεγονός αυτό επηρεάζει τον συνεντευξιαζόμενο. Η πλειοψηφία απάντησε ότι υπάρχει κάποιο κοντινό άτομο το οποίο να κάνει συστηματική χρήση και ότι το γεγονός αυτό δεν έχει κάποια επιρροή πάνω τους, εφόσον είναι μέρος της καθημερινότητας ή εφόσον το άτομο αυτό έχει την ανάγκη να πίνει δεν έχουν την δυνατότητα να το αποτρέψουν. Αυτό αποτυπώνεται ακριβώς στην απάντηση του Αλέξη: *«Όλη μου η οικογένεια πίνει αλκοόλ συστηματικά με το φαγητό, με όλα, αλλά δόξα το θεό δεν το έχουν προωθήσει στα παιδιά και το έχουν κρατήσει μεταξύ τους και πίνουν αρκετά μόνο όταν είναι στο σπίτι και σε γλέντια»*. Από την άλλη, η μειοψηφία ανέφερε ότι επηρεάζεται αρνητικά και στεναχωριέται με το γεγονός αυτό. Η Ζωή λέει χαρακτηριστικά: *«Ο πατέρας μου σίγουρα πίνει κάθε μέρα. Θα πιει το μεσημεριανό ένα ποτήρι κρασί.. Είναι συνδεδεμένο απόλυτα με το μεσημεριανό. Εεε τώρα, δεν είναι απαραίτητα συγκεκριμένο άτομο αλλά όσους οικογενειακούς φίλους που είναι κυρίως άντρες συναντήσουμε και φάμε μαζί τους, θα πιούνε και αυτοί κάτι, ξέρω γω μία μπόρα, ένα κρασί»*.

Τα βασικά σημεία λοιπόν της συγκεκριμένης ενότητας είναι ότι τα περισσότερα άτομα έχουν κάνει χρήση του αλκοόλ, αλλά και υπερβολική χρήση έστω και μια φορά στη ζωή τους. Οι περισσότεροι επίσης, έχουν γίνει παρατηρητές κάποιου περιστατικού μέθης είτε κάποιου άγνωστου, είτε κάποιου κοντινού τους ατόμου που μπορεί να προβαίνει σε συστηματική χρήση. Τα περιστατικά μέθης είτε των ίδιων, είτε τρίτων ατόμων, αναφέρουν πως τους επηρέασαν αρνητικά και τους προκάλεσαν δυσάρεστα συναισθήματα. Τα συναισθήματα αυτά ήταν κυρίως φόβος, άγχος, λύπη και δυσαρέσκεια. Τα παραπάνω μας δείχνουν ότι οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι έχουν επαφή με το αλκοόλ, γνωρίζουν τι είναι το αλκοόλ και ποιες είναι οι αρνητικές και θετικές επιπτώσεις του.

7.5. Πρόληψη και αντιμετώπιση

Στην πέμπτη ενότητα κάνουμε αναφορά στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της χρήσης του αλκοόλ. Συζητάμε με τους συνεντευξιαζόμενους τους τρόπους με τους οποίους πιστεύουν ότι το σχολείο, η οικογένεια, οι φίλοι αλλά και ολόκληρη η κοινωνία μπορεί να συμβάλει στην εξάλειψη του φαινομένου του αλκοολισμού.

Πιο αναλυτικά, αρχικά κάνουμε λόγο για τους τρόπους με τους οποίους το σχολείο μπορεί να βοηθήσει στην μείωση του φαινομένου του αλκοολισμού. Τα περισσότερα άτομα απάντησαν ότι το σχολείο μπορεί να βοηθήσει φέρνοντας κάποιον ειδικό να μιλήσει στα παιδιά και να τα ενημερώσει για τον αλκοολισμό. Χαρακτηριστικά η Κατερίνα είπε: *«Εκτός από αυτά που ανέφερα πριν, να έρθει ψυχολόγος και να μιλήσει και να ενημερώσει τα παιδιά για αυτό, πιστεύω ότι άμα κάποιος από το σχολείο, ενημερώσει κάποιον δάσκαλο, ότι το συγκεκριμένο παιδί ας πούμε έχει τέτοιες επιπτώσεις και το παρατηρούν και από μόνοι τους, πιστεύω ότι θα πάρουν δράση οι καθηγητές»*. Από την άλλη λίγα άτομα απάντησαν ότι το σχολείο δεν έχει την δυνατότητα να βοηθήσει στην μείωση του φαινομένου του αλκοολισμού, για παράδειγμα η Θεοδώρα αναφέρει: *«Εεε δεν νομίζω ότι μπορεί γιατί τώρα πια οι μαθητές δεν δίνουν σημασία στο τι λένε οι καθηγητές, δηλαδή ότι τους πουν να μην το κάνουνε, θα το κάνουνε»*.

Στην συνέχεια αναφερόμαστε στους τρόπους με τους οποίους η οικογένεια θα μπορούσε να συμβάλει στην μείωση του αλκοολισμού. Όλα τα άτομα είπαν ότι η οικογένεια έχει την δυνατότητα να βοηθήσει μέσω των καλών προτύπων, της συζήτησης και του παραδειγματισμού. Πιο συγκεκριμένα, η Αθηνά αναφέρει: *«Αρχικά τα πρότυπα, αν ο καθένας πίνει πρέπει να σταματήσει να πίνει ή τουλάχιστον να μην πίνει μπροστά στα παιδιά του ή να μην έρχεται σε κατάσταση μέθης και να το βλέπει το παιδί και να θεωρεί ότι είναι κάτι φυσιολογικό εφόσον το κάνει ο μπαμπάς μπορώ να το κάνω και εγώ. Αν η οικογένεια δεν καταναλώνει αλκοόλ, να υπάρχει ενημέρωση, να βοηθήσει το παιδί να καταλάβει τι είναι το αλκοόλ, που μπορεί να σε φτάσει και πόσο δύσκολα μπορείς να ξεπεράσεις κάτι που μπορεί να φτάσει σε βαθμό αλκοολισμού»*.

Ακόμα, ρωτήσαμε τους συμμετέχοντες με ποιους τρόπους πιστεύουν ότι τα ΜΜΕ, μπορούν να επηρεάσουν θετικά, με στόχο την αποδυνάμωση του φαινομένου του αλκοολισμού. Σε αυτό το σημείο το πλήθος υποστηρίζει ότι τα ΜΜΕ μπορούν να βοηθήσουν προβάλλοντας μέσω της διαφήμισης τα αρνητικά αποτελέσματα και τις επιπτώσεις που έχει το αλκοόλ. Η Αθηνά ανεφέρει: *«Να δείχνουν στον κόσμο τα αποτελέσματα της μέθης δηλαδή το τι μπορεί να προκαλέσει ένας άνθρωπος ο οποίος είναι μεθυσμένος είτε να δείρει κάποιον ανεξάρτητου φύλου είτε να προκαλέσει άσχημες καταστάσεις είτε να πάρει ένα αμάξι και να σκοτώσει χτύπα ξύλο. Δηλαδή να ενημερώνουν με την αλήθεια»*. Λίγοι ήταν εκείνοι, οι οποίοι ισχυρίστηκαν ότι τα ΜΜΕ δεν έχουν την δυνατότητα να προωθήσουν την μείωση του φαινομένου του

αλκοολισμού. Η Κατερίνα είπε: *«Νομίζω ότι δεν βοηθάνε και τόσο αλλά υπάρχουν πολλά κέντρα αποτοξίνωσης και αυτά».*

Τέλος, συζητήσαμε με ποιους άλλους τρόπους γενικά μπορεί να εξαλειφθεί το φαινόμενο του αλκοολισμού, με την πλειοψηφία να αναφέρει ότι το φαινόμενο μπορεί να εξαλειφθεί αν και εφόσον το κράτος θέσει κάποια όρια και κανόνες που θα αναγκάσουν τον πολίτη να συμμορφωθεί με τους νόμους. Για παράδειγμα ο Μάρκος αναφέρει ότι: *«Πιστεύω ότι θα μπορούσε να τεθεί κάποιος νόμος, βέβαια αυτό είναι και δύσκολο και δεν θα έβγαζε κάποιο νόημα. Αλλά με κάποιο τρόπο να δείχνουν ότι αν κάνεις υπερβολική χρήση του αλκοόλ και έχει επιπτώσεις σε ότι κάνεις μπορεί να έχει και επιπτώσεις με το νόμο δηλαδή κάποιο πρόστιμο αν γίνει κάτι που εσύ δεν έχεις επίγνωση λόγω του αλκοόλ και με αυτό τον τρόπο να τους φοβίσουν εντός εισαγωγικών να μην προβαίνουν σε μεγάλες χρήσεις αλκοόλ γιατί μετά δεν ξέρουν τι μπορεί να γίνει και με αυτό τον τρόπο να τους φοβίσουν, αλλά δεν πιστεύω ότι υπάρχει κάποιος άλλος τρόπος».* Η μειοψηφία υποστήριξε ότι μπορεί το φαινόμενο μπορεί να μειωθεί μέσω της ομιλίας κάποιου ειδικού σε κάποια εκδήλωση, όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο Κώστας: *«Μέσω διαφόρων εκδηλώσεων, μέσα από οργανισμούς μπορεί να καταλάβει ο άνθρωπος τα κακά του αλκοολισμού και έτσι να μειωθεί το φαινόμενο αυτό».*

Συμπερασματικά, τα βασικά σημεία αυτής της ενότητας είναι ότι τα περισσότερα άτομα πιστεύουν ότι το σχολείο, η οικογένεια, τα ΜΜΕ, αλλά και το κράτος γενικότερα μπορούν να συμβάλλουν στην μείωση και στην εξάλειψη του φαινομένου του αλκοολισμού. Γίνεται αναφορά για την ανάγκη συνεργασίας των σχολείων με ειδικούς επαγγελματίες, οι οποίοι θα ενημερώνουν και θα στηρίζουν τους μαθητές για αντίστοιχα ζητήματα. Επίσης γίνεται λόγος για την ενημέρωση των γονέων και την θέλησή τους για προσωπική αλλαγή και βελτίωση, ούτως ώστε να προστατέψουν τα παιδιά τους. Στην συνέχεια η συμβολή των ΜΜΕ για την εξάλειψη του φαινομένου όπως αναφέρουν οι συμμετέχοντες μπορεί να επέλθει με την προβολή των αρνητικών συνεπειών της κατανάλωσης, καθώς και με την μείωση των διαφημίσεων των αλκοολούχων ποτών. Τέλος, αναφέρθηκε και η ανάγκη συμβολής τους κράτους, με την αυστηροποίηση των νόμων και των ποινών, σχετικά με το αλκοόλ. Έτσι, συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία έχει παρατηρήσει και ανακαλύψει τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αφανιστεί το φαινόμενο του αλκοολισμού, γεγονός το οποίο βοηθάει και συμβάλει στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση της υπερβολικής χρήσης του αλκοόλ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα έρευνα, ο σκοπός μας ήταν να ερευνήσουμε τις στάσεις και τις αντιλήψεις των ανήλικων που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές του νομού Ηρακλείου για το αλκοόλ, καθώς και κατά πόσο αυτές συσχετίζονται και επηρεάζονται από τους πολιτισμικούς παράγοντες της κάθε περιοχής.

Μέσα λοιπόν από την ποιοτική μας έρευνα και την συλλογή των δεδομένων από τις ημιδομημένες συνεντεύξεις, διαπιστώθηκε πως το αλκοόλ αποτελεί το βασικότερο μέσο για την διασκέδαση και χρησιμοποιείται τόσο από τους ενήλικες, όσο και από τους ανήλικους. Ένας από τους λόγους που συμβαίνει αυτό είναι πως το αλκοόλ μειώνει τις αναστολές και ωθεί τον χρήστη να γίνει πιο επικοινωνιακός και φιλικός. Όπως ισχυρίζεται και ο Ποταμιανός (1991), στην Ελλάδα υπάρχει αυξημένη σύνδεση της χρήσης του αλκοόλ με την ψυχαγωγία και την διασκέδαση και το γεγονός αυτό, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τα ποσοστά του αλκοολισμού στην χώρα μας, με κάποιες περιοχές της Ελλάδας να υπερτερούν σε σχέση με άλλες. Σημαντικό αποτελεί το γεγονός ότι γίνεται αναφορά από το δείγμα μας για θέσπιση ορίων και τονίζεται επίσης ότι το αλκοόλ δεν είναι απολύτως απαραίτητο για να διασκεδάσει κάποιος.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Σκαπέτης (2015), συχνά παρατηρείται κάποιος ανήλικος να υιοθετεί μια ανθυγιεινή και επικίνδυνη συμπεριφορά, με απώτερο σκοπό την ενσωμάτωσή του σε κάποια ομάδα συνομηλίκων ή την γενικότερη κοινωνικοποίησή του. Αυτό συμβαίνει διότι αν δεν προχωρήσει σε αυτή την πράξη, είναι πολύ πιθανό να κριθεί και να μην γίνει αποδεκτός, καθώς δεν θα ακολουθεί του «κανόνες» της ομάδας. Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται κυρίως στους έφηβους οι οποίοι προσπαθούν να γίνουν αποδεκτοί από το σύνολο καθώς και να δοκιμάσουν τα όριά τους. Χαρακτηριστικό των εφήβων είναι επίσης η τάση να θέλουν να δείχνουν μεγαλύτεροι απ' ότι στην πραγματικότητα είναι με αποτέλεσμα να κάνουν πράγματα που κάνουν οι ενήλικες. Ένα από αυτά τα πράγματα είναι και η κατάχρηση της αλκοόλης.

Στην έρευνά μας, επιβεβαιώθηκαν όλα τα παραπάνω καθώς το δείγμα μας στήριξε αυτές τις απόψεις και πιο συγκεκριμένα ανέφερε ότι ένας από τους λόγους χρήσης του αλκοόλ από τους ανήλικους είναι η επίδειξη «ανδρισμού» και «μαγκιάς», καθώς αυτό πιστεύουν ότι τους εξυψώνει στα μάτια των άλλων.

Σημαντικός παράγοντας στην κατανάλωση αλκοόλης αποτελεί και η ψυχολογική κατάσταση του χρήστη. Πιο συγκεκριμένα, φανερώθηκε επίσης πως τα προσωπικά προβλήματα που μπορεί να έχει ο καθένας, παίζουν καθοριστικό ρόλο στην χρήση ή μη του αλκοόλ είτε σε έναν ενήλικα είτε σε κάποιον ανήλικο. Οι συγκρούσεις στην οικογένεια και την εργασία, η έλλειψη ελεύθερου και προσωπικού χρόνου καθώς και οι γρήγοροι ρυθμοί ζωής και οι αμέτρητες υποχρεώσεις, επιβαρύνουν την ψυχολογία, με αποτέλεσμα η χρήση του αλκοόλ να αποτελεί τον δίαυλο αποφυγής των προβλημάτων και των ανεπιθύμητων καταστάσεων (Ποταμιανός, 1991).

Οι συμμετέχοντες αναφέρουν πως η κατανάλωση αλκοόλ από τους ανήλικους είναι αποδεκτή, αρκεί πάντα να υπάρχει η επίβλεψη από κάποιον ενήλικο έτσι ώστε να μην υπάρξει το ενδεχόμενο κινδύνου λόγω την ανωριμότητας που τους διέπει. Παρόμοια είναι και τα συμπεράσματα των (Καλαμπουτζάκη, Κάργατση, Παπαδοβασιλάκη, 2007) όπου αναφέρουν ότι εφτά στους δέκα μαθητές συμφωνούν πως είναι απαραίτητο οι ανήλικοι να δέχονται και να ακολουθούν τους κανόνες που θέτουν οι γονείς τους για την χρήση του αλκοόλ. Από την άλλη το δείγμα μας υποστηρίζει πως οι ενήλικες έχουν το δικαίωμα να κάνουν ότι θέλουν χωρίς την έγκριση κάποιου, αρκεί να μην ξεπερνούν τα όρια.

Όσον αφορά τις διαφορές που μπορεί να έχουν τα δύο φύλα ως προς την κατανάλωση του αλκοόλ, διαπιστώθηκε πως οι άνδρες καταναλώνουν μεγαλύτερες ποσότητες. Οι λόγοι στους οποίους το υποστηρίζουν αυτό, είναι δύο. Ο πρώτος και συνηθέστερος συνδέεται και με την παραπάνω αντίληψη, ότι η κατανάλωση αλκοόλ, τονίζει τον ανδρισμό των χρηστών καθώς και το ότι η νοοτροπία των αγροτικών περιοχών του νομού Ηρακλείου, υποστηρίζει αυτή την αντίληψη. Ο άλλος λόγος που αναφέρθηκε είναι ότι λόγω βιολογίας, η γυναίκα μπορεί να καταναλώσει μικρότερες ποσότητες συγκριτικά με τον άνδρα. Αυτό διαπιστώνεται και στην μελέτη της Χάδλα (2021) και συγκεκριμένα αναφέρει ότι το ένζυμο «αλκοολική αφυδρογονάση» το οποίο μεταβολίζει την αιθυλική αλκοόλη στο βλεννογόνο του ήπατος και του στομάχου, πριν φτάσει στο αίμα, υπάρχει στον γυναικείο οργανισμό σε πολύ μικρότερη ποσότητα από αυτή των ανδρών. Αυτό σημαίνει ότι επειδή μεταβολίζουν μικρότερη ποσότητα οινοπνεύματος στο στομάχι τους, φτάνει πολύ μεγαλύτερη ποσότητα στο αίμα τους με αποτέλεσμα σε μια γυναίκα ένα ποτό να έχει την διπλάσια επίδραση σε σχέση με έναν άνδρα. Επομένως ο ισχυρισμός για βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, ευσταθεί.

Όπως περιμέναμε, ο μεγαλύτερος αριθμός των συμμετεχόντων κάνει χρήση αλκοόλ, πράγμα που αποδεικνύει την σημαντικότητα και την έκταση του φαινομένου. Ακόμη, διαπιστώθηκε πως οι περισσότεροι ανήλικοι, προτιμάνε να κάνουν χρήση κυρίως με τους συνομήλικους τους, λόγω μεγαλύτερης άνεσης αλλά και λόγω διασκέδασης. Αυτό το γεγονός συνδέεται και με την παραπάνω συνήθεια των νέων να ξεκινάνε την χρήση ούτως ώστε να ενταχθούν σε μια παρέα την οποία επιθυμούν. Πολλοί όμως είναι και αυτοί που καταναλώνουν αλκοόλ σε οικογενειακό πλαίσιο, γιορτές, γάμους, για περισσότερη ασφάλεια.

Οι συμμετέχοντες επίσης, δείχνουν να διακατέχονται από ευαισθησία σχετικά με το θέμα της υπερκατανάλωσης, καθώς όλοι αναφέρουν πως σε οποιοδήποτε ακραίο περιστατικό μέθης στο οποίο ένας συνάνθρωπός τους μπορεί να χρειάζεται βοήθεια, εκείνοι θα την προσφέρουν απλόχερα είτε αυτός είναι κάποιος εντελώς άγνωστος σε αυτούς, είτε είναι ένας φίλος ή συγγενής. Κάποιοι φυσικά είναι πιο επιφυλακτικοί, κυρίως για την διαφύλαξη της σωματικής τους ακεραιότητας, οι οποίοι όμως και πάλι δεν θα έμεναν αδρανείς αλλά θα έβρισκαν κάποιον πιο ασφαλές τρόπο να τον βοηθήσουν και να βεβαιωθούν ότι θα είναι καλά. Όπως αναφέρει και ο Κωστής Μπάλλας (στο Τσαρούχας, 2000), στην Ελλάδα, οι χρήστες άλλων ουσιών αντιμετωπίζονται αρνητικά ενώ οι αλκοολικοί καλύπτονται από την κοινωνική αποδοχή της οποίας χαίρει το οινόπνευμα.

Όσον αφορά την σύνδεση των αποτελεσμάτων με τους πολιτισμικούς παράγοντες, μέσα από την έρευνά μας, καταλήξαμε στο ότι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ανήλικων στα χωριά του νομού Ηρακλείου σχετικά με το αλκοόλ σχετίζονται άμεσα με τον πολιτισμό της περιοχής τους. Ειδικότερα, αναφέρθηκε πως οι περιοχές στις οποίες διαμένουν, προωθούν την κατανάλωση αλκοόλ στους ανήλικους καθώς το

η χρήση του αλκοόλ, αποτελεί συνήθεια και μέρος της καθημερινότητας των κατοίκων της εκάστοτε περιοχής. Ορισμένοι λόγοι κατανάλωσης αλκοόλ σύμφωνα με τους ίδιους είναι ένας γάμος, μια βάφτιση, κάποιο τοπικό γλέντι αλλά και ακόμη πιο ιδιωτικές στιγμές, όπως τα γενέθλια, μια γιορτή, η συνάντηση με φίλους και την οικογένεια μέχρι και το μεσημεριανό γεύμα.

Τονίζουν επίσης πως οι αντιλήψεις και οι στάσεις των κατοίκων στις αγροτικές περιοχές σε αντίθεση με των κατοίκων στις αστικές περιοχές, προωθούν περισσότερο

το αλκοόλ στους νέους καθώς είναι μέρος της παράδοσης και της γενικότερης νοοτροπίας τους. Είναι συνδεδεμένο με την αρρενωπότητα και τον ανδρισμό και για τους περισσότερους ενήλικες των περιοχών αυτών, είναι φυσιολογική διαδικασία η χρήση αλκοόλ από τους νέους και για αυτό δεν κάνουν κάτι για να την εμποδίσουν. «Πολλές φορές και από τα 10-11 χρόνια βλέπουμε να κάνουνε εδώ τα Κρητικόπουλα χρήση. Πολλές φορές το αλκοόλ φαίνεται να καταγράφεται ως μια ένδειξη ότι ο νέος είναι... ώριμος», αναφέρει ο επιμελητής Β΄ Ψυχιατρικής Κλινικής Παιδιών και Εφήβων Γιώργος Σαμιωτάκης στο (Σαριδάκη, 2022). Όπως αναφέρει και ο Τσαρούχας (2000), όταν ένα περιβάλλον είναι φιλικό προς το αλκοόλ, τότε και όσοι βρίσκονται μέσα σε αυτό αποκτούν στενή σχέση μαζί του, ενώ το αντίθετο συμβαίνει όταν ένα περιβάλλον εναντιώνεται απέναντι στο αλκοόλ.

Έχοντας λοιπόν καθημερινή επαφή με το αλκοόλ, οι κάτοικοι των περιοχών αυτών, έχουν απενοχοποιήσει την χρήση του, πράγμα που ωθεί τους ανήλικους να κάνουν το ίδιο. Βασικό λοιπόν ρόλο στην σχέση που θα αναπτύξει ένας ανήλικος με το αλκοόλ, παίζει τόσο η κοινωνία γενικότερα, όσο και η οικογένεια, οι φίλοι και το σχολείο. Το σημαντικότερο ρόλο βέβαια διαδραματίζει η οικογένεια ως ο πρωταρχικός σταθμός κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης του παιδιού. Όπως αναφέρουν και οι ίδιοι οι συμμετέχοντες, οι γονείς αποτελούν το κυριότερο πρότυπο των νέων και για τον λόγο αυτό οφείλουν να δείχνουν το «καλό παράδειγμα» για να προστατέψουν τα παιδιά τους από τους κινδύνους που εγκυμονεί η κατανάλωση του αλκοόλ. «Για εμάς, εάν το παιδί, ο έφηβος, αντιμετωπίζει πρόβλημα με το αλκοόλ, είναι πολλές φορές φανερό ότι ξεκινά κυρίως από την οικογένεια», επισημαίνει η διοικήτρια της 7ης Υ.ΠΕ. Κρήτης Λένα Μπορμπουδάκη στο (Σαριδάκη, 2022).

Αναφέρεται επίσης και το έργο του σχολείου το οποίο σύμφωνα με την πλειοψηφία, προσπαθεί να συνετίσει τους νέους και να τους ενημερώσει επαρκώς για τις επιζήμιες επιπτώσεις που μπορεί να επέλθουν με την κατανάλωση του αλκοόλ σε τόσο μικρή ηλικία αλλά και τον εθισμό στον οποίο μπορεί να καταλήξουν στην ενήλικη ζωή τους. Όσον αφορά το φιλικό περιβάλλον οι απόψεις διαφέρουν, καθώς η μια άποψη στηρίζει πως οι φίλοι μπορεί να επιδράσουν θετικά και να συμβουλευθούν τον χρήστη, αποτρέποντάς τον από αυτή, ενώ κάποιιοι άλλοι φαίνεται πως κάνουν το αντίθετο, πιέζοντας και ωθώντας τον φίλο τους να καταναλώσει αλκοόλ, είτε αυτός το θέλει πραγματικά, είτε όχι.

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων όπως αναφέρουμε και παραπάνω, έχει άμεση σχέση με το αλκοόλ, καθώς όπως και οι ίδιοι ανέφεραν, πραγματοποιούν χρήση έχοντας φτάσει κάποια στιγμή στη ζωής τους και στο σημείο της μέθης. Επίσης, η πλειοψηφία έχει βρεθεί μπροστά σε περιστατικό μέθης κάποιου τρίτου προσώπου. Έγινε συζήτηση για τα συναισθήματα που τους προκαλούνται είτε βρίσκονται οι ίδιοι στην κατάσταση της μέθης, είτε κάποιος άλλος. Τα συναισθήματα που αναφέρθηκαν περισσότερο ήταν φόβος, άγχος, δυσαρέσκεια.

Στο τέλος παρατέθηκαν οι βασικότεροι τρόποι με τους οποίους μπορεί να μειωθεί το φαινόμενο του αλκοολισμού, με την προσφορά του σχολείου, της οικογένειας, των ΜΜΕ αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, προσφέροντας έτσι μια θετική σκοπιά για την θετική εξέλιξη της κοινωνίας μας.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το σχολείο, συζητήθηκε πως κάποιες καλές πρακτικές για την μείωση του φαινομένου του αλκοολισμού, είναι η συνεργασία αυτού, με ειδικούς οι οποίοι θα αναλάβουν να ενημερώσουν σωστά τους νέους για τις επιπτώσεις και την επικινδυνότητα της χρήσης του αλκοόλ. Η συνεργασία επίσης με ψυχολόγους, με τους οποίους θα μπορούν οι νέοι να συζητάνε για όσα τους απασχολούν και με την σειρά τους αυτοί να γνωρίζουν για το περιβάλλον του κάθε μαθητή και να μπορούν να παρέμβουν σε επικίνδυνες καταστάσεις.

Υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν δημιουργηθεί και αξιοποιούνται για αυτόν τον σκοπό σε διάφορα σχολεία της χώρας μας και εύλογο θα ήταν να αξιοποιηθούν και στα σχολεία της Κρήτης καθώς οι μαθητές σε αυτά, είναι αρκετά εκτεθειμένοι στο αλκοόλ. Τα σχολεία είναι από τους σημαντικότερους φορείς που μπορούν να εφαρμόσουν προγράμματα πρόληψης καθώς απευθύνονται σε άτομα νεαρής ηλικίας. Εγγυώνται επίσης καθολική προσέγγιση καθώς κάθε παιδί υποχρεούται να πάει στο σχολείο για τουλάχιστον 9 χρόνια. Επίσης προσφέρει μόρφωση, κοινωνική συνοχή, πρότυπα, καλλιέργεια δεξιοτήτων κ.α. Τέλος τα σχολεία μπορούν εύκολα να κινητοποιήσουν και να συνεργαστούν και με άλλους φορείς, όπως την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τους συλλόγους γονέων, πολιτιστικούς συλλόγους και εθελοντές. Έτσι αποτελούν τα κατάλληλα πλαίσια εφαρμογής προγραμμάτων αγωγής υγείας και πρόληψης της χρήσης ουσιών (Βασσάρα, 2007)

Σχετικά με την οικογένεια, οι περισσότεροι επικεντρώθηκαν σε αυτό που αναφέραμε και παραπάνω. Δηλαδή στο ότι οι γονείς των νέων θα πρέπει να προσέχουν

την συμπεριφορά τους σχετικά με το αλκοόλ, καθώς δρουν σαν πρότυπα για αυτούς. Να ενημερώνονται και κατ' επέκταση να ενημερώνουν και τα παιδιά τους, για τις επιπτώσεις που μπορούν να προκληθούν από την αλόγιστη κατανάλωση της αλκοόλης. Έτσι λοιπόν, μέσω των προγραμμάτων και των υπηρεσιών πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βοήθεια στους γονείς με συντονισμένη παρέμβαση στην οικογένεια, για να αποκτήσουν την ικανότητα δημιουργίας ενός κλίματος εμπιστοσύνης με τα παιδιά τους, έτσι ώστε να καταφέρουν να διεξάγουν έναν ειλικρινή διάλογο. Ακόμα, πρέπει να επισημανθεί στους γονείς ότι κατά την διάρκεια του διαλόγου σημαντικό είναι να δίνουν χώρο και χρόνο στα παιδιά τους να εκφραστούν. Ταυτόχρονα, οφείλουν να προσέχουν και να δείχνουν ενδιαφέρον στα λεγόμενα των παιδιών τους, για να κατανοήσουν καλύτερα τις σκέψεις τους, οι οποίες συχνά δεν εκφράζονται με άμεσο τρόπο. Μέσα από τον διάλογο οι γονείς θα καταφέρουν να αντιληφθούν αν τα παιδιά έχουν κατανοήσει τους κινδύνους της χρήσης αλκοόλ, ενώ παράλληλα θα μπορέσουν να εντοπίσουν αν υπάρχει κάποιος κίνδυνος σχετικά με την χρήση του. Επίσης, μέσω προγραμμάτων και υπηρεσιών οι γονείς πρέπει να διδαχθούν τρόπους αντίστασης στην επιρροή που μπορεί να έχει ο κοινωνικός περίγυρος που κάνει χρήση του αλκοόλ, για να καταφέρουν να τους διδάξουν και οι ίδιοι στα παιδιά τους (Pomini, Gournellis, Kokkevi, Tomaras, Papadimitriou & Liappas, 2014).

Τα ΜΜΕ, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, θα πρέπει να σταματήσουν να διαφημίζουν, στον βαθμό που το κάνουν τώρα, τα αλκοολούχα ποτά και αντ' αυτού, να ενημερώνουν τον κόσμο για τις συνέπειες του αλκοολισμού και τις πραγματικές διαστάσεις αυτού. Η αλλαγή αυτή των ΜΜΕ είναι επιτακτική, καθώς όπως αναφέρουν οι Κοκκόβου, Γλαρέλη και Ψαρρού (2016), τα ΜΜΕ προσπαθούν μέσω της διαφήμισης των αλκοολούχων ποτών, να υπάρξει αύξηση των πωλήσεων. Για να το πετύχουν αυτό, δημιουργούν πρότυπα με τα οποία ταυτίζονται οι νέοι αλλά και επιβεβαιώνουν υπάρχουσες ανεπιθύμητες αντιλήψεις όπως την σύνδεση του αλκοόλ με την κοινωνική και σεξουαλική επιτυχία.

Τέλος, άλλοι τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης που ανέφεραν οι συμμετέχοντες είναι η θέσπιση πιο αυστηρών νόμων σχετικά με το αλκοόλ από το κράτος και η επιβολή μεγάλων προστίμων και ποινών σε όποιους τους παραβαίνουν. Γνωρίζουμε πως υπάρχουν ήδη νόμοι για το αλκοόλ οι οποίοι όμως, σπανίως τηρούνται. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 4 του νόμου 3730/2008 (ΦΕΚ 262/Α), «Απαγορεύεται σε ανηλίκους η είσοδος και παραμονή, καθώς και η οποιασδήποτε

μορφής απασχόληση σε κέντρα διασκέδασης και αμιγή μπαρ, καθώς και η κατά-
νάλωση αλκοολούχων ποτών σε όλα τα δημόσια κέντρα, εξαιρουμένων των
περιπτώσεων ιδιωτικών εκδηλώσεων». Ο παραπάνω νόμος, διαπιστώνεται μέσα από
την καθημερινότητα όλων μας, πως σπανίως τηρείται στο κράτος της Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Αθηνώ Ζαβός, Χ., (2015). *Εξάρτηση από το αλκοόλ (αλκοολισμός): Δεν είστε μόνοι!*.

Ανακτήθηκε από: <https://peptiko.gr/exartisi-apo-to-alkool-alkoolismos-den-eiste-monoι/>

Αναγνωστάκη, Λ., (2021), *Θεωρίες μάθησης*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Αντωνίου, Α., Σ., & Μπακοπούλου, Γ., (Επιμ.) (2008), *Θεμελιώδεις Αρχές της Ψυχολογίας: Εφαρμογές στην Ζωή & την Εργασία*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ

Βασσάρα, Μ., (2007), *Η πρόληψη στα σχολεία «Οδηγός για την επιτυχή εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων πρόληψης της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών στα σχολεία»*, Ανακτήθηκε 22 Οκτωβρίου 2022 από : https://webgate.ec.europa.eu/chafea_pdb/assets/files/pdb/2005312/2005312_guide_gr_eece_design.pdf

Γαληνός, Π., (2018), Μέθοδοι συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα, *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 35(2):268-277

Γκορέζης, Π., Μπέλλου, Β., (χ.χ.), *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Στάση και Συμπεριφορά*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γουρναροπούλου, Ι. (2017). *Φαινόμενα γνωσιακής ασυμφωνίας και ελληνική οικονομική κρίση: πως αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τα οικονομικά γεγονότα με τα οποία έρχονται σε επαφή*; Διαθέσιμο από: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

Εφημερίδα της κυβερνήσεως https://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3730_08.htm

Ζευγώλης, Γ., Δ., (1982), *Ξενοφώντα Κύρου Ανάβαση «Η κάθοδος των Μυρίων»*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

Ίδρυμα Για Ένα Κόσμο Χωρίς Ναρκωτικά, *Η Αλήθεια Για Το Αλκοόλ* (2009). Ανακτήθηκε από: <https://www.notodrugs.gr/drugfacts/alcohol.html>

Καλαϊτζάκη, Α., (χ.χ.), *Ο συμπεριφορισμός – θεωρίες μάθησης*, Ηράκλειο: Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο.

Καλαμπουτζάκη, Π., Κάργατζη, Μ., Παπαδοβασιλάκη, Κ., (2007), *Παράγοντες που επηρεάζουν την κατανάλωση αλκοόλ από μαθητές (15-18 ετών) σε ένα Ενιαίο Επαρχιακό Λύκειο της Κρήτης*, Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.lib.hmu.gr/bitstream/handle/20.500.12688/1234/2007Kargatzi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Καραδήμας, Ε., Χ., (2003), *Συμπεριφοριστικές και γνωστικές θεωρίες προσωπικότητας*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κοκκόβου, Η., Γλαρέλη, Ε., Ψαρρού, Α., (2016) *Η ΝΕΑΝΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΛΚΟΟΛ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΚΑΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ*, Ανακτήθηκε από: <http://repository.library.teimes.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/5355/%CE%97%20%CE%9D%CE%95%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A7%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%97%20%CE%A4%CE%9F%CE%A5%20%CE%91%CE%9B%CE%9A%CE%9F%CE%9F%CE%9B%20%CE%A3%CE%95%20%CE%A6%CE%9F%CE%99%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%95%CE%A3%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%A0%CE%91%CE%A4%CE%A1%CE%91%CE%A3%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%9D%CE%9F%CE%A3%CE%97%CE%9B%CE%95%CE%A5%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%95%CE%9C%CE%92%CE%91%CE%A3%CE%97..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Κουκουμπίκη, Ε., (2005). *Πολιτισμός και πολιτισμική ταυτότητα*. Ανακτήθηκε από: <https://elinepa.org/el/politismos-politismiki-taftotita/>

Κουμούλα, Α., Σκλάβου, Κ., (2013). *Εξαρτήσεις στην Εφηβεία: Οι κίνδυνοι, η πρόληψη και η αντιμετώπισή τους*. Αθήνα: Σισμανόγλειο Γενικό Νοσοκομείο // Τμήμα Ψυχιατρικής Παιδιών και Εφήβων. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2021 από <https://www.openbook.gr/exartiseis-stin-efiveia/>

Κουμπιρέλης, Α., (χ.χ) *Μέθοδοι Ποιοτικής & Ποσοτικής Έρευνας*, Ανακτήθηκε 10/5/2022 από: <https://opencourses.ionio.gr/modules/document/file.php/DMC129/14.%20%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD%20%CE%B4%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD.pdf>

Κυριάκογλου, Μ., (2010). *Τα Φεστιβάλ ως Παράγοντας Τοπικής Ανάπτυξης: Η περίπτωση του Φεστιβάλ του Δήμου Βύρωνα*. (πτυχιακή εργασία). Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, Αθήνα.

Μαλλιώρα, Μ., (2010). *ΛΕΞΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΨΥΧΟΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ*. Αθήνα: Εκδόσεις ΒΗΤΑ

Μαντζούκας, Σ., (2007), Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα. Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *Νοσηλευτική*, 46(1):88-98

Μαυρομάτη, Σ., (2020). Στάσεις: η ερμηνεία καινή λειτουργία των στάσεων. Ανακτήθηκε από: <https://www.maxmag.gr/psychologia/staseis-i-ermineia-kai-i-leitoyrgia-ton-staseon/>

Μεταξάς, Ν., (2020). Μηχανισμοί άμυνας του Εγώ. Ανακτήθηκε από: <https://www.psychology.gr/psychodynamiki-psychotherapeia/3783-mixanismo-i-amynas-toy-egw.amp.html>

Μπικηρόπουλος, Θ., (2015). *ΑΛΚΟΟΛ-ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ. ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ*. Αθήνα: Εκδόσεις Οστρια

Νομικού, Π., (2016), Ποιοτική έρευνα vs ποσοτική έρευνα, Ανακτήθηκε 8/5/2022 από: <https://cears.edu.gr/posotiki-vs-poiotiki/>

Ντουράκης, Σ., Π., (2010), Σύγχρονες απόψεις στη διάγνωση και τη θεραπεία της αλκοολικής ηπατίτιδας. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, Vol 27 (No5), 767-775. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2021 από <https://www.mednet.gr/archives/2010-5/pdf/767.pdf>

Οικονόμου, Μ., Κοκκώση, Μ., Τριανταφύλλου, Ε., Χριστοδούλου Γ., (2001). Ποιότητα ζωής και ψυχική υγεία, Εννοιολογικές προσεγγίσεις, κλινικές εφαρμογές και αξιολόγηση. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, Vol 18 (No3), 239-253. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2021 <https://www.mednet.gr/archives/2001-3/pdf/239.pdf>

Οικονόμου, Θ., (2017), Προσαρμογή κλίμακας στάσεων μαθητών προς την φυσική αγωγή και μελέτη διαφορών ως προς φύλο και τάξη, (Μεταπτυχιακή Εργασία), Διαθέσιμο από: <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/el/browse/1506319>

Παπαγεωργίου – Βασιλοπούλου, Α., (2005). *Κοινωνική, Κοινοτική Νοσηλευτική ψυχικής υγείας*. Αθήνα: Εκδόσεις Βήτα

Παρασκευόπουλος, Σ., (χ.χ.), Διαμόρφωση στάσεων και περιβαλλοντική αγωγή, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Παρούτσα, Δ., Κ., (2021), *Η συντελεστική θεωρία του Σκίνερ*, Ανακτήθηκε 3 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://paroutsas.jmc.gr/counsel/skinner>

Πουλόπουλος, Χ., (2011). *Κοινωνική Εργασία και Εξαρτήσεις: οι κοινότητες της αλλαγής*. Αθήνα: Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ

Ποταμιανός, Γ., (1991). «*NOMIMΕΣ*» *ΟΥΣΙΕΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ: ΑΛΚΟΟΛ*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Πράντζαλου, Χ., (2021), Στάσεις και συμπεριφορά: Υπάρχει κάποια σύνδεση μεταξύ τους;, *Psychology*, Ανακτήθηκε 15 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://www.psychology.gr/koinoniki-psychologia/5517-staseis-kai-symperifora-yparxei-kapouia-syndesi-metaksy-tous.html>

Σαριδάκη, Φ., (2022), *Κρήτη: Σοκαριστικά τα στοιχεία κατανάλωσης αλκοόλ από ανηλίκους*, Ανακτήθηκε 22 Οκτωβρίου 2022 από: <https://www.neakriti.gr/article/kriti/irakleio/1667586/kriti-sokaristika-stoiheia-gia-tous-anilikous-potes-apo-10-hronon-i-proti-epafi-me-to-alkool/>

Σκαπέτης, Π., (2015), *Η κατανάλωση αλκοόλ στην εφηβεία: αιτίες, συνέπειες, αντιμετώπιση*. Ανακτήθηκε 25 Ιουλίου 2021 από: <https://www.limnosfm100.gr/ugeia/item/17382-i-katanalosi-alkool-stin-efiveia-aities-synepies-antimeopisi.html>

Τερζίδου, Μ., (2019). *Ετήσια έκδοση 2018: Η Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών και των Ουνοπνευματωδών στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.epipsi.gr/images/Documents/Ethsia-Ekthesh-Ektepni-2018.pdf&ved=2ahUKEwiUr5rw8IT0AhWhTeUKHRKJBRIQFnoECAyQAQ&usq=AOnVaw3gF2CXEkcz_XS1QsmRqLtY

Τριανταφυλλίδου, Α., Τσουμάκας Κ., (2006). Αλκοόλ και Εφηβεία. *Δελτ. Α Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών*, Vol 53 (No1), 33-40. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2021 από <https://docplayer.gr/4315108-Alkool-kai-efiveia-anaskopisi-a>

[triantafyllidou-1-k-tsoymakas-2-lexeis-eyretiriamoy-alkool-efiveia-oxeia-methi-alkoolismos.html](http://www.psychiatriki-journal.gr/documents/psychiatry/26.2-GR-2015-131.pdf)

Τροβά, Α., Κ., Παπαρρηγόπουλος, Θ., Λιάππας, Ι., Τζινιέρη-Κοκκώση, Μ. (2015). Η πρόληψη στην εξάρτηση από το αλκοόλ. *Α΄ Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών - ΟΚΑΝΑ, Πρόγραμμα «ΑΘΗΝΑ», Vol 26 (No2), 131-140.* Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου 2021 από <http://www.psychiatriki-journal.gr/documents/psychiatry/26.2-GR-2015-131.pdf>

Τσαρούχας, Κ., (2000), *ΑΛΚΟΟΛ: ΕΝΑ ΣΚΛΗΡΟ ΝΑΡΚΩΤΙΚΟ*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΓΚΥΡΑ»

Τσιώλης, Γ., (2014), *ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ*, Αθήνα: Κριτική

Τσορομώκος, Δ., Πρεζεράκος, Π., Τζιαφέρη, Σ., Λαζακίδου, Α., (2014). Διερεύνηση των γνώσεων και των στάσεων των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τη χρήση υπολογιστών με τη βοήθεια ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου στο Γενικό Νοσοκομείο Λακωνίας. *Archives Of Hellenic Medicine, Vol. 31(6), 702-717.*

Χάδλα, Π., (2021). Υπερκατανάλωση αλκοόλ. Ανακτήθηκε από: <https://wikihealth.gr/health/yperkatanalosi-alkool/>

BeStrong, Η Ιστορία Του Αλκοόλ (2014). Ανακτήθηκε από: <https://www.bestrong.org.gr/el/health/alcoholrestriction/alcoholhistory>

Cuche, D., (2001). *Η έννοια της κουλτούρας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. (Φ. Σιατίτσας, Μετ). Αθήνα: τυπωθήτω

Eysenck, M., W., (2010). Βασικές αρχές γνωστικής ψυχολογίας. Αθήνα: Gutenberg

Freud, S., (2008), Το Εγώ και Το Αυτό. Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ

Kring, A., M., Davison, G., C., Neale, J., M., Johnson, S., L., (2010), *Ψυχοπαθολογία*. Αυδή, Ε., Ρούσση, Π., (Επιμ.) Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Shakespeare, W., (2007). *ΜΑΚΒΕΘ* (Γ., Χειμωνάς, Μετ.) Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Ξενόγλωσση:

Allport, G., W., (1935), Attitudes. in Handbook of Social Psychology. C. Murchison, 798–844. Arnold, G., Pisano, G., (2022) Cultural Perception: Definition & Examples.

Ανακτήθηκε 3 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://study.com/academy/lesson/cultural-perception-definition-examples.html>

Aque, C., (2007), Perception, *The University of Chicago*, Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://csmt.uchicago.edu/glossary2004/perceptionperceivability.htm>

Ajzen, I., (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. Vol 50(2), 79-211. DOI:10.1016/0749-5978(91)90020-T

Bates, D., (2001). The prognosis of medical coma. *Journal of Neurology, Neurosurgery, and Psychiatry*. Vol 71, 20-23. doi:10.1136/jnnp.71.suppl_1.i20

Bowen, R. C., Cipywnyk, D., D'Arcy, C., and Keegan, D., (1984), Alcoholism, Anxiety Disorders, and Agoraphobia. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 8(1), 48-50. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1984.tb05031.x>

Burke, P., Reitzes, D., (1981). The Link Between Identity and Role Performance. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 44 (No. 2), 83-92. Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου 2021 από: http://www.communicationcache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/the_link_between_identity_and_role_performance.pdf

Chassin, L., Tetzloff, C., Hershey, M., (1985). Self-image and social-image factors in adolescent alcohol use. *QJ Stud Alcohol*, 46:39-47

Cherry, K., (2022), What Is Classical Conditioning? How It Works, Terms to Know, and Examples. *Verywell Mind*. Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://www.verywellmind.com/classical-conditioning-2794859>

Chen, V., H-H., (2014). Cultural Identity. Key Concepts in Intercultural Dialogue. *Center of Intercultural Dialogue*, (No22), 1. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2021 από <https://centerforinterculturaldialogue.org/2014/07/07/key-concept-22-cultural-identity-by-vivian-hsueh-hua-chen/>

Cherry, K., (2020), What Is Perception? , *Verywell Mind*, Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://www.verywellmind.com/perception-and-the-perceptual-process-2795839#toc-what-is-perception>

Culture, Personality, and Perception (χ.χ), *Lumen*, Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://courses.lumenlearning.com/atdcoursereview-speechcomm-1/chapter/culture-personality-and-perception/>

Efron, R., (1969) What is Perception?, *Boston Studies in the Philosophy of Science*, vol 4, pp.137-138 https://doi.org/10.1007/978-94-010-3378-7_4

Elizur, D., & Guttman, L., (1976). The Structure of Attitudes toward Work and Technological Change within an Organization. *Administrative Science Quarterly*, Vol. 21(4), 611–622. <https://doi.org/10.2307/2391719>

Frank, M., C., Everett, D., L., Fedorenko, E., & Gibson, E., (2008). Number as a cognitive technology: Evidence from Pirahã language and cognition. *Cognition*, 108(3), 819-824 <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2008.04.007>

Haggbloom, S., Warnick, R., Warnick, J., Jones, V., Yarbrough, G., Russell, T., Borecky, C., Mcgahhey, R., Powell, J., Beavers, J., Monte, E., (2002). The 100 Most Eminent Psychologists of the 20th Century. *Review of General Psychology*. 6(2):139-152. DOI:[10.1037//1089-2680.6.2.139](https://doi.org/10.1037//1089-2680.6.2.139)

Holland, P., C., (1997), Brain mechanisms for changes in processing of conditioned stimuli in Pavlovian conditioning: Implications for behavior theory, *Animal Learning and Behavior*, 25 (4), 373-399

Huckle, T., You, RQ., Casswell, S., (2010) Socio-economic status predicts drinking patterns but not alcohol-related consequences independently. *Addiction*. Jul;105(7):1192-202. doi: 10.1111/j.1360-0443.2010.02931.x.

Huntington, S., P., (2004), *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. Simon & Schuster, Inc. Ανακτήθηκε από: <http://www.tinyurl.com/yybelggq>

Katz, D., (1960), The functional approach to the study of attitudes, *Public Opinion Quarterly*, Vol. 24(2), 163–204, <https://doi.org/10.1086/266945>

Kastanakis, M, Voyer, B., G., (2014) The effect of culture on perception and cognition: a conceptual framework. *Journal of Business Research*, 67 (4). pp. 425-433. DOI: 10.1016/j.jbusres.2013.03.028

Kaplan, H., (1980). *Deviant Behavior in Defense of Self*. Academic Press, New York.

Krosnick, J., Petty, R., E., (1995). Attitude strength: An overview. Ανακτήθηκε από:

[https://www.researchgate.net/publication/232485089 Attitude strength An overview](https://www.researchgate.net/publication/232485089_Attitude_strength_An_overview)
[w](#)

Littlefield, A. K., and Sher, K. J., (2016). Personality and substance use disorders. *The Oxford Handbook of Substance Use and Substance Use Disorders*. Vol 2, 351-374. Oxford University Press.

Merikangas, KR., Gelernter, CS., (1990). Comorbidity for alcoholism and depression. *Psychiatr Clin North Am.*, 13(6): 613-632

Mead, G., H., (2015). *Mind, self and society. The Definitive Edition*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

McDevitt-Murphy, M. E., Zakarian, R. J., Luciano, M. T., Olin, C. C., Mazzulo, N. N., & Neimeyer, R. A., (2019). Alcohol use and coping in a cross-sectional study of African American homicide survivors. *Journal of ethnicity in substance abuse*, 20(1), 135-150. DOI: 10.1080/15332640.2019.1598905

McLeod, S., (2021), Classical conditioning: How It Works With Examples. *Simply Psychology*, Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://www.simplypsychology.org/classical-conditioning.html>

McLeod, S., A., (2014), Bobo doll experiment. *Simply Psychology*. Ανακτήθηκε 3 Φεβρουαρίου από: www.simplypsychology.org/bobo-doll.html

Nabavi, R., T., (2012), Bandura's Social Learning Theory & Social Cognitive Learning Theory. Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου 2022 από: [https://www.researchgate.net/publication/267750204 Bandura's Social Learning Theory Social Cognitive Learning Theory](https://www.researchgate.net/publication/267750204_Bandura's_Social_Learning_Theory_Social_Cognitive_Learning_Theory)

Pomini, V., Gournellis, R., Kokkevi, A., Tomaras, V., Papadimitriou, G., & Liappas, J. (2014). Rejection Attitudes, Poor Parental Bonding, and Stressful Life Events in Heroin Addicts' Families. *Substance Use & Misuse*, Vol 49 (No14), 1867–1877. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου, 2021 από <https://doi.org/10.3109/10826084.2014.913629>

Psydneyro, (2016), CULTURE'S INFLUENCE ON PERCEPTION, *Psychology and Neuroscience*. Ανακτήθηκε 5 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://psych-neuro.com/2016/02/17/cultures-influence-on-perception/>

Rehm, J., Mathers, C., Popova, S., Thavorncharoensap, M., Teerawattananon, Y., Patra, J., (2009). Global burden of disease and injury and economic cost attributable to alcohol use and alcohol-use disorders. *Lancet*. Jun 27;373(9682):2223-33. doi: 10.1016/S0140-6736(09)60746-7

Schlenker, B. R., (1980). *Impression Management: The Self-Concept, Social Identity, and Interpersonal Relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole.

Shrestha, P., (2017), Skinner's theory on Operant Conditioning, *Psychestudy*, Ανακτήθηκε 7 Φεβρουαρίου 2022 από: <https://www.psychestudy.com/behavioral/learning-memory/operant-conditioning/skinner>

Spinthourakis, J., A., Kamarianos, I., (2009), What identity? National, European or something else. *Social Science tribune*, Vol 14 (No55), 5-12. Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου 2021 από <https://journals.lib.uth.gr/index.php/tovima/article/view/35/21>

Sudhinaraset, M., Wigglesworth, C., & Takeuchi, D. T. (2016). Social and Cultural Contexts of Alcohol Use: Influences in a Social-Ecological Framework. *Alcohol research: current reviews*, 38(1), 35–45.

Trull, T. J., Sher, K. J., Minks-Brown, C., Durbin, J., Burr, R., (2000). Borderline personality disorder and substance use disorders: a review and integration. *Clinical Psychology Review*, 20(2), 235-253

Vallerand, R., J., Pelletier, R., Mongeau, C., Cuerrier, J., B., Cuerrier, P., D., Deshaies, P., (1992). Ajzen and Fishbein theory of reasoned action as applied to moral behavior – a confirmatory analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 62(1), 98-109, DOI:10.1037//0022-3514.62.1.98

Watson J., B., Rayner, R., (1920), CONDITIONED EMOTIONAL REACTIONS. *Journal of Experimental Psychology*, 3(1), 1-14.

WHO Expert Committee on Problems Related to Alcohol Consumption (2007). WHO Expert Committee on Problems Related to Alcohol Consumption. Second report. *World Health Organization technical report series*, (944), Ανακτήθηκε 6 Νοεμβρίου από: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43670/9789241209441_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y